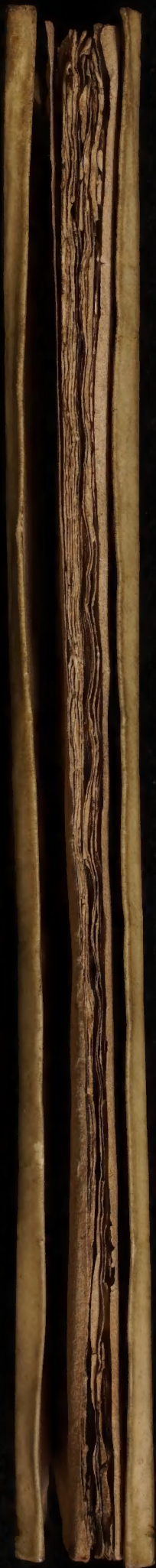

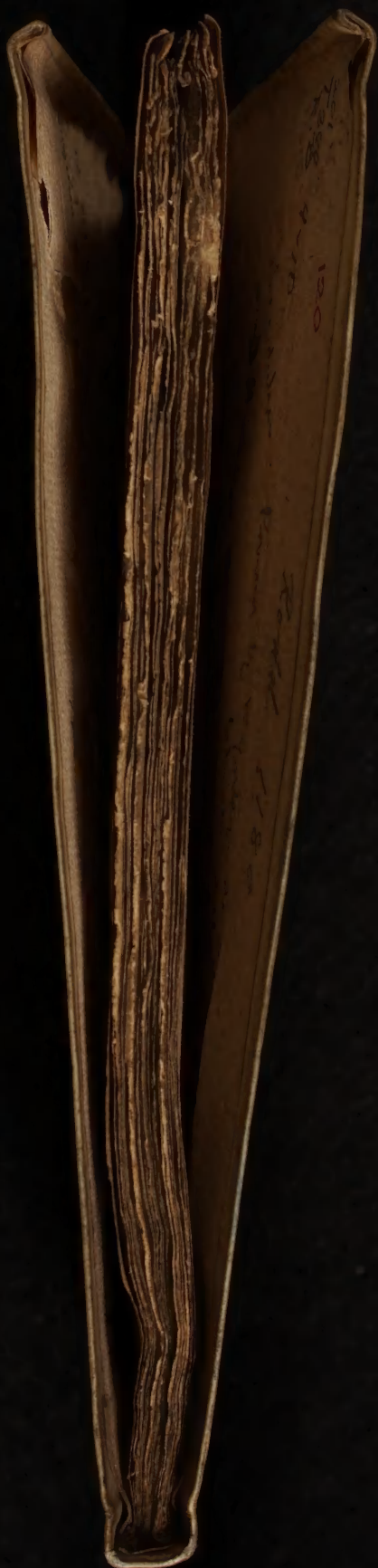

LIBER THEODOLI.

• Wae Worde.

201

120

Roddy 1180

T388

R.B. 9-10

1515

Printed by W. G. Johnson & Co. Baltimore

Wants 211 F1 + F2

Shaw Case 1

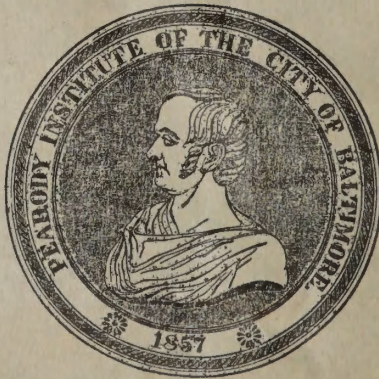
4

3126

Ex libris E. Gordon Duff

1894.

PEABODY INSTITUTE
LIBRARY

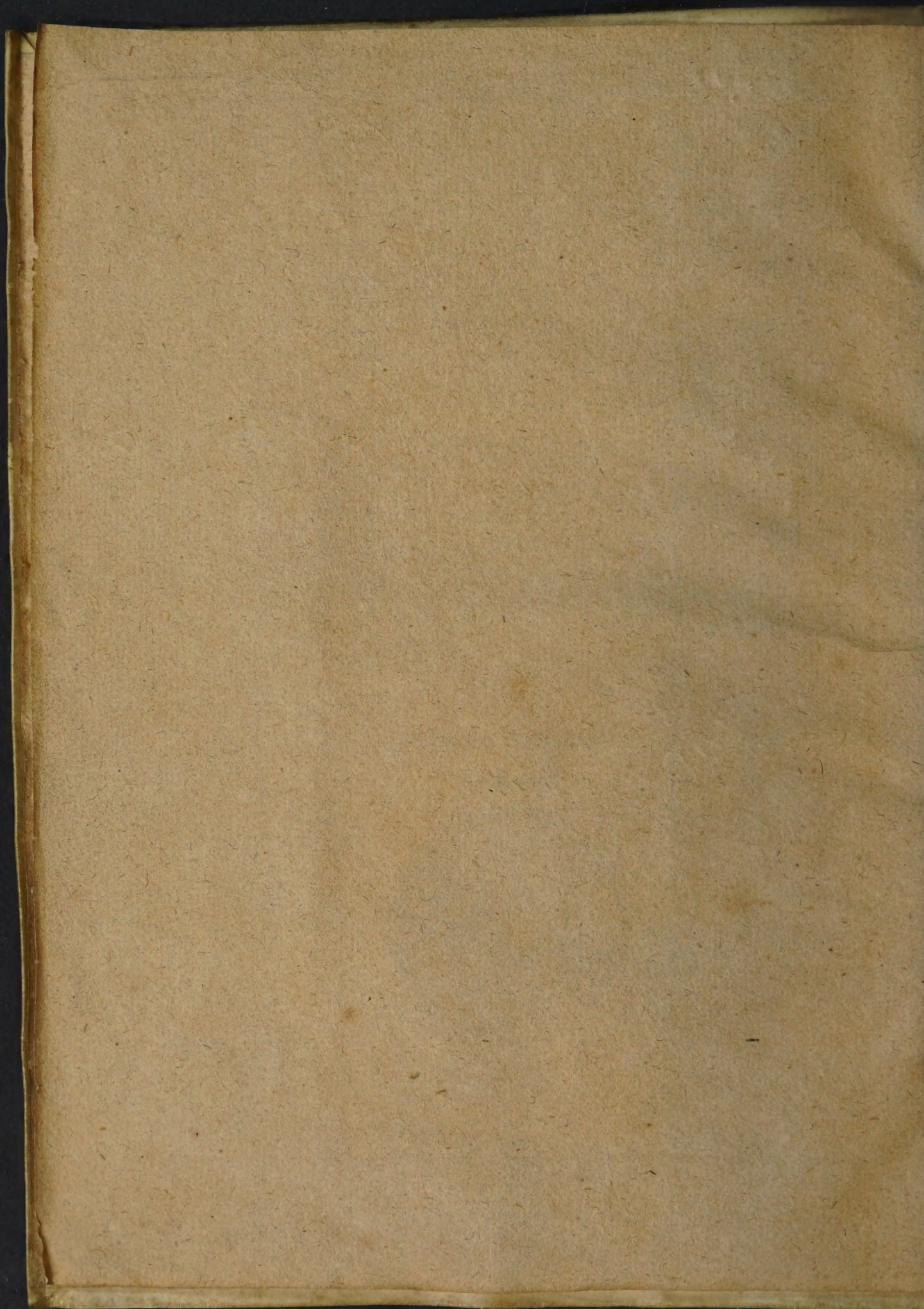

BALTIMORE

The Defiance

B.L.

See London N. 1809.
not in hand.

**Liber Theodoli cum commento nouiter
Londoniis impressus.**

In Liber Theodoli

LIBRARY OF THE
PEABODY
INSTITUTE

THE UNIVERSITY OF CHICAGO
LIBRARY

130436

UNIVERSITY OF CHICAGO
LIBRARY
STAMP

Prohemium.

AThiopum terras iam feruida torruit estas In cancro solis dum voluitur aureus aris

CMulti (scilicet magno & excellēti ingenio) viri ad presentis libelli expositionē se applica-
nerunt. vnde haud iniuria labor iste quē aggredior superuacuis atq; superfluis videbitur
dabo qdē operā q̄tum magis valnero quo minus superfluis ipse reperiar nec intēdo quoniam
modo ab his q̄ an alijs bene cōscripta fuerūt ex n̄ rogātia recedere. Scio nāq; (dicā te co-
mico) nichil esse iam dictū: qd nō sit dictū prius: quare equū est & nos cognoscere atq; igno-
rare que factitarūt veteres sic facit noui. Erit ergo modus pcedēdi talis. quia primo pre-
mittitur textualis sentētia. deñ si opus fuerit amplior materie determinatio. & dicitur tñ
de originaliter sumpsit exordii. Deñ uē huius cōstructio. & terminorū grāmaticalū exposi-
tio. non euagando aliquo mō extra materiā allegādo alias fabulas vel hystorias. q̄ ex tali-
bus in se honestissimis qdē p̄sliber tot⁹ cōteptur. Et ne cōi & approbato inchoandi mō
recedatur. vidēde sunt cause operis & aliqua alia ad intellectū pleniorē cōferētia. **C** Causa
igitur materialis est multitudo hystoriarū biblie. & figmētorū poetarū hic positorū vel cau-
sa materialis siue subiectū est victoria veritatis sup̄a falsitatē. q̄ circa illud variatur totū
opns. Causa formalis est duplex. scz forma tractādi q̄ est modus agēdi erratiuus probati-
uus cōfutatiuus. Et forma tractatus que est diuisio libri per partes p̄cipales. & illarū sub-
diuisio per particulas. **C** Causa efficiēs est pene ignota. dicūt tñ aliqui q̄ theodolus ipsum
p̄posuit. Alij dicūt q̄ iohānes crisostomus doctor theologus eminētis scie. Alij dicūt aliter
sed sup̄ hoc nō est curādū multū. Et ego credo q̄ theodolus nō sit p̄p̄riū nomē actoris: sed
nomē nouiter inuentū & fictū scdm̄ p̄p̄rietatē rei et materie. sicut in comedijs dauns. quasi
dans vana. **C** Causa finalis est vt videatur qualiter p̄fendo predicatorib⁹ & peruersis ho-
minibus veritas ipsa sepe criminetur: tñ ipsa vincit falsitatē. Ex quo patet vtilitas operis.
portamur enim in isto libello amare veritatē & fugere falsitatē & mēdaciū & credere q̄ falsi-
tas & veritate superatur. Ideo d̄t Hieronymus. Vos nobiles aut ignobiles hec est cōditio
veritatis: vt eā semp̄ inimicitie psequātur. sicut per adulationē p̄nitiose amicitie cōsequūt̄
Et crisostomus sup̄ mathēū. Nō solū p̄d̄itor veritatis est q̄ mēdaciū pro veritate loquit̄
tur: s; q̄ nō libere p̄nūciat veritatē quā p̄nūciare oportet. Intētio etiā patet ex eodē. Ty-
lus est talis. **C** Incipit liber vel egloga theodoli. Et iste titulus innuit q̄ theodolus sit no-
mē actoris. Vel dicatur sic. Incipit theodolus. vt theodolus sit nomē huius egloge. sicut
nuchus nomē vni⁹ comedie. sicut etiā tragedie p̄p̄rijs noib⁹ noiantur. sicut etiā intitulatur
quelibet egloga virgilij. **C** Dicūt aut̄ theodolus & theos qd est de⁹. & dol⁹ doli q̄ in hac eg-
loga agit de veritate q̄ ipemet de⁹ est. De⁹ ei est prima veritas. et de dolo. i. falsitate. **C** Et
pro latiori declaratiōe sciēdū est q̄ Egloga d̄r esse vana descriptio buccolicorū. & est mate-
ria hūilis mores p̄dicās p̄ introductionē rusticarū p̄sonarū. vt pastorū. Et d̄r ab egle qd est
capra. & logos sermo quasi sermo caprin⁹. i. hūilis. vel q̄ capris & talib⁹ ruralib⁹ possessio-
nib⁹ talis sermo sumit̄. Et glose cōes solēt hic distinguere tria ḡna eglogarū. sed nō videtur
michi salua reuerētie autoris q̄ illa distinctio sit bñ posita. aut cōsona dictis poetarū. ideo
omitto. **C** Ulterius cōsiderādū q̄ inter oīes eglogas & virgilij & frācis petrarche & alio-
rū priorū egloga videt̄ esse honestior & fructuosior & maiori artificio cōposita. & grauiorib⁹
sentētis plena. ideo merito vsq; habet q̄ eā addiscāt iuuenes. Et cōposuit autor ad simili-
tudinē vni⁹ virgiliane q̄ incipit. Dic mihi dameta cuiū pecus. Et hic recte idē ordo & mo-
dus pcedēdi obseruat̄. Etā hic seruat autor legē amabei carminis. sicut ibi. Pro quo scien-
dū q̄ amabei carmē sic dictū est ab inuētoze. d̄r aut̄ id in quo introducūt p̄sone altercātee.
Et p̄ila ei⁹ p̄ pro libito incipit. scda vno plus semp̄ r̄ mai⁹ vel cōtrariū aliqd̄ dicit. Unde
Seruius sic diffinit carmē amabei. qd est quotiēs q̄ canūt equali nūero versū vtuntur: et
ita se hz r̄ssio. vt aut̄ maius aut cōtrariū aliqd̄ dicat̄. Vñ hic introducūt tres p̄sone. scilicet
Pseustis Alithia & Fronesis. Per pseustim intelligim⁹ falsitatē. q̄ pseudo falsus p̄phe-
ta vel predicator. Per alithiā intelligim⁹ veritatē (vt dicūt aliq̄) d̄r de alo alis. & theos qd
est deus. Et per fronēsim intelligit̄ sapia v̄ prudētia. **C** Et pro isto aduertēdū est q̄ p̄ pseu-
stim possum⁹ intelligere synagogā siue dyabolū. vel tēpus & tēp⁹ ḡre. Per alithiā ecclesiā
p̄p̄ianorū: cui⁹ caput est x̄ps. & vicari⁹ ei⁹ & minister est papa. vel intelligim⁹ filiū dei v̄ tēp⁹
ḡre. q̄ lex noua vicit cerimonialia & figurās veteris legis. & x̄ps vicit dyabolū & infernā spo-
liauit. & tēpus ḡre dedit. qd est tēp⁹ aliū & tpe legis antiq̄. sicut magis theologie declarādū
esset. Et ex hoc p̄z fruct⁹ q̄ latet sub hac egloga & qualiter intelligi pōt. Patet etiā qd intel-
ligat̄ per p̄sonas introductas sicut in Virg per Dametā Menalcā & Palemonē alie p̄sone

A. ij.

Liber theodoli

intelligunt. **¶** Hic liber supponitur vel subalternatur theologicæ sciētiæ/ q̄tū ad morālē par-
te ipsius: vel potius ethicę/ hoc est morali phie. q̄ mores n̄ros cōponit ⁊ instruit. Istis pre-
missis descēdo ad textū. **¶** Sciēdū est q̄ prima diuisio textus diuiditur in duas ptes p̄nci-
pales. In p̄hemii. s. vel exordiū/ ⁊ in narrationē vel tractatum. Scōa ibi. Primus cretheis
rē. Et ista alias subdividitur. Prima q̄ incipit. Ethiopū terras. diuiditur in duas ptes. Pri-
mo describitur tēpus in quo facta est disputatio ista vel altercatio inter pseustum ⁊ alithiā.
Scōdo describit statū disputationē ⁊ modū vtriusq̄. Scōa ibi. Cōpuleratq̄ suas. Et anteq̄
ista exponatur p̄mittendū est vnū qd̄ dicit Brito in suā summa theologicę. s. q̄ sacra scriptu-
ra quatuor modis exponitur: scilicet historicę/ allegoricę/ anagogicę ⁊ tropologicę. Historia vt
dicit Isidorus primo ethimolo. est narratio rei gestę per quā ⁊ q̄ in p̄terito facta sunt cog-
noscuntur. Allegoria est tropus quo aliud significatur q̄ dicat̄. Itē donat⁹ in barbarismo.
Unde allegoria est de vno ad aliud sermonis transumptio. Et d̄ ab aleos qd̄ est alienū/ et
gore dictio vel locutio/ q̄ aliud d̄ ⁊ aliud intelligitur. Vñ allegoria multis modis sumitur.
Qñq̄ a p̄sona vt ysaac s̄ḡt xpm. Qñq̄ a re q̄ nō est p̄sona: vt aries occisus s̄ḡt carnē xpi pas-
sam. Qñq̄ a loco/ vt xps p̄dicaturus ascēdit in mōtē/ vbi eminētia loci s̄ḡt sapiam eius elo-
quētiā vel excellētia. Qñq̄ a numero vt apprehēdēt septē mulieres virū vnū. i. septē dona-
tariū. Qñq̄ a tpe/ vt nō sit fuga v̄ra i. hyeme. i. in gelicidio caritatis. Qñq̄ a negocio vel a
facto/ vt interfectio golie a dauid/ interfectionē dyaboli i. xpo significat. **¶** Anagogia (sicut
dicitur in p̄logo eiusdē) est allegorie. sed d̄na est/ q̄ allegoria est mysticus sensus p̄tines ad
militantē ecclesiā. Anagogia vero est mysticus sensus p̄tines ad triūphantē ecclesiā. Unde
anagogia est locutio de terrenis: q̄ per terrena dat intelligere sup̄ celestia: vt in illis verbis
ap̄li. Hierlm̄ q̄ sursum est mater n̄ra. Et d̄ ab ana qd̄ est sursum/ ⁊ gogos ductio. **¶** Tropo-
logia est sermo cōuersus ad edificationē aīe ⁊ morū bonorū iformationē. Et d̄ a tropos qd̄
est cōuersio/ ⁊ logos sermo. Sicut cū d̄ q̄ per hoc q̄ dauid interfecit goliam: intelligit̄ q̄ hūi-
litas deiecit sup̄biā/ ⁊ sapia vincit fortitudinē. Et vt quatuor p̄dicta breuiter cōphēdas hy-
storia docet factū tropologia faciendū/ allegoria credendū vel intelligendū/ anagogia ap-
parendū: exm̄. in hac dictione hierlm̄. Historice enī nomē est cuiusdā ciuitatis tropologicę
typ⁹ est aīe fidelis. allegorice figure est ecclie militantis/ anagogice typū gerit ecclie trium-
phantis. Ideo ista p̄mittuntur vt sciatur q̄ aliqui text⁹ erit exponēdus hystorice/ aliqui allego-
rice/ ⁊ sic de alijs. Quib⁹ p̄missis insistendū est ad expositionē textus. **¶** Dicit ergo q̄ xps (in
quo p̄mo cepit esse disputatio inter veritatē ⁊ falsitatē) fuit tps estiuū q̄ adurūt terre ethio-
pū p̄pter excessuū feruorē in mense iulij: in quo solis axis d̄ volui ⁊ moneri in cā-
cro signo celesti. Ista est textualis sn̄ia in qua op̄t mysticū sensum latētē sub cortice. Et pōt
esse duplex. Primus est estus ⁊ feruor p̄ctorū effecerat hoīes nigros sicut ethiopes ⁊ deni-
gratos vitijs ⁊ sceleribus/ qñ aureus. i. diuinus/ axis. i. solis/ hoc est fili⁹ dei (q̄ est sol ver⁹ in
sticie) volui⁹ est in ytero h̄ginali per incarnationē. Scōs sensus est iste feruor t̄pis tribula-
tionū ⁊ p̄secutionū iā labefactus vulnerauerat ⁊ cruciauerat fideles qñ caro xpi p̄ciosa ⁊ au-
rea dignata est volui ⁊ cōuersari in hoc mūdo retrogrado gradiendi retro a veritatis tra-
mite. **¶** Construe. Estas fernida. i. calida/ toruit. i. toruerat/ iam terras. i. regiones/ ⁊ patriā
ethiopū. i. illorū populorū/ dū aureus axis. i. splēdidus ⁊ lucidus ad modū aurei solis (q̄ est
planetarū lucidissimus) voluit. i. mouet in cācro. i. in hoc signo celesti/ vt ly solis pōt construi
cū ly cācro) Et sic p̄ ex dictis qd̄ per estatē debeamus intelligere/ vel potius qd̄ per ethio-
pes/ qd̄ per solē/ ⁊ qd̄ per cācrū/ ideo cōstruēdo illud nō repetit̄. **¶** Circa istā l̄am est aduer-
tendū q̄ actor n̄r v̄titur hic quadā figura q̄ d̄ cronographia (q̄ interpretat̄ t̄pis descriptio) sicut
poete frequēter t̄pa describūt. Vñ est illud. Cronographia solet certū describere temp⁹
Itē qñ exponit toruit. i. toruerat: ponit tēpus pro tpe. Et est alia figura locutionis q̄ d̄ an-
tithefis. Juxta illud. Sepius audui tps pro tpe p̄oni rē. Itē scōm aliquos qñ d̄ text⁹ ante
axis solis est synecdoche locutionis/ q̄ ibi per axē solis intelligit̄ ipse sol: q̄ in singulis mē-
sibus signa peragrat ⁊ mouetur in eis. Et qualiter hoc itelligit videat̄ in tractatu de sphe-
ra: q̄ illud declarare hic esset frivoluū ⁊ sup̄fluū/ ⁊ mittere falcē in messem alienā/ q̄ hic
t̄mō poeta hystoricus ⁊ grāmatic⁹. Et sic ergo in hoc textu ponit ps pro toto: iuxta illud
Si p̄tē sumas pro toto vel viceversa. Synecdochen facies rē. Postremo istēdū est aliqua-
liter expositioe grāmaticali singulorū terminorū istorū p̄morū versuū: licet in sequētib⁹ re-
xtib⁹ ita possent termini declarari: sed qm̄ hoc esset nimis plixū: ideo t̄mō tāgā difficilio-
re dictioes de quib⁹ ⁊ etiā de alijs (silatius videre q̄ voluerit) videat̄ Papiā/ hug⁹/ Brito-
nē/ Catholicen/ breuiloquiū: ⁊ similes. **¶** Ethiopū/ hic et hec ethiops nomē gētile: derivat̄
ab ethiopia. vñ d̄t hug⁹. Ethiopes dicti sūt a filio cayn: q̄ vocat⁹ est thus a quo origine tra-
xerūt. Thus ei hebraica lingua ethiops interpretat̄. In ethiopi⁹/ a/ ū. ⁊ ethiopic⁹/ ca/ cum. Vñ

Prohemium.

ethiopia interpretatur tenebre. ¶ Terra dicitur a tero teris. quia assidue teritur. vel a torreo (vt dicit catholicō) quia siccitate torret. vel dicitur quasi rastris trita. ⁊ est ethimologia. Et inde dicitur terreus/a/um. de terra existens. ⁊ terrenus/a/um. ⁊ terrestris/is/e. ⁊ terrosus/a/um. Et appellatur teri a arida ad distinctionē. quia naturalis sua proprietates est siccitas (vt dicitur. ij. de generatione) Alia multa catholicō dicit. ¶ Jam aduerbiū est tēporis ⁊ cōponitur etiam iam iamq. vt Ebrardus. sfernidus/a/um. i. calidus/a/um. ⁊ inde feruiditas. ⁊ dicitur a ferueo/es. ⁊ significat bulire. squalere. calefieri. estuare. et dicitur feruus quasi flos habeo. per ethimologiam. Priscianus dicit qd ferueo ⁊ feruus habent idē prēteritum. scilicet ferui. Inde feruor. ⁊ habet composita efferbeo vel efferueo/deferueo/conferueo. ⁊ ab eo dicūtur inchoatiua. ¶ Torreo/es/rui/tostum. i. virere/assare/siccare/cremare/vel vertere siue voluere. Juxta illud. Qui torret voluit/siccat/cremat/assat ⁊ vut. Item catholicō. inde torres/ris. corusco/icis. Torris/ris. i. titio/onis. anglice (a fyze bronze) ignis stipēs. a quo torriculus. inde torridus. a/ū. ¶ Estas ab estu. ⁊ est calida ⁊ sicca pars anni. Et sunt quattuor partes. iuxta illud computi. Ver petro detur ⁊c. Unde catholicō. Dat clemens hyemem. dat petrus ver cathedratus. Estuat vrbanius. autūnā bartholomeus. Inde estacula diminutiuum. ⁊ estifer. ⁊ estiuus/a/um. ¶ Cancer equinocū est. vt dicit Ebrardus. hic accipitur cancer pro signo zodiaci. vnde Papias. Cancer est quartum signū dictus quia cum sol ad eum venerit retrograditur in modum cancri. Unde catholicō. Est animal signum cancer vicinūq. malignum. Cancer canceris morbus. cancer cancri stella qd piscis. De isto signo latius tractatur in de spera ⁊ de alijs. ¶ Sol planeta lucidissimus. quia solus luceat. Inde solaris dicitur solanus ⁊ subsolanus. inde solsticiū ⁊ solem quū. Volo notū est. inde volubilis ⁊ habet multa cōposita. auoluo cōuoluo reuoluo ⁊c. Inde voluto/as. frequentatiuum. ¶ Aureus/a/um. est illud quod est totū de auro. Aurū dicitur ab aura secundū britouem. ⁊ aureus quod in superficie tantum. ⁊ dicitur de auro aurās. inde auricalcum. ⁊ aurithomus qui habet aureos capillos. ¶ Axis celi est septemtrionalis linea recta per mediam pilam sphere. secundū Papiam. ⁊ sumitur pro parte rote. ⁊ est masculini gñis

Compuleratq; suas tylic sub amena capellas
Natus ab athenis pastor cognomine pseustis
Bellis panthere cui corpus texit utrumq;
Discolor & rigidas perflauit fistula buccas
Emittens sonitum per mille foramina vocum

¶ **I**sta est secunda pars huius prologi. que diuiditur in tres partes. Primo describitur **p**seustis gestis et labor. Secundo status alithie. ubi ostendit quod alithia excelebat in istis pseustis. Tertio in hoc pseustis indignatus increpat alithiam et eam ad certamen et disputationem pronocat. Secunda ibi. Ad fontem iuxta. Tertia ibi. Non tulerat pseustis. Dicit ergo in prima parte litteraliter quod pastor quidam atheniensis natione. dictus pseustis cognomine. congregauit capellas suas sub arboris tylicae amena et delectabili. cuius pastoris corpus cooperitum erat pelle panthere animalis variorum colorum. et vehementer cum fistula resonabat emittendo varios sonitus per foramina fistule. ¶ **I**ntelligitur sic quod pseustis. id est diabolus vel fallitas. natus ab athenis ciuitate grece (in qua greca semper fuerunt dolosi et mali homines iuxta illud virgilij. j. eneid. de vlyxe. Ille dolia instructus et arte pelagica. i. greca. et illud aut nulla putaris dona carere dolis danaum. i. grecorum) Iste ergo pseustis cognouerat homines vitij fetidos et infectos sicut capre fetide sunt sub amenitate et delectabilitate huius mundi. qui bene coparatur tylicae arbori infructuose. quia quicquid est in mundo. aut est concupiscentia carnis. aut superbia vite. ut dicit scriptura. Indeebatur pelle panthere discoloris. id est habebat animum habituatum in diuersis fallacijs. et tunc fistulatio istius fecit inflatas buccas rigidas. hoc est dulcedo apparens suarum blandiciarum fecit homines inflatos superbia. et rigidos per obstinationem in peccatis. Et ille pseustis mittebat predicationes suas falsas per mille diuersitates fraudum. immo per infinitas quibus alliciebat auditores et illectos decipiebat. deceptos superbos faciebat. et superbos obstinatos in malicia in gehennam detrucebat. et conducebat. ubi nullus ordo est. ¶ **C**onstrue. quod pro et pseustis. id est ille vir falsus natus ab athenis (athene nomen ciuitatis est in greca) ubi primo fuit hec alma parisiensis. vniuersitas. de qua ciuitate romam translata est. de roma parisiensis situata. ubi (concedite iesu christo) usque ad seculi finem ab his galloz regnum celeberrimum et christianissimum dicitur.

Handwritten text in a cursive script, likely a manuscript or ledger entry, featuring various symbols and numbers.

Liber Theodoli.

et florebit) et dicitur ab eo quod est sine et thanatos quod est mors. Pastor cognomine quia non erat verus sed mercenarius. sicut sunt multi pastores nostri temporis tamen cognomine et non vero nomine. quia aiam suam non ponunt pro ouibus suis. Cōpulerat. i. aggregauerat. Dicitur enim cōpellere quasi simul in vnum pellere. suas capellas. i. paruas capras. et est diminutiuum a capra. sub amena. et tenetur neutraliter. i. sub delectationes et oblectamina. tylic. arboris inutilis. cum. f. pseusti. pellis discolor patere. illi⁹ aialis colorati diuersis coloribus. ideo dicitur a pan quod est totum. et etheron variu. texit. i. cooperuit. vtrūque corpus. i. corp⁹ et aiam. vel. i. vtrāque partē corporis. hoc est membra et partes christi. et fistula. tale instrumentū musicū. pflauit buccas rigidas. i. flauit per buccas rigidas. i. per duo labia. vel pro ora eius. Et hic est hypalage figura. quia agēs ponitur pro patiente. ideo intelligitur sic. i. bucce rigide pflauerūt fistulas. iuxta illud. Si dicat agēs patiens res vel viceuersa. fiet hypalagiu. et fistula inquit emittēs sonitū mille foramina vocum. Ponitur hic nūerus finitus pro nūero infinito. Decetero ut opus breui⁹ fiat. exponendo textū. notabo difficultates textuales in quolibet verbo. et vbi expedit dictionum deriuationes. vbi distincti⁹ poni possunt. Unde amenū dicitur ab a quod est sine. et me ne defectus. Natus de nascor. Pascor a pascendo. Cognomē quasi cognat nois nomē. Pseustis. i. falsitas. inde pseudo. i. falsus. et pseudo prophetā. Panthera est epycenti generis. Alio modo dicitur panther. Corpus dicitur quasi cordis opus. i. custodia vel dicitur a corrūpendo. Vtrūque de vter a/um. quod idē est sicut quis/que/quod. Discolor componit de dis et color/oris. et est gēnis communis. Rigidas de rigeo/ges. fistula a phonos sonus. Emittens. i. extra mittens. a mitto/tis. Sonitū de sono/nas. Mille nomē nūerale et declinabile. bñ repit milia declinā. sforamā dicitur a foro/as. Vox de voco/as. inde vocalis. inde vocifero. Sed quia ista sunt satis clara. licet sint vtilissima tacebo talia. quia si taliter omnia dicēda ponerentur. opus esset nimis magnū et fastidiosum.

Ad fontem iuxta pascebat oues alithia

Virgo decoza nimis dauid de semine regis

Cuius habens cytharam fluuii percussit ad vndam

Subsisterat

Subsisterat fluuius tanta dulcedine captus

Ausculcando quasi modulantis carmina plectri

Ipseque balantum grex obliuiscitur esum.

Ista est scda particula in qua describitur stat⁹ et gestus alithie. et ostendit excellētia eius. i. pseustim. vñ inuidia pseustis in eā cōstauit. Dicitur ergo sic textualiter. Alithia virgo pulcherrima de genere dauid regis orta. custodiebat gregē ouū iuxta fontē. et gercebat cythara dauid. cū qua tā melodiose ludebat ut fluuius melodia cythare susterat cursu suū. quia si ausculcādo carmina melodiosa que per eā in illa cythara caneant. et ideo ita dulcis cane bat quia etiā grex suus omne cibū propter dulcedine melodie negligebat. Exponendo et applicando per alithiā intelligimus ecclesiam vel veritatē. ut sic dicat quod ecclesia vel vera predicatio pascebat oues suas. hoc est fideles christianos simplices simplicitate colūbina et mites cibo spūali. quia non ex solo pane vuit homo. sed ex oī verbo quod procedit ex ore dei. Et erat iuxta fontem. scz baptismi. quia tunc cepit esse gratia. Tunc autē diuina lege et euangelica instruebantur simplices per apostolos. et ita ecclesia erat nimis pulchra. sicut in canticis canticorū clare et pulchre ponit. Et ista descendit de genere dauid. quia christus fuit natus de semine dauid scdm carnē. Et dicebatur habere cytharā dauid. hoc est psalteriū vel alia pcepta et documenta salubria prophetarum. et cum hac cythara percussit ad vndam. hoc est ad populū. i. per predicationē nouā legē. ut vetus lex dimitteret. Et tūc populus audiens dulcedinē et sanctitatem et mysteria istius legis substituit nec pceat vltius in veterē legē. cognoscēs hanc esse legē sanctā et tenēdā. Et tunc grex fidelium dimisit esū seculariū voluptatū. et cessauit a peccatis et coluit deū incarnatū. Manifestū est quod hic et vbiqz tangunt multe et ardue materie theologice quas non oportet hic tractare. sed sufficit celeri pede p̄stū sufficit ad propositūz trāsire. Con. Alithia virgo nimis. i. multū decoza et pulchra. pascebat. i. nutrebat. reficiebat oues ad fontē iuxta scz locū in quo erat pseustis. et per hoc ostendit quod bon⁹ pastor dicitur esse prope gregē suū. (quod est contra prelatos. qui dimissis ouibus ad secularium principum curias veniūt lucrī pompe et honoris causa. vbi tñ principes ipsos non que recta sunt facere. sed etiam ad nephandā et magna pctā instruunt et dirigunt. ista dico de semine. i. de ge-

Prohemium.

nere dauid regis (de quo inferius dicitur) cuius scilicet dauid. habes cytharā pcessit ad m-
dā. i. aquā flumī. flumīus captus tanta dulcedine quāta est sonitus cythare subliterat. i. ar-
restauerat vel quietus manserat. quasi auscultādo carmina. i. cātilenas et dictamia plectri
id est lyre modulantis. i. dulciter et secūdū melodiosos mūice modulos resonātis. q̄ pro et
ipse grex. i. cōgregatio paruorum animalīū (ideo sequitur) balantū. i. ouīū (a balo as. quod
significat clamare. et pertinet ad oues. sicut grunire ad porcos) obliuiscitur esum. i. cibū vel
cōmestionē (et dicitur ab edo est).

Non tulerat pseustis: sed motus felle doloris

Litoris alterius proclamat ab aggere tutus

Cur alithia canis rebus stultissima mutis

Si iuuat ut vincas mecum certare potestas

Fistula nostra tuum si vincas cedat in vsum

Victa dabis cytharam. legem coeamus in equam

¶ Ista est tertia particula q̄ diuiditur. Primo pseustis indignati et inuidētis ponitur. puo-
catio. quā alithiā puocat ad certādū secū pignore posito q̄ victor lucraretur. Scdo ponit
prudēs alithie rñsio et puocatiōis exauditiō. Scda ibi. Illa refert. Primo dicit sic literaliter
Dū vidit pseustis alithiā pascentē dulciter et modeste reficiētē suū gregē. et vidit etiam gre-
gem attentissimū ad carmina eius. ipse nō potuit amplius irā suā continere: sed ipse irat⁹
et illi inuidens: ab aggere et litore suo clamare cepit dicens. Quare imprudētissima alithia
cōsumis laborē tuū inutiliter canēdo corā brutis mutis et insensatis reb⁹. volo (si placet) te-
cum certare. et si me deuincas: habebis fistulā nostrā qua vti poteris pro libito. Sin autē
supra te victoriā habuero. habeam tuā cytharam. Et idcirco nunc congregemur et incipia-
mus decertare et disputare. ¶ Cōtinuādo intellectū iam pretactū. Postq̄ vidit dyabolus
xpianos velle parere ecclesie. cōmotus inuidia existens longe distās a veritate clamare ce-
pit. O ecclesia tu debes reputari stultissima. ex quo operationē meā deseris. quare p̄dicas
rebus mutis. hoc est xpianis. muti videntur respectu pphetarum vel garrulitatū philoso-
phorum gentiliū. naturaliter tantū sapientium et carnaliter. Uel mutis. hoc est stultis et
ignaris. quia a secta mea recedūt. Si vis me expellere et meam legem destruere. dispute-
mus inter nos et si victoriā habueris: michi subditi tibi obedient et econtra. ¶ Construe-
tur pseustis non tulerat. i. pati nō potuerat quoniam inuideret. sed ipse motus. i. cōmotus fel-
le. i. amaritudie doloris. proclamat. i. procul exclamat. tutus ab aggere. Agger (vt dicit bri-
to scdm Dapiam) est strues. congeries. moles. mōticulus. et dicitur ab aggregādo vel est cuiusli-
bet rei acernatio. vnde fosse et valles possunt repleri. et scdm hug. dicitur ab aggero/ras. i.
adunare vel accumulare (alterius litoreis) O alithia stultissima. cur. i. quare canis. i. p̄dic-
cas rebus mutis. i. hominibus ignaris et stolidis (qui te audiunt) Si iuuat. i. si placet vel de-
lectat. vt vincas mecum. potestas (est tibi data) certare. i. disputare mecum. Fistula nostra ce-
dat. i. accedat vel veniat. in tuum vsum. si vincas me. et tu victa a me. dabis michi cytharā
tuā. ergo coeamus vel congregemur et subeamus in equam legem. i. in equū certamē. posi-
to pignore (a quolibet).

Illā refert nec dicta mouent: nec premia mulcent

Re tua nunc adeo q̄ vulnere mordeor vno

Quo res cunq̄ cadit/ nisi testis sedulus assit

Si victus fueris non me vixisse fateris

¶ Ista est scda particula q̄ sic diuidit. Primo alithia certamen admittit et pseustim exan-
dit. Scdo ipsa indicē cepit et elegit. Scda ibi. Sed quia mutari. Primo dicit. O pseustis ego
nō multū moneor propter verba tua. q̄ nec tua dicta. nec te reputo vel timeo. nec tua mu-
nē vel pignora me ad certādū alliciūt. sed retrahor ab hoc actu. et actū differo. q̄ nullus
est q̄ tāq̄ testis vel iudex idone⁹ litē nrām terminare posset vel audire. q̄ liceret tibi nega-
re a me deuictū (si vict⁹ fueris) ¶ Aduertendū q̄ per hoc qd dicit hic. Nec dicta nec premia
et. datur documentū q̄ index nō dicit esse acceptator psonarum. nec placari prece vel precio.

A. iiii.

Liber theodoli

Juxta illud Esopi. Non erat acumen iudicis. Unde dicit Augu. in quodam sermone. Absit dñe vt in tabernaculo tuo pro pauperibus accipiantur persone diuitu: aut pro ignobilibus nobiles qui potius infima mundi elegisti vt fortia queq; confunderes. Et vt in libro Deut. 62. Deus est magnus potens et terribilis. qui personam non accipit nec munera. ¶ Considerandum est circa textum quod sicut dicit hieronymus de summo bono. Testis falsidicus tribus personis obnoxius. Primo deo quem perurando contemnit. Secundo iudici quem mentiendo fallit. Tercio innocenti quem falsus testis ledit. Ideo bene dicit hic sedulus. Multa de proprietatibus iudicis et testium dicunt iuriste. ¶ Construe. Illa. scilicet alithia refert. i. rident. nec tua dicta. i. verba mouet me ad iram nec tua premia (que pponis) mulcet. i. mitigat. fallit. allicit. adeo. id est in statu. scilicet. i. in statu. ego mordeor. i. crucior et torqueor. vno vulnere. vno scrupulo. et vna punitione. Si textus habet quod vulnere. tunc ly adeo ponitur pro certe. quo res citius. i. quocumque res (hic est figura que dicitur themesis: que habet fieri quod dictio diuiditur et inter partes eius alia dictio interponitur iuxta illud. Dat themesis binas in partes dictio secta) quocumque res cadit. i. euentus iudicis tetat. nisi testis sedulus. i. iustus diligens. rectus quasi sine dolo. assit. i. presens sit. si fueris victus a me. non fateris. i. fateberis (tempus pro tempore) me vixisse et etc.

Sed quia mutari nescit sententia veri

En adaquare gregem simul et releuare calorem

Nostra venit fronesis sedeat pro iudice nobis

¶ In hac parte alithia iudicem eligit fronesim. Et diuiditur in duas partes. Primo fronesis eligitur vt causa et litem decidat et terminet. secundo excusatione premissa onus iudicis sibi fronesis assumit. secunda ibi. Tunc mater etc. Prima in duas. Primo alithia fronesim tamquam iudicem noiat. Secundo pseustis eam acceptat. secunda ibi. Pseustis ad hec. Primo dicit alithia. quod oportet nos habere iudicem et quia veritas non potest vinci vel mutari. ecce video fronesim que adducit gregem suum ad aquam ad refrigerandum et bibendum seu potandum. ipsa sit iudex nostra. et committamus in eam. et arbitretur ipsa pro libito et arbitrio terminet litem nostram. Et ex isto textu elicitur vna proprietas boni iudicis. Debet enim bonus iudex esse prudens nam fronesis interpretatur sapiens vel sapia. nec debet peruertere amore vel odio. vt dicitur in phemio rhetorice Aristo. Vñ. Iudicis est recti nec munere nec prece flecti. Ipse enim debet esse tanquam ius incarnatum. Et sicut lingua libere indifferens in quantum est ex se ad vtramque partem. Et de ignorantia iudicis dicit August. li. xix. de ciuitate dei. Ignorantia iudicis plerumque est calamitas innocentis. Glose coeshic tractant de personis requisitis ad iudicium. sed istud non est propositum. ideo. ¶ Construe Sed quia sententia veri. i. veritatis mutari nescit. en. i. ecce (gaudetur dicit hoc) nostra fronesis (que est quasi mater sapie. et ipsa sapia) venit adaquare. i. ad aquam ducere gregem suum. et releuare simul eius calorem. ergo ipsa sedeat nobis pro iudice. i. loco iudicis. et tamquam arbitrari vel arbiter.

Pseustis ad hec: video quod eam foris obtulit vltro

Huc ades o fronesi: nam sufficit hora diei

Ut tua iam nostro postponas seria ludo

¶ In hac parte pseustis acceptat fronesim in iudicem. et dicit sic. Ego credo quod casu vel fortuna nunc ipsa venit. ideo o fronesis rogo velis interesse nostro certamini quia statim finiemus et expediemus infra vnum diem. et ideo supplico quatinus postponas nunc propria negocia nostre disputationi. et dimissa te propria nos audias. ¶ Aduertendum est quod in hoc textu primo ponitur causa quare consenserunt in eam. quia non erat verisimile quod alithia eam venire fecisset. Et ita fronesis non erat suspecta quia casu illuc venerat. Et si suspecta esset recusari posset nec esset iudex idoneus. Secundo ponitur supplicatio. quam dixit. huc ades. Tercio ponitur causa propter quam moueri debet fronesis ad exaudiendum eam. quia dicit pseustis illud certamen terminari in vno die. Quarto alia supplicatio subiungitur. quasi respondendo obiectioni quam posset pretendere fronesis. quando dicitur. Ut tua iam nostro etc. ¶ Et hic sciendum est quod multi textus habent preponas. tamen textus debet esse postponas. aliter sententia nulla esset. et istud metrum siue etiam istud verbum recte sumptum est ab egloga virgilii (ad cuius exemplar et similitudinem presentem actor conscripsit (que incipit. Fortes sub arguta. In qua videtur carmine amabeco et tali genere certaminis. sicut in alia allegata. scilicet. Sic michi dameta etc. quia iste due sunt scripte eadem lege carminis. Unde in ista forte etiam habetur istud metrum. Post habuit tamen illorum mea seria ludo. ¶ Construe. Pseustis dicit vel aut ad hec. verba alithie (hic

Prohemium.

Deest verbum necessario requisitum: et est eclipſis figura: iuxta illud. Dicitur vnus verbi defectus eclipſis. ꝛc. video q̄ fors. i. fortuna obrulit. i. adduxit/ vltro. i. sponte: sic q̄ nō voca- ta est eam scilicet fronesim. O fronesis ades. i. sis presens: vt postponas iam. i. modo/ tua se- ria. id est tua negocia seriosa ⁊ vtilia tibi/ nostro ludo. id est nostre liti ⁊ disputationi: nam ꝑ quia: hora diei sufficit: hoc est vnica hora diei: ⁊ hoc est vnus dies integer: ⁊ hoc videtur me- lus: vt patet in fine libri: vbi innuit solem iam tendere ad occasum. Et ista clausula potest preconstrui in vltimo versu.

Tunc mater fronesis/adequato ne grege quis

Accelerare domum iussisset vterq̄ parentum

Non dubito penas/si quicq̄ tardo pararas

Leta feram talis presumens gaudia litis.

Hic fronesis suscepit onus audiendi litem: ⁊ ferendi iudicium quāuis haberet legitimā causam recusatōis. Et diuiditur. Primo fit hoc. Secunda ipsa vt habens auctoritatē im- ponit eis legē. Primo sic: quāuis vterq̄ parētū mihi distincte perceperit: vt adequato gre- ge celeriter domum reuerterer: ⁊ non dubito penas mihi ab eis preparatas (si quid tarda- uero) tamen ego leto ⁊ iocundo animo sufferam percipiēdo gaudia magna ab hac dispu- tatione vestra. Aduertendū etiā q̄ hic per fronesim ecclesiā hanc militantē: cuius pater est x̄ps et caput: mater vero illa celestis ecclesiā triumphans. Ideo dicit fronesis. Licet paren- tes mei iusserint me ꝑ cito grege adequato. i. grege xp̄iano baptizato transire ad domū: et ad patriam illam celestem (que est nostra mansio: vt dicit apostolus) ad quā sine baptismo transire non potest. Tñ si aliq̄dū verſor hic in terris certando contra mundum/ carnem: ⁊ demonē: non dubito penam mihi infligi: immo potius spero leta gaudia: q̄ q̄to aliq̄s plus viriliter pugnaverit contra hostes istos familiares et nequissimos: tanto maiorē gloriā ex- pectare debet in qua vt dicit in sequētia. Nec languor nec senū/ nec fraus nec terror hostium sed vna vox letantiū. ꝛc. Cōstrue. fronesis mater ait/ supple viso ꝑpromisso facto in cā q̄uis vterq̄ parentū nostrorū: iussisset me accelerare. i. celeriter ire domū: ⁊ hoc dico grege adequato. i. ad aquā deducto: nihilominus si tardo quicq̄. i. aliq̄liter nō dubito penas mihi paratas: sed ego presumēs pōt teneri in bona s̄ḡtione. i. ꝑfideō: vel in mala. i. me pre- sumptuose habens non obediendo parentibus quasi aliquid ante et contra preceptum su- mens. Leta feram gaudia litis talis. i. talis certaminis vel disputationis ⁊ altercationis.

Perge prior pseuſti quia masculus/illa sequaci

Equabī studio tetras sit in ordine vestro

Pytagore numerus/sol augeat obsecro tempus

Ista est vltima pars huius prologi in qua imponitur lex et ordo dicēdi disputantibus de certantibus vel litigantibus. Et diuiditur. Primo lex imponitur. Secūdo factum per eos executioni mandatur. secunda ibi. Primus cretheis. Dicit ergo fronesis ordinando cor ⁊ le- gem imponendo. O pseuſti quia tu es vir/ vir autem est dignior muliere: ideo primo incipi- es litem proponendo in mediū: quid volueris: deinde te sequetur Alithia: et quilibet ve- strum in dicendis numerum quaternarium obseruabit: qui est numerus pytagore: et ego oro q̄ sol augeat tempus et spaciū motus sui: vt lis vestra apte terminari possit. Hic pos- set aliquis querere quare vult fronesis q̄ pseuſtis incipiat. Dicitur q̄ sicut claritas est pla- cidissima et gratissima post nubila: ita veritas post falsitatē. Alia ratio vt apparentius vi- ctoria veritatis appareat: quia falsitas habuit prerogatiuā primo proponendo: et per hoc irruandi veritatē ad r̄ndendū iuxta legē carminis amabei. dicendo plus vel minus vel cō- trariū vt in pluribus: tñ lz hoc ita fit: pseuſtis cui datus erat prior locus deuincit. Aduertē- dū q̄ per pseuſtim pōt intelligi t̄ps quod precessit t̄ps gratie: qd̄ intelligitur ꝑ alithiā que illud t̄ps insequi: ꝛ vacādo bonis opibus ⁊ vtēdo maxime doctrina q̄ttuor euangelistarū: in qua cōtinetur tota lex n̄ra: et etiā amplectēdo quattuor v̄tutes cardinales/ prudentiā/ ius- titiā/ fortitudinē: ⁊ p̄antiā. Sciendū vt dicūt glose. Pytagoras p̄hs transiēs iuxta fabricā audiuit quinq̄ malleos/ quintum deposuit: ⁊ ibi optimā cōsonantiā ⁊ proportionē in sonis repperit: et iuxta diuersam ꝑportionē soni illoꝝ malleoꝝ inuenit quattuor principales cō- sonātes s. dyatesserō/ dyapēte. ꝛc. Et dicit Boetius q̄ pythagoras inuenit artē musice. Itē cō- siderādū est circa illud nomē tetragrāmātō: vt dicit Brito in summa: est nomē dñi ineffabile

Liber theodoli

quattuor litterarum. Ioth/beth/vau/he. et dicitur a tetras quod est quattuor: et grammata littera. Et exponit glossa. Exodi. xxviii. sic he iste. Ioth principium. Beth passio. Vau vite: quia christus est principium vite in adam amisse quem sua passione restauravit. C Construe O pseusti perge. i. procede ad disputandum prior. i. ante alithiam: quia. s. es masculus. i. vir dignior. Illa. s. alithia equabit. i. equaliter sequetur te studio sequaci. s. disputationis. Tetras. i. quaternarius numerus scz versuum pytagore illius philosophi: sit in vestro ordine scz dicendum. Et vt disputatio ista perfecte possit compleri ego obsecro. i. rogo deum: vt sol augeat. i. prorahat nobis tempus scilicet diei.

¶ Finis prologi.

Divinus cretheis saturnus venit ab oris
Aurea per cunctas disponens secula terras
Nullus ei genitor: nec quisq; tempore maior
Ipso gaudet auro superum generosa propago

¶ Finito prologo in quo intentio actoris aperta est et modus procedendi fronesim limitatus restat expedire p virib; parte pncipale q continet disputatione inter pseustum et alithia. Pro quo sciendu q tota disputatio pñst in adductioe fabularu poeticarum et hystoriaru sacre scripture. Et pñm exigentia fabule q pcedit subiugitur hystoria vel maior vel pñria vel potius iuxta lege istius carminis. Et fabule no habet ordine inter se nisi p pñto hñt respectu ad hystoria sequete. id no ponit diuissio fabularu: sed hystorie diuident: et libri diuissio attendit pñm hystorias et penes diuersos actus disputatio. hec pars diuidit. Primo pseustis pponit fabula. Secdo alithia hystoria correspondete. Scda ibi. Incola primus homo. Dicit g; textus liter. Saturnus primus deorum venit a regionibus crethensib; et adeo composita et pñdeter rerit subditos q secula dicta sunt aurea. Iste saturnus no habuit pñm: nec maiore se: et id ipse est auus aliorum deorum supnoy. hec fabula sumit originaliter ex pñmo methamorphoseos vbi Ouidius distinguit quattuor etates mundi. Prima fuit aurea: cui pñfuit saturnus. Scda argentea. Tertia erea. vltia est de duro ferro. De pñma dicit sic. Aurea pñma facta est etas. et vbi pulchre singula describit. Pro latiori intellectu aduertendu q saturni descriptio est talis Saturnus pñgitur homo senex/curuus/tristis: et pallidus: quin vna manu falcem tenet/in eadem drachonis ymaginem: q dentib; mordet eandem ppria: et applicat cum altera filiu parvulum ad os: et cum dentibus ppriis eum deuorat/quattuor iuxta se habet liberos: nouem/mones/neptunem: et plutonem. et iupiter amputauit virilia patris/mare erat pictum ante ipsum in quo pñciebant virilia ex quib; venus nascebat: iuxta ipsum erat opus vxoris eius que opus oibus ferebat hec fabula multis modis exponit. Vñ hystoria est et res gesta q saturnus fuit rex crethe et ab vno filioy suorum expulsus est a regno. Et ista hystoria exponit applicando astronomia: nam saturnus primus est planetarum tardus et malivolus. Vel per saturnum intelligit tempus quodlibet quattuor filios. i. quattuor partes principales hñs: et de comedere filios: qz qcqd nascitur in tpe consumit etia in tpe: et oia sicut vestimentum veterascunt. vt dicit in vñsal. Ista tanguntur p glossas cōes hic. et in grecismo in illo textu. Saturnus genuit. et c. Ideo pñtū possibile est oia ad mores erūt applicanda. Saturnus potest significare aliquem malum superiorem: vt principem terrenum vel prelatum et tyrannum q describitur senex. i. antiquatus in malitia: et curuus a recta via: et tenet falcem quia mediante affligit: torquet et depauperat subditos. et de ideo comedere p tyrannicas et in debitas exactiones. Et secū tenet dracones. i. iniquos et pessimos satellites. Et dicitur habere opus. i. opum et diuitiarum copiam vxoris: qz oem subditorum substantiam exhaurerūt. Et accidit q frequenter iupiter: hoc est pñpñs subditus in insurgit in eum: et expellit a regno suo: et sic dicit castrari p filios. Et virilia in mare dicuntur proijci: qz tota voluptas in amaritudine pñertit sicut equus est. Alio modo posset exponi fabula: et iste modus ab alijs latius declaratur: sed qz inquantum possibile erit sum breuitate professurus. ideo illud sufficiat. C Construe. Saturnus id est ille rex vel deus primus: venit ab oris. i. regionibus. Et scribitur oris sine h iuxta illud metrum. Oras mñdus hñz/nox horas: et clamis oras. cretheis. i. crethensib; nomen gentile a cretha dictum: disponens secula aurea. i. preciosa splendida et munda et fertilis: per cūctas terras nullus genitor. i. pater fuit ei (ex quo est primus deus) nec quisq; fuit maior tempore. i. in suo tempore: et ideo propago. i. progenies/generosa. id est nobilis/superum. i. supernorum (versincopam) gaudet ipso saturno auro. Annus est pater patris.

Incola primus homo fuit in viridi paradyso

*Saturnus primus
fuit in viridi*

cum commento.

Coniuge viperium doncc suadente venenum

Hausit eo cunctis miscendo pocula mortis

Sentit adhuc proles quod commiserere parentes.

Hic alithia quasi respondendo ponit hystoriā. Ista pars diuiditur multipliciter. Primo ponitur lis inter istos. Secūdo snia fronesis: ibi. Mortales cuncti. &c. Item prima in duas. Primo ponitur altercatio. Secūdo auxiliij imploratio & victorie confessio. Secūda ibi. Egrediā sobolem. Itē ponitur prima disputatio neutra parte debilitata. Secūdo ponitur debilitatio alterius partis. I. pseustis: ibi. Quadrupedes phebi. Itē prima in duas. Primo ponuntur illa que gesta sunt in tribus etatibus. Secūda in duabus. Secūda ibi. Noia mille deū. Et capitur hic etas sicut & q̄ septē sunt etates mundi. Prima ab adā vsq̄ ad noe. &c. et est ibi. Noia. &c. Potuisset significari pars illa in qua tangit debilitatio pseustis & ei⁹ desperatio vsq̄ ad finē. Prima in duas. Primo ponunt gesta tēpore legis nature per duas etates. Secūdo gesta tertie etatis: in cui⁹ initio circūcisio data est abrahe: ibi. Limite in silus abraham. Item prima in duas. Primo de prima etate. Secūdo de secūda: ibi. Ultio digna dei. Itē prima in duas. Primo ponuntur hystorie de Adam & filijs suis. Secūdo de Enoch: ibi. Enoch iusticie. Item ponitur prima hystoria de Adam per se. Secūda de filijs: ibi. Immolat ante deū. Item primo describit stat⁹ ante pcū. Secūdo status & mis post lapsum: ibi. Exultat. Multe istarū partiū subdiuidi videbuntur inferius: sed ista est diuisio & snia in generali istius egloge. ¶ Dicit ergo in prima parte sic. q̄ Adam primus parens noster creatus a deo delimo terre inhabitabat paradysum terrestrem: & p̄ monitionē sue vxoris sue ipse transgressus est preceptū dñi qñ comedit de fructu ligni vite. Unde ipse mortē pro se & pro posteris & peccatum & miseras multas consecutus est. hec hystoria originaliter scribitur Gen. ij. Et certū est q̄ q̄ plurima possunt hic recitari: & in alijs que tangunt per magm Nicolauum de lyra: & per alios doctores & expositores bible: sed ista remittunt ad doctores superioris facultatis. I. theologicę: & breuiter declarāda est hystoria dimissis altioribus speculationibus: etiam doctoribus qui de creatione Ade & de peccato eius: & talibus super libro sententiarū determinauerūt. hystoria ergo talis est. ¶ Deus creauit hoīem de limo terre vt esset futurus particeps sue glorie & bonitatis: & eum posuit in paradyso voluptatis: et produxit ibi omne lignum pulchrum visu & suauē ad vescēdū. Produxit etiam lignum vite in medio paradyssi: & lignum scientie boni & mali. Precepitq̄ Ade dicens. De ligno scientie boni & mali non comedas. In quocūq̄ enim die comederis ex eo morte morieris. Tunc immisit deus soporem in Adam: & de costa eius formauit mulierem scilicet Euam. Postq̄ hec facta sunt (dicitur capitulo sequenti) diabolus ille serpens tortuosus dixit mulieri. Cur precepit vobis deus vt nō comederetis de omni ligno paradyssi nequāq̄ morte moriemini. Et tūc ipsa accepit fructum vetitum & comedit: & dedit viro suo qui etiam comedit: vnde effecti sunt transgressores mandati dei. ¶ Aduertendum est q̄ Adam tunc peccauit tribus vitijs: iuxta illud. Te vicit Adam: primum gula glorie vana. Cupido dum comedit vetitum gula vicit. Gula decipitur altissimo dum simulatur. Cupido subijt dum omnia scire cupiunt. Item in his versibus notantur incommoda que incurrimus propter peccatū Ade. Mors: morbus: calor: frigus: sitis: esurientia. Cura labor vite: dñi sunt octo sagitte. ¶ Construe. Primus homo scz Adam fuit incola. i. inhabitans (de incolis) in paradyso (Et dicitur a para quod est iuxta: & dysis stella: & est locus terrestris amenissimus viridis propter arbores) donec coniuge sua. i. euā suadente. i. hortante: hausit venenum viperium. i. serpentinum: & de vipera serpente) miscendo: eo. i. inde vel ideo: pocula mortis. cunctis scz hominibus: proles id est posteritas sentit. i. percipit adhuc illud quod parentes scilicet nostri commiserere: quia ibi non fuit tantum peccatum omissionis: sed commissiōis. Aliqui per serpentem intelligunt demonem: per eam sensualitatem: per adam rationem: per esum pomi secularē delectationem & satis apte. Ecce ex dictis apparet conuenientia fabule precedentis: & etiam istius hystorie: quia sicut Saturnus primus fuit deorū: ita Adam prim⁹ hominū: & Adam expulsus est a paradyso: sicut Saturnus a regno: vt patebit.

Splendorem tanti non passus iupiter auri

Expulit illatis patrem crudeliter armis

Discolor argento mundi successit ymago

Liber Theodoli

Et iam primatum dedit illi curia diuum

Jup. de g.
Expositio
Hic pro libito p'sens ponit fabulam: et dependet ex prima omnino: vt patet ex dictis. Diuiditur ergo sic. Primo ponitur fabula/ secundo hystoria correspondens: et quasi a precedenti etiam dependens: ibi statim. Exultat electus. Et vbiq; taliter posset diuidi hystoria contra fabulam: sed decetero talis diuisio omittetur. Dicit ergo q; iupiter non potuit pari splendorem aurei seculi: vel patrem suum tantum aurum et tot bona possidere: sed in eum surrexit et regno eum priuauit: et tunc incepit secunda ~~et~~ que dicta fuit argentea: et tunc iupiter fuit effectus summus deorum. hec fabula tangitur in primo methamorpho. vbi dicitur postq; saturno tenebrosa in tartara misso sub ioue mundus erat. subijt argentes proles. Et ibi describuntur pulchre mores hominu istius etatis. Unde expositio patet ex dictis. Alij exponunt naturaliter. Per saturnum tempus/ per iouē ethere m̄ superiōrē/ p̄ iunonem eius coniūgē aerē/ p̄ neptunū aquā/ p̄ plutonē terrā intelligētes. Alij astrologi: vt vere iupiter sit planeta beniuolus immediat⁹ saturno q̄ tpat eius seneciā. Sed vt fabula applicetur ad mores. primo sententia fabule premittēda est. sc̄o exponēda. Iupiter (q̄ celū dī regere) pingitur homo in throno eburneo sedens: et tenēs ceptū in manu: in altera mittit flumina et comprimit sub pedibus gygantes fulminatos: iuxta eū erat quedā aquila volans: et inter pedes suos puerū pulcherrimū rapiebat. Ita dicūt poete. Exponat ista fabula. p̄mo p̄ iouē intelligēdo deū oipotentē q̄ regit oīa et fulminat elatos p̄ supbiā: vel pōt intelligi bon⁹ prelat⁹ vel princeps q̄ debet habere istas p̄prietates: debet enī sedere in throno maiestatis sue gerēs virgā iusticie: et flumina asperere correptionis corrigēdo crimosos et tyrannos reprehendēdo: et iō cōpescere dī gygātes. i. tyrānos et ecclesiā oppresores/ ne celū. i. ecclesiā expugnare presumāt: q; princeps h̄z iuramentū et obligationē ad p̄tendū ecclias et ecclesiasticas p̄sonas. Per aquilas intelligunt viri prudentes/ discreti/ clari: et vidētes p̄ prudentiā: q̄ debent p̄ueros. i. simplices subditos sursum erigere p̄ cōtēplationē exēdo a p̄fundo vītiōrū ad altitudinē virtutū. Posset etiā exponi de malis p̄ncipibus q̄ fulmina rapinarū et ferocitatū gerunt. et c. Ad propositū oīm istoz et similiū possent adduci auctoritates scripturę sanctorū dicta gratissima et pulcherrima: sed hec pauca breuitatis causā sufficiant. Cōstrue. Iupiter non passus splendorē tanti auri expulit crudeliter patrem scilicet saturnum a regno: et hoc dico armis illatis. id est contra ipsum latis/ imago mūdi. i. diuersi coloris ab imagine alterius mundi vel etatis/ successit argento et curia diuum. id est deorum per sin-copam: iuxta illud. Sin-copa in medio tollit quod epenthesis auget/ dedit illi primatum. id est dominium. Et declinatur. hic primatus/ tui. Et dicitur de primas/ atis.

Exultat electus de sede pia prothoplaustus

Ac cinis in cinerem nature mutat honorem

Ne tamen eterni temeremur stipite pomi

Flammeus ante fores betat ensis adire volentes

Hic Alithia subiungit hystoriā correspondentē: et describit status post peccatū. Et dī sic. q; adā primus parens post transgressionē precepti dei: expulsus est a paradiso in quo erat: et sic honor. i. integritas nature sue mutatus est in cinerē: hoc est in mortalitatē et miseriam. Et ab illo tpe angelus cū ense igneo custodit portā paradysi ne q̄s introeat. Hec hystoria scribit Gen. 3. vbi dī q; postq; adā et eua gustassent fructū vetitū: cognouerūt se nudos: et fecerūt sibi de folijs p̄iomata. i. qdā tegmina corpis. Et dixit dñs vocādo adā. Ubi es? Ipse enī cū eua abscođerat se. Quare comedisti de ligno. Et rñdit adā. Mulier quā dedisti mihi sociā fecit vt comederē. Et mulier dixit q; serpēs eū decepat. Tūc maledixit deus serpēti: et dixit mulieri. Mulier multiplico erūnas et cōceptus tuos: in dolore paries filios: et sub viri potestate eris. et tu adā maledicta erit terra in opere tuo in laboribus comedes spinas: et tribulos germinabit tibi terra: et comedes herbas terre/ in sudore vultus tui vesteris pane tuo. Et tūc expulsus fuit de paradyso voluptatis: et posuit deus cherubin ad custodiendum viā ligni vite. et hec fere sunt vba text⁹: q̄ qm̄ clarissima sunt: frustra a sacris eloquijs recedere. Ex quo patēt incōmoda grauis pcti ade: q; p̄us eram⁹ immortales: nūc autē mortales. Expositio vltimi versus pōt esse: vt p̄ gladiū igneū intelligat ignis inferni: q̄ parat volētib⁹ temere introire hierusalē celestē: q̄ sc̄z ducūt in bonis dies suos: et ipsi in puncto ad inferna descēdūt. Cōstrue. Prothoplaustus. i. p̄m⁹ hō (a prothos p̄mū: et plasma formatio quasi primo formatus) Electus. i. expulsus de sede pia paradyfi. exultat. id est exultat⁹ est

cum commento.

(ex)ulo verbū neutropassiuū est: qz sub voce neutrali habet signationē passini/ac p et cinis scz homo q de cinere. i. de limo terre factus fuerat: mutat honorē nature sue: in cinerē. i. in miseriam et vilitatē: tñ ne temeremur. i. temerarij efficiamur vel corrūpamur stipite eterni pomi scz volendo ptra voluntatē dei capere de ligno vite. Stipes (dicitur quasi stans pes) Ensis (q dicitur rumphea) scilicet flammeus. i. igneus ep̄s ante fores. i. portas (et caret ntō/dtō/et vctō singularibus) vetat homines volentes adire. ¶ Ecce apparet conuenientia hystorie et fabule.

Egregio cyclopi debetur causa litandi

Ille bouis primo rimatur viscera ferro

Sacra ioui statuit: que posteritas celebrauit

Condidit athenas: adiunxit nomine pallas

¶ In hac parte pseultis pponit aliā fabulā dicēs sic narrando. Cyclops rex primo ordinavit boues immolari ad sacrificandū baccho: et ipm posteri imitati sunt. Edificauit ciuitatē Atheniensem: cui pallas nomē imposuit. ¶ Hanc fabulam videt tangere xgill⁹ in principio georgicorū: vbi inuocat varia numina: et dicit. Tuqz o cui prima frementē fodi equū. Magno tellus percussa tridētū neptūne. ¶ Un cyclops dicitur rex in grecia q dedit Atheniensem ciuitatē: et cōtētio fuit intē palladē et neptunū de impositiōe nois: qd⁹ dixit iupiter q ille q p mortali bus meli⁹ munus de terra pduceret imposeret nomē vbi. Neptun⁹ percussit terrā cū tridēte sua virga et exiuit equus: et percussione palladis exiuit ramus oliue. Et iudicatū est q palladē nomē imposeret: qz polinā pax designat. Et vt in alexandro dicitur. Pace ostendit nil tuti⁹ esse q pax est breue verbū p̄nēs oē bonū. Un ista ciuitas diuisa est in tres ptes. scilicet in naualia/ar tes/et ariopagū: in quo studebāt p̄hi: et inde Dionysius dicit⁹ est ariopagita. Sic autē cōiter exponitur. per cyclopem intelligitur opulentia (que illā ciuitatē condidit sitam in hoc loco ferili. Un p̄tentio fuit vtrū in illa ciuitate magis essent studentes p̄hi q̄ mercatores. finali ter visum est q magis didicāda erat p̄his. Et ideo dicitur pallas (que est dea sapiētie) imposuisse nomē. Quia vero de pallade (que alio noīe minerva dicitur) hic fit mentio: videnda est eius descriptio. Unde pallas nata de cerebro iouis pingitur in similitudinē vnus dñe armatē/cuius caput tegebatur casside cū cristā: et tenet lanceam in dextera/et in sinistra scutū cristallīnū in quo depingebatur caput monstruose gorgonis crinitū serpētibus/et habet oculos splēdētes/vestes triplici colore iuxta se est oliua/et desuper auis volitans (que dicitur noctua). Et dicit fulgētius in libro mitologiā: minerva vel pallas sapiētia significat que a ioue. i. parte luminum derivatur. vt habetur Ecclesiastici. i. Omnis sapiētia a domino deo est. Dicitur armata/quia sapiens multiplicē habet armaturam virtutū/habet scutum fortitudinis et sapientie: habet lanceam rectitudinis vel iusticie/galeam sobrietatis et temperantie/olīā pietatis et misericordie. Noctua significat humilitatē contrariam iactantie que se ostētat/et habet triplicem vestem/quia debet habere etiā tres virtutes theologicas. scilicet spem/fidem et charitatē/inter quas (dicit aphus) maior est charitas. ¶ Construe. Causa litandi. i. sacrificandi (a quo dicitur litus/quia in litoribus sacrificabatur) debetur cyclopi egregio. i. nobili: quasi extra gregem communū hoīm per vera animi nobilitatē elato: quia vt in alexandro. Nobilitas sola est animū que moribus ornat. Et dicit Boetius de cōsolatione p̄hie Nullus degener extat nisi in vitijs peiora fouens propriū deserat ortum. Et ideo exclamat Quid strepitus genus et proanos. Vera enī nobilitas a virtute proficiscitur: sicut seruitus a vitio et indiscretionē. Ut dicitur primo politice (ista sunt incidētaliter dicta de nobilitate) Ille cyclops timatur. i. perquirat viscera. i. intestina (declinatur in singulari tā tū in ablatiuo) dicendo viscera bouis ferro. i. cum ferro. sup. ipse statuit id est ordinauit sacra iouis. i. sacrificia illi deo que sacra posteritas. i. sequela hoīm celebrauit/cōcludit. i. cōstruxit athenas ciuitatem grecie (caret singulari numero hic habet primam longam) pallas illa dea adiunxit ipsum nomine. i. imponendo nomen ciuitati etc.

Immolat ante deum cayn de semine frugum

Frater abel iustus dedit acceptabile munus

Sponte ferens agnum/talis decet hostia christum

Ense cadit fratris/loquitur post funera sanguis.

¶ Hic alithia subiūgit hystoriā de filiis ade. Et dicit q cayn sacrificabat fruges ad honorē

*pallas quomodo
pallat ut*

Liber Theodoli

dei: et frater eius abel (qui erat iustus et rectus) sacrificabat agnū (cuius sacrificiū fuit deo gratum) et ideo frater suus per inuidiam eum interfecit: unde sanguis eius clamauit ad dominum per vindictam. Ista hystoria ponitur Gen. iij. Ubi dicitur quod Adam cognouit Euam carnaliter: et genuit primo Cayn et secundo Abel. Contingit autem quod Cayn (qui erat agricola) sacrificabat et deo munera offerebat: et Abel similiter de primogenitis gregis sui obtulit (quod pastor) et deus respexit et acceptauit munera Abel et non alterius. Unde iratus Cayn ingressus est in agrum cum fratre: consurrexit contra eum et occidit eum. Et dixit dominus. Ubi est Abel frater tuus? Quid respondit. Nescio. nisi quid custos fratris mei sum? Et dixit dominus. Quid fecisti? Vox sanguinis tua clamat de terra. Nunc ergo maledictus es super terram: cum operatus fueris terram non dabit tibi fructus suos: vagus et profugus eris super terram. Et egressus a facie domini inhabitabit orientalem plagam: et cognouit uxorem suam et genuit Enoch: et construxit ciuitatem dictam Enochia. Per Cayn possunt intelligi iudei: qui male deo sacrificabant. Per Abel intelligimus christum: quem iudei crucifixerunt. Et comparatur agnus sine macula: et talis hostia fuit deo patri accepta. Aduertendum est hic quod aliam theia videtur reprehendere pseustim qui dixerat quod cyrops primus sacrificabat: ipsa dicit quod Cayn et Abel: ut patet ex predictis. hic esset locus inuehendi contra genus humanum et contra peccatum prothoplausti: unde inuidia in filios superbiam ferocitas: et omnis malitia derumate sunt. Construe Cayn filius adam immolat. i. sacrificat ante deum de semine frugum. (declinat hec super se in arte: in usum caret tribus casibus in singulari: sicut preces. et de a fouendo) Abel frater iustus sumo dedit munus acceptabile. i. gratum. acceptum deo ipse inquit Abel ferens. i. portans ad sacrificium agnū sponte: talis hostia: tale sacrificium decet christum. Abel cadit. i. moritur: ense fratris sui Cayn. Aliqui dicunt quod eum occidit cum maxilla equi. Alij dicunt quod eum suffocauit sanguis loquitur. i. clamat ad dominum post funera. i. post mortem ipsius.

Lychaon archas celestes prouocat iras

Quando suas edes inuasit iupiter hostes

fallere tentando nomen iouis exiuit/ergo

Corpus et os hominis seuit lupus asper in aruis.

In hac parte pseustis incipit secundum beneplacitum suum. Et dicit quod quidam homo de archadia dictus Lychaon iouem ad iram contra se prouocauit: quia voluit tentare utrum iupiter (qui suus hospes tunc erat) esset deus: et ideo corpore hominis disposito in lupo asperum commutatus est. Ista fabula ponitur in primo methamorphoseos. ubi narrat Quindius in textu qui incipit. Contigerat vestras infamia temporis. et deum Jupiter specie humana assumpta de summo celo descendisset: ut mores hominum conspiceret et terram. tandem multis regionibus transactis: in archadiam descendit. et in domo Lychaonis regis hospitatus est. et dedit signa per que omnis gens scire poterat quod ipse esset deus. Lychaon tamen non credidit. sed illud experientia discere voluit. et parauit onem de nocte occidere: et in mensa sua sibi proposuit artus humanos cuiusdam viri quem occiderat. et pars erat decocta igni: pars vero aqua. Quia dum iupiter perciperet mutauit eum in lupo. unde territus ille fugit. nactusque silentia ruris exulat. et cetera. Hystoria. Lychaon iste hospites interficiebat: regem iouem noluit etiam de nocte interficere. et antea per venenum: sed ipse euasit. unde postea cum exercitu potenti deuastauit patriam istius. et factus est vespilio in syluis et in agris. Aliter per Lychaonem possumus intelligere populum iudeorum qui occidit deum quem assumpsit humanam carnem per incarnationis gloriam. Unde ipsi facti sunt fugitui et profugi et vagabundi per totum mundum. Vel Lychaon fuit herodes qui multos pueros interfecit et non potuit occidere deum incarnatum. Construe. Lychaon. i. ille rex (i. primo methamorphoseos. prima in Lychaon corripitur. quoniam dicitur motus feritate Lychaon) Archas. i. existens de archadia (et est nomen gentile) prouocat. i. irruat. iras celestes. quoniam iupiter hospes suus (iuxta illud. hospes qui recipit. et cetera. inuasit suas edes. i. suas domos inuasit. hoc est inuit in suas edes prouocat inquit tentando fallere nomen iouis. ergo iste Lychaon exiuit. i. deposuit corpus et os. i. faciem (ubi ponitur pars pro toto per synecdochen) hominis lupus asper existens seuit. i. furit in aruis. i. in campis.

Enoch iusticie polluto cultor in orbe

Raptus de terra nulli comparuit ultra

Cum commento.

Quem iouis arreptum deuexit in ethera sursum

Armiger ablato diuini concesserat ordo

Nomen pincerne quod possedit prius hebe.

Chic pseustus pponit aliā fabulā cōtinuando disputationē inceptam. Et dicit qdā quodā die quidā puer vocatus ganimedes fugaret lepores in yda filia troiana. aquila auis iouis assūpsit eū et sursum ad iouē detulit. vbi loco hebes pincerna iouis effectus est. Ista fabula recitatur ab ovidio. iij. metamorphoseos. vbi dicit. Rex superū quodā fugū ganimedis amo re arsit. elegātissime et cōpendiose a Virgilio in. v. eneid. vbi dicit in textu. Intextusq; puer frō doza regnis yda. Et sequit. Quē prebes ab yda sublimē pedibus rapuit iouis armiger vn- cis. 7c. Unde ganimedes puer fortissimus filius laomedontis regis troiani nimis a ioue fu it dilectus. et ab aqla scdm mandatū iouis fuit raptus et stellificatus. et est factus pincerna iouis. Et ipse aquarius dicit. qz aquā singit fundere super manus deoz. **R**ei veritas fuit qz ganimedes fili⁹ troj rege troie fuit a ioue rege et filio saturni. patrē persequente contra na turā dilect⁹. **N**aturaliter vel phisice exponit. vt semp per iouē intelligam⁹ aerem superi orē. et aquila dicitur armiger iouis tñ propter caliditatem nature sue. tñ propter altitudi- nem volatus sui. et ganimedes vt tactū fuit sit aquarius. Et iste dicit reprimere et tempera- re sua humiditate calorē superioris etheris. **P**rieter ista dicit alit. qz aquila sigt plenitudinē sapi entie. ganimedes significat euangelistā iohannē et gratiosum. quia aquilina sublimitas cla ritas vel cōtemplatio: ipsum in celū rapuit. in qstū locutus est profunde de celestibus. Et ef ficatur pincerna deorum. i. prelatoz et alioz qui ab eo hauriunt aquā sapientie. **P**ostre mo iupiter pōt significare filiū dei. ganimedes humanā naturā quā ipse hic nobiscū assūm- psit. et in celos portauit. **C**onstrue. Puer (proprietates puerorū tāgunt hic et in istis ver- libus. Sūt pueri puri parui modico faciat. Audūt cōformant. cito dāt. cito pacificant. hic notant septem proprietates puerorū contra septem vitia capitalia (ganimedes exagitat. i. fugat agitat lepores ydeos. i. troianos (ab yda filia) quē arreptū. violenter raptum armi- ger iouis. i. aquila deuexit sursum in ethera (Actus grecus est) ordo diuini. i. deoz. cōcesserat illi ablato. per aquilam nomē pincerne (dicit quasi penu cernens. ethimologia est) quod hebe. illa puella. possedit prius.

*in meta morph
seos ganimede
des*

Coruum perfidie damnans animalia queq;

Nuncius inclusis quia noluit esse salutis

Ore columba suo/ramum biridentibus vltro

Detulerat folijs/superest armenia testis.

Chic respōdet alithia et ponit historiā cōtinētes sedationē et deluuij et cessationē. Et dicit qdā aialia cōdēpnant coruū vt perfidū qz illis qui in arca inclusi erāt salutē nūciare nō vo- luit: sed colūba detulit ramū viridē. Et illud factum fuit in armenia. vbi super isto testimo- niū queri pōt. hec historia cōtinuat q incepta erāt pri⁹ ibi. Ulcio. 7c. et habet originali. Gen. viij. vbi agit de desolatione deluuij et missione corui et colūbe. et egressio noe de arca. Et dicit ibi qz recordat⁹ est dñs noe. et clausi sunt fontes abyssi. et requeunt arca mense septimo. xxvij. die mēsis sup mōtes armenie. et aperiēs noe fenestrā arce emisit coruū q nō reuersus est. de inde misit colūbā vt videret si cessassēt aque sup faciē terre et nō inuenisset vbi req̄scat pes ei⁹ reuersa est. et expectās noe p septē dies iterū eā emisit et illa redijt in vespe portās ramū oliue virentib⁹ folijs. et sic intellexit noe qz cessassēt aque. Et iussit de⁹ qz ipse et oia aialia egre derentur de arca. et dixit. Crescite et multiplic. Et fecit noe altare dño. et ibi sacrificauit. **A**rcas ecclesia. coruus significat carnales et tēporales qui tantū terrenis adherēt. Colūba vero significat simplices et iustos qui sunt veri filij ecclesie. Corui sūt illi q adherēt tm diuitijs ec- clesie terrenis nihil sapientes que sunt iesu christi. nec sentientes nisi secundum hominē ex- teriorem. et isti sunt fraudulentī ad modū corui et rauci. quia nihil sanctum proferunt et ta- les non sunt veri filij ecclesie: sed quasi spurij et illegitimi. et merito ab omnibus xp̄i fidelibus condēnandi quia sunt nigri sicut coruus. i. denigrati vicijs et ambitione. et arcam ecclesie de- ferūt et xp̄m. adherentes quasi immobiliter et pniciose vni creature. sed veri filij dei designā- tur per colūbā. q pure simpliciter et sine exquiritōne fraudū pcedūt et viuūt. nec adherent cadaueri sed reuertuntur ad arcam. hoc est ad xp̄m. et defecerunt ramos oliue. hoc est bo-

B.i.

o. l. m. 3 3335 m. 24

Liber Theodoli.

nos fructus et dulces tam in doctrina quam in bonis eorum operibus. ¶ Construe. Cuncta aialia dñant coruum perfidie. i. de perfidia (greca constructio. qz greci carent ablatino: loco cuius po nebant gen) qz ipse noluit esse nuncius salutis inclusis in arca. Columba detulerat vitro suo ore ramum solys virentibus. Armenia illa patria vel ille locus supest. i. remanet testis predi ctoz. hystoria conuenit cum fabula premissa. qz sicut aquila fuit nuncius iouis: ita colum ba inclusorum in arca.

Surrexere viri terra genitrice creati

Pellere celicolas fuit omnibus vna voluntas

Mons cumulat montem sed totum mulciber hostem

Fulmine electum vulcani trussit in antrum.

¶ Hic pseustis arguendo contra aluthia alia ponit poeticam narrationem: dicens. Quidam viri de terra geniti voluerunt vnanimiter insurgere in deos. et vt facerent montem supra montem po fuerunt. sed iupiter rex celicolarum oēs illos cum fulmine vulcani deiecit. et pstravit. hec nar ratio tangitur in primo metamorphoseos. vbi de gygantibus qui affectarunt celeste regnum loquitur. De ista gygomachia dicit tullius in libro de senectute. Quid eni aliud est gyganti um modo pugnare cum dijs: quam nature repugnare. Vel per gygantes corpus intelligim? et sen sualitate. et per deum aiā vel rationē. qz dñ phus. Aliud est nobis. s. appetitus sensitiuus (qui semp aduersatur rationi) et ipsa ratio histoica fuit qz isti fuerunt quidā potentes hoies qui pugnaverunt contra ionē regē. Iupiter ascendit per rupta montium. et alij manserunt in val libus et vt ascenderunt in montem construxerunt magnas machinas. et dicti sunt habere pedes serpentinos. qz videbant repere ad montem. et iupiter eos oēs obruit cum lapidibus deorsum missis. ¶ Istud pot aliter exponi et applicari. vt gygantes sint auari et ambitiosi et superbi q ad apices prelationis et dñationis ascendere volunt. iuxta illud. Isai. xlii. Ascendat in celum supra astra celi. et exaltabo solium meum super eos altissimo. Et vt tales ad altitudinem talium sta tuum puenire possint aggregant agros ad agros pecuniā ad pecuniā. et cōtra quos dicit Isaye. v. Ne q colligit domū ad domū et agrū agro copulatis. Et voluit deos. i. iustos et pro bos effugare ac remouere et loco eorum inturonizari. sed deus glouosus sepe mittit fulmen: hoc est mortem et tribulationē. et sic deiciunt de gradibus suis et statu. et detrudunt in loca obscura sub terra. s. in infernū. ¶ Aliter celum est ecclesia (quam tyranni et scismatici ipug nare non cessant) et nitunt repere extra eos pedibus. hoc est afflictionibus serpentinis et per uelis. in deus semp eam protegit et nunq desinit. ¶ Construe. Viri creati. id est producti terra genitrice. i. mre et ideo dñr terrigenae surrexere. i. surrexerunt p supbia aduersus deos. vna voluntas fuit oibus pellere. i. expellere a celo. celicolas. i. deos celu colētes. et ergo mons (vnus mons cumulat alium montem) sed mulciber. i. vulcanus (faber iouis quasi mulcens ferrū cum umbra) vel mulciber. i. iupiter. trussit. i. cum violentia induxit in antrum. i. in foueam sub montibus. totum hostem. i. oēs hostes deiecit. s. deorsum fulmine vulcani. i. ymus fabri io uis. Vulcanus deus ignis et fulminum depingebatur in similitudinē fabri de formis et clau ai malleum tenentis. et impulsu deorum de celo inferius descendens. Et pot significare quē liber tyrannū et raptorem vel exactorem. Sed ista non est materia presentis particule. id super sedendum est.

*vulcanus
quomodo pugnauit*

Posteritas ade summa babilonis in arce

Turrim construxit que celum tangere possit

Excitat ira deum confusio fit labiozum

Disperguntur ibi/nomen non accidit bybi.

¶ Hic aluthia in det ponendo hystoria correspondētē fabule precedenti et quasi in arce asser tione hystorie narrationis cōfutando cōfirmando vitatē et qsi semp obseruat iste modus. Dicit ergo sic textualiter. posterit q ab adā descēderūt: pstruxerunt turrim quēdā babilonicā adeo altam vt celū possent contingere. ppter qd deus pronocatus ad irā. cōfudit et mutauit eoz idiomata. et sic ipsi dispersi sunt et ciuitas adhuc retinet nomen confusionis. hec hystoria tā git Gen. xi. vbi inuit diluuiū cessāte. timētes autē hoies ne veniret aliud. pposuerunt facere turrim altissimā. et dicit vnusqz ad proximum suū. Venite faciamus lateres et coquamus eos igni et habuerunt lateres pro saxis et bitumen pro cemento. et disponebant facere turrim

cum commento.

cuius summitas pertingeret celum. hoc videns deus confudit linguas eorū: ita vt non intelligeret vnus vocē proximi sui. & sic nō amplius edificauerunt illam turrē. Et vocatum est nomen eius babel. quia ibi confusio labiorum vniuersę terre facta est. Et isti sunt dispersi super faciem omnium regionū. ¶ Exponitur sic. Membror vir erat de genere Noe. & cōgre-
gavit illum populum ad expeditionem illius operis. & significat dyabolum qui voluit ponere sedem suam in aquilone. & esse similis altissimo. sed cum deus cum suis complicib⁹ cō-
fudit & dispersit & misit in tenebras exteriores. ¶ Ex isto textu patet. qd deus nullum crimē dimittit impunitum. quia dato qd homo permittatur aliquando viuere voluptuose secun-
dū carnē secundū modū. & scđm spiritū. tamen finaliter confunditur a deo & prosternitur in infernū maxime si talis voluerit perseuerare: & se nimis per superbiam extollere. q̄ est radix
om̄ viciorū & mater) De qua s̄ Augusti. in quodā sermōe. Vermis diuitiarū est superbia. Difficile est vt nō sit superbus q̄ diues est. tollo superbiam diuitie nō nocebūt. Et hūgo dicit
Supbia est elatio vitiosa q̄ inferiora despiciēs. superioribus & parib⁹ satagit dñari. Ideo qui-
dā egregius verificalor dicit. Sit tibi copiosa sapia formaq; detur. Sola superbia destruit
eā si dñetur. Talia metra aliquē graue. aut morale sententiā cōtinētia nō sunt despiciēda.
licet nō pdeat atrito actore. ¶ Aduertēdū est qd due sunt ciuitates. Una est ciuitas dei (que
fit & cōstruit̄ ex amore & dilectiōe dei) vsq; ad cōtēptū sui. Alia est ciuitas dyaboli (que fit ex
amore sui vsq; ad cōtēptū dei) & istō pulchre tractatur per bñm Aug. per totū decursū li-
bri de ciuitate dei. ¶ Ulteri⁹ sciēdū est qd babel interpretat̄ cōfusio. & inde babylō & babylonia
Vñ vt dī Hiero. babylon est metropolis caldeorū. & erat mirabilis magnitudinis & ei⁹ mu-
ri. & ibi dñatus est nabuchodonosor rex potētissimus. & fuit destructa a medis & persis & pos-
tea fuit reedificata. due ciuitates apud medos dicuntur facte ex ea. videlicet tielosontes &
selucia. Unde medi & persi erant suspecti babylonis & chaldeis. sed postea exigēte eorū su-
perbia: destructa est a cyro & dario regib⁹. vñ sup istō Isaię. lxxv. Veniēt tibi subito hec duo
in die vna sterilitas & viduitas. Dicit ergo glosa subito. i. ex improviso veniēte cyro & dario
¶ Construe. Posteritas. i. sequela (& dī a posteris) ade. cōstruxit. i. edificauit turrē. arce. i.
altitudinē summā babylonis q̄ possit tāgere celū. Celū dī: quasi caelū. vñ casa elios. i. dom⁹
solis. vel dī: celādo. Ira excitat. i. cōmouet deus. vbi patet qd de⁹ dicitur irasci. Iuxta illud
psal. Dñe ne in furore tuo arguas me. Et est antropopatos. i. humane passiōis impropria
dei attributio. Et de ira dei fecit Lactantius vir eloquētissimus vnū librū. Confusio labio-
rū fit (labiū dī: a labendo) ipsi dispersūt nomē. nō excidit. i. nō cecidit (& dī: ab ex & cado) vbi
id est illi ciuitati babylonię. ¶ Conueniētia & cōtrarietas patet de se.

*babel quid
membror*

Flumina cyclopes iouis imperio fabricantes

Peone percusso morti decreuit apollo

Moer deitate sua superum spoliatus in ira

Admeti curam pecori suscepit agendam

¶ hic pseustis incipit argumentari narrando aliam poeticā fabulā. Et dicit sic breuiter. qd
apollo morti adiudicauit cyclopes (qui fabricant fulmina iouis) quia iupiter fulminauerat
peonē phebi filium. quē propter apollinē iupiter sua deitate puniuit et tūc seruauit gregē
admeti regis. hec fabula quantū ad peonem vel ad esculapium filiū phebi tangitur in se-
cundo metamorphoseos post mediū. & quantū ad apollinem (q̄ pascebat gregē) tāgitur ad
huc cū finem. & ibi ingreditur fabulā. qualiter mercurius phebo rapuit vaccā &c. ¶ Sed
pro textu precise. alijs omissis tanq̄ impertinentibus. pro intellectu textus sciendum est qd
iupiter fulminauit peonē (qui dictus est esculapius) quia ad preces dyane suscitauerat hy-
polytum mortuū. & ideo phebus interfecit cyclopes qui fulmina fabricauerāt. vñ iratus iu-
piter ipm̄ sua deitate spoliauit. & ipse pastor admeti regis effectus fuit. Dicunt aliqui scđm
hystoriā apollinē fuisse filiū iouis. qui q̄ tacitus iouis aduersarijs fauebat a patre relega-
tus est & in familiaritatē admeti receptus. ¶ Phisice exponēdo. phebus. i. sol. est pater peo-
nis. i. fructus terre. qui viuificat famelicos. iupiter. i. ignis vel ether superior fulmiat & exu-
rit fructus terre. & phebus interficit cyclopes. i. nubes & aeris indispositiones exalando ta-
lia ita dicunt glosę cōes per quas sp̄ intelligo glosam q̄ incipit Eglogarū tres sunt ptes &c.
¶ Ultra ista dicenda sunt alia. Phebus hoc est sol iusticie dei filius. interdixit. et maledixit
dyabolo. serpenti tortuoso. qui fabricauerat fraudes per quas filius suus. scilicet adā mor-
tuus fuerat. Ideo dū (scz pater & filius & spiritus sanctus) q̄ sunt vnus deus in essentia. & trini
in personis (secundū fidem) filiū dei spoliauerūt deitate sua. in quantum ipse incarnatus est

calu bnde

Liber Theodoli

Quomodo fingitur Apollo

Alter. Illi qui fabricant fulmia sunt ballui/ et alij executores iusticie. et ideo illi qui tales ledunt sunt grauius puniendi. Consequenter quia hic fit mentio de apolline breuiter agenda est eius descriptio. **A**pollo quartus deorum depingitur sub forma iuuenis nunc forma puerilem habentis/nunc muliebrem/super caput gerit tripodem auri/in dextra vero manu habet pharetram/arcum et sagittas/et in altera cytharam/sub eius pedibus monstrum depingitur habens corpus serpentinum/et tria habens capita/lupinum carniu/et leoninu/iuxta ipsum est laurus depicta/corvus super eum volitabat/sub lauro nonne muse choreas ducit/et phiton serpens vna sagitta apollinis transfigitur. **E**xponatur sic. Apollo est sol iusticie xps/qd sp iuuenis est per puritate et sanctitate habet tripodem. i. aiam corpore et deitate. cythara quia nostros languores et miseras releuat/habet arcum quo malos corripit. Iste occidit phiton ne serpentem. i. dyabolum. amat coruos. i. religiosos tanq sibi dedicatos/habet deinde laurum arbozem crucis/sibi assistit muse nouem. i. nonne ordines angelorum et iste dr deus ingenij et diuinationis. **A**lter eum poete aliqui describunt. Pingitur enim iuuenis armatus habens comas delatus in quadriga et agitur equis/ex litteris exaratur sibi muse ministrum circa eum sunt lauri/et habet coruum cecum. **I**stud sic exponi potest. Phebus iste est tyrannus iuuenis. qui propter insipientiam habet arma crudelitatis/comas/hoc est ornatu pōposos et superfluos/defertur in quadriga per superbiam tumultuosam/circundatur equis magnifice et pompose/habet musas/hoc est musicos/mimos et hystriones/circundatur lauro/hoc est voluptate mundana/habet secum coruos/hoc est peruersos et satellites. **C**onstrue. Apollo decreuit. i. adiudicauit (inde decretum et decretalis) morti/cyclopes. populos vel gygantes fabricantes fulmia imperio. i. precepto tonis summi deorum (et hoc dico peone) filio suo/percussio. i. mortuo/mox. i. statim/ipse spoliatus sua deitate in ira. i. per iram (hic est figura protheseos pharalenge. i. positio prepositiois pro prepositione. vt ibi in primo eneydos. Multa super priamo etc. i. de priamo) superum. i. superbiorum. et superum declinatur. **N**ominatiuo supera superum/et caret masculino genere sicut cerera et infera. Suscepit cura per coris/admeti agendam. i. per ipsam regendam ducendam et custodiendam etc.

Limite iustus abram patrio discedere saram

Assumpsit sine spe sobolis sibi concipiende

Tandem confecta etate creatur herilis

Filius et lactat sua quem natura grauauerat

Postq in precedentibus posita sunt gesta tempore legis nature per duas etates. hic sequenter ponuntur gesta tercie etatis. in cuius initio circuncisio est data abrahe. Et primo fit quod dictum est. Secundo descendit ad tempus legis. Secunda ibi. **R**apina aquas moy ses. Et ne ignoretur istud in quo fundatur diuisio principalis. Sciendum est q sunt septem etates mundi. Prima fuit ab adam vsq ad noe. cuius vesper et finis fuit diluuium. Secunda fuit a noe vsq ad abraham/cuius confusio linguarum in septuaginta ydiomata. Tertia fuit ab abraham vsq ad moysen: cuius finis fuit praua vita saulis. Quarta fuit a moyse vsq ad transmigrationem babilonis: cuius finis fuit dissentio regum/quando ipsi ducti sunt in babilonem captiui. Quinta a transmigratione babilonis vsq ad dauid: cuius finis fuit priuatio iudeorum/et a regno: quando dixerunt regem non habemus nisi cesarem. Sexta fuit a dauid vsq ad christum. cuius vesper sine finis erit resurrectio mortuorum. **Q**uo premisso redeamus ad diuisionem lectionis. Prima pars diuiditur iterum in duas partes. primo agitur de tribus patriarchis diuisim. Secundo de duodecim simul. ibi. Venditur in seruum. **P**rimo iterum agitur de abraham et filio suo. Secundo incidentaliter de desolatione zodomae. Secunda ibi. In cinerem zodomae. Tercio agitur de iacob. ibi. Congressus domino iacob. Item primo de abraham. Secundo de ysaac filio suo. secunda ibi. heredis forma. Ita probabiliter potest diuidi textus iste. Et possibile est etiam q alia posset reperiri diuisio magis subtilis et artificiosa: que remitteretur ad theologos. Ideo ista taliter qualiter inuenta sufficiat. et probabiliter sustineatur. **D**icit ergo in prima particula sic. Abraham iustus a deo recedere a patria: secum duxit saram uxorem suam sterilem: que in senili etate peperit filium et lactauit. hec hyistoria scribitur originaliter Gen. xij. circa principiu. vbi dicit dñs ad abraham Egrede de terra tua: et de domo patris tui. et veni in terram quam monstrauero tibi. Septuaginta sex annoru erat abraham. et tulit uxorem suam: et loth filiu patris: et irerunt in terram chanaan. De promissione ysaac habetur. Gen. xv. de secunda promissione. Gen. xviij. de partu et de conceptione ysaac. Gen. xxi. vbi dr q sara concepit et peperit filium in senectute sua: sicut predixerat

cum commento.

ei dēns. Et creuit puer ysaac et ablactatus est a matre sua scz antiqua. Unde quia abraham credidit angelo nuncianti ista: ideo addita est sibi vna littera in nomine dicendo abraham id est pater multarum scz gentium. Et quia saray non credidit sed derisit: ideo de nomine eius ablata est vna littera: et vocata est sara. Iste Abraham est filius dei: qui in mundo iussu patris summi descendit: qui non potuit cum vxore habere filium: et qz non potuit conuertere iudeos id in alia patriam recessit: et genuit filium et alias nationes ad fidem conuertit.

¶ Construe. Abram dissyllaba est hic: et interpretatur pater/iussus discedere limite patrio/assumpsit saram sine spe sobolis concipiende. id est proles habende: qz ista erat sterilis/ tandem. i. finaliter post longum tempus/ filius herilis. id est heri: hoc est domini (vel herilis dicitur qui genuit est a patre legitimo et matre legitima) creatur. i. producit et gignitur: vel concipitur: illa confecta. i. grauata: et repleta etate senili: et sara lactat (lactare actuum est si significat puero prebere mammam) lactare vero etiam significat lac sugere vt ponit Ebrardus in Grecismo suo: et ibi in psalmita. Ex ore infantium et lactantium. filium suum lactat quem sara mater sua natura. id est senilis etas grauabat propter enus lactandi et nutriendi eum. Ista hystoria conuenit cum fabula preambula: quia sicut appollo spoliatus est detate: ita Abraham patria sua.

Dedalus optatis liquidum secat aera pennis

Filius insequitur fragilis: sed cera liquatur

Et cadit in pelagus: gemit sub pondere fluctus

Ille sui compos humales attigit arctos.

¶ In ista parte incipit pseustis iuxta libitū suū dicens. Dedalus sibi pennas optauit quibus per aera leuaretur: sed filiū eius ycarus ipm insequēs mediū tenere nesciuit: sed pennarum cera liquefacta in mari cecidit. hec fabula describitur a virgilio in principio. vi. Eneid. vbi dicit. Dedalus fertur fugiēs minois regna. et c. Eam quoqz describit Ouidius in libro de arte amatoria. et in. viij. de transformatione post principium. ¶ Fabula est dū minos rex crethensis esset in obsidione athenarū pro filio suo interfecto. phasiphe vxor eius concubuit cū thauro: et effigie vacce sibi assumpsit et concepit minothaurū. i. aliud monstrū: quod pro media parte erat bos: et pro alia media parte erat vir. hoc vidēs rex fecit fieri a dedalo artifice subtilissimo laborinthū. i. domū diuersis ambagibus et flexibus nexā: et ibi inclusus est minothaurus: et dabant athenienses singulis annis deuorandi ab eo. Veritas est (vt dicunt) qz thaurus notarius regis cōcubuit cū regina: et ista fabula potest michi contra vilem horredam: immo inexplandā impudiciā aliquarū mulierū. Et ex ista fabula etiā pōt dari documētū principibz ne nimis diu vxores suas deserāt: ne dent eis occasionē peccandi. ¶ Alter dicit qz ista regula est aia: que absente rege. i. xpo neglecto peccatū fornicat cū thauro. i. diabolo. descendēdo ad textū/ post ad noticiā minois regis deuenisse dedalum fuisse cā concubitus vxoris sue cū thauro: iussit rex vt cū filio suo ycaro in laborintho includeret: sed ipse per industriā suā sibi ales applicauit: sic cū filio euasit. ¶ Per dedalū intelligimus peccatorem quē minos: hoc est diabolus implicat. i. illaqueat in laborintho negotiorū mundanorum: a quo nō potest se enoluere: nisi p alas cōtemplationis transeūdo et transuolando hoc mare tēpestuosum. i. hunc mundū. Textus dicit finaliter qz nō obstantibus monitionibus dedali sup modo volandi: ycarus filiū ei patris precepta cōtempnit: et ita alee volauit qz pennas et cera liquefactis decidit in mare (qz dicit ab eo ycareū) De isto dicit quidā metricator. Icare nate bilis et iā sine patre peribis. Jam dixi tibi bis medio tutissimus ibis. Facile est eligere duos sensus morales. Primus est de obediendo parentibus/ sapientioribus: et superioribus. Secundus est de tenendo medium (quia vt dicit philosophus) Virtus consistit in medio. ¶ Iste Dedalus est deus summus fabricator mundi: quilibet christianus est filius eius. Unde cum ipse deus celos ascenderet: monstrauit pmo filio suo hōi xpiano viā volandi ad celos p mediū virtutū: exeundo hanc mundū p cōtemplationis alas. Sed quidā nimis basse valant p auaritiā/ inuidiā. et c. alij nimis alte p superbiā: et tales descēdūt in mare hoc est in infernū. ¶ Construe. Dedalus ille vir secat. i. scindit et diuidit aera (actūs est grecus) id est aerē. et dicit ab a qd est sine et erilis: quasi sine lite ventoz p antrasim: liquidū. i. purū et clarū: qz aer est dyphannus sin phos pennis suis filius ycarus insequit eū: sed cera fragilis: qz cōpacte et pincte erāt ale sue/ liquat. i. sunt dissoluti decurrit/ defecit: et cadit in pelagus id est in mare. Et dicit quasi penit latēs p ethimologiā: vel pellendo fluctus maris: gemit in preterito: et est trissyllabū sub pondere illius. Ille dedalus cōpos. i. ordinator et cōpeltor sui.

B. iii.

Liber theodoli

id est sui voti: vel secundū libitum suum volans: attigit si non in preterito arctos stellas bin
males frigiditas unde bruna. Arctos et septentrion: vel est stella vise in septentrione posita: et
nunq̄ tendit ad occasum: sed semp̄ oritur circa polum articum: et iste stelle sunt plures qui
dicuntur maior visa et minor visa s̄m astrologos.

Heredis forma non est motus patriarcha

Quin mactaret eum nisi vox emissa deo sum

Parcere iussisset: rapitur qui cornibus heret

In dumis aries: patrem sequitur sua proles.

Hic alithia ponit hystoria suā que dependet a precedenti dicēs q̄ patriarcha abrahā non
fuit a deo pietate paterna ppter formā filij p̄mor: qui ipm mactare et immolare prompt⁹
esset nisi vox desursū missa iussisset eū dimittere: et loco ei⁹ arietē immolare. hystoria scribit
Gen. 22. vbi narrat q̄ de⁹ tērauit abrahā: et dixit ad eū. Abrahā abrahā. Qui r̄ndit. Adsum
Et dñs ait illi. Tolle filiū tuū vnigenitū (quē diligis) ysaac: et offer mihi ipm in holocaustū. i.
in sacrificiū: sup vnū mōrē quē mōstrauero tibi. Abrahā itaq̄ hoc audito se disposuit et stra
uit asinū suū duos iuuenes et filiū suū tulitq̄ holocausti ligna et imposuit sup ysaac filiū suū.
Ipse aut̄ portabat in manibus ignē et gladiū. Et cū pgerent simul: dixit ysaac patri suo. Pa
ter mi. At ille r̄ndit. qd vñ fili: Ecce inq̄ ignis et ligna vbi est victima holocausti: dixit illi.
Dñs prouidebit sibi victimā holocausti fili mi. Deñ colligauit filiū suū: et posuit eū sup struē
lignorū: et accepit gladiū vt imolaret filiū suū. Et ecce angelus de celo clamauit dicēs. Abrahā
abrahā. Qui r̄ndit. Adsum. Dixitq̄ ei. Non extendas manū super puerū: nec facies q̄ quicq̄.
nunc cognoui q̄ times dñm. Leuauit abrahā oculos suos et vidit arietē inter vepres herēu
rem cornibus: quē assumēs obtulit in holocaustū pro filio suo. Et p̄ter p̄mendat iste et sibi
benedicē. Vbi instruunt parentes diligere filios suos: sed ppter deū: et ergo deū magis di
ligere: vt semper sint prompti etiam de proprijs filijs disponere s̄m beneplacitū dei. Est er
go reprobatus amor quorundā parentū inordinatus a deo: vt nō audeāt immo nec p̄mit
tant filios castigari v̄l corripī verbis et verberibus: ex qua re cōgrua reipublice et fidei or
thodore in cōmoda peruētura sint: experientia discere possumus. Nec sic mulier illa probi
tate et bonitate p̄cipua mater sancti Ludonici quondā hui⁹ xpianissimi galloꝝ regni filiū
suū in eruditū aut indisciplinatū per mittebat: sed enim diligētē monitionibus salutaribus
instruebat. Inquiebat sepiissime: mallē te mortē incurrere et palem: q̄ per vnū mortale pctm̄
te tuū offendere creatorē. Quod a vobis generosissimi p̄cipes totis vite vestre t̄pibus co
rā mētis v̄re oculis insidere d̄z vt sic hec clarissima dom⁹ francie fidei catholice religionis
xpiane p̄trectrix semp̄ existat: p qd maior mors atq̄ meritū vobis apd̄ hoies p̄curabit: qua
si totū orbē terrarū ab ouē tali plagavisset ad occidentālē: et a meridionalē vsq̄ ad septētriona
lem vastis et potētibus vestrorū belloꝝ impet⁹ perdomueritis. Et sciat pedagogi q̄ diffici
le sit hodiernis t̄pibus pueros suos adolescētes et alios bene regere: q̄ vbiq̄ parētes siue in
re siue iniuria liberis credunt. hic ergo quidā proliximā atq̄ amplissimā orōnē (si locus pa
teretur) cōtexerē: sed hanc ha: ten⁹ taceo. ¶ Per Abrahā intelligit p̄r ille n̄ celestis de⁹ gho
sus: qd filio etiā p̄prio nō pepercit. ysaac interpretat̄ risus: q̄ xpo adueniēte fuit risus: et exul
tatio in vniuersa terra. Vñ iste fili⁹ non mortu⁹ est s̄m deitate: sed aries mortē passus est: sic
xps s̄m carnē. ¶ Cō. Patriarcha. abrahā (d̄z p̄r archos p̄nceps) nō est mort⁹. i. p̄mor⁹ / forma
id est ppter formā / heredis. i. filij sui (Iuxta illud apli. fili⁹ ergo heres. et.) quoniam ipse macta
ret. i. occideret eū filiū: nisi vox angelica missa deo sum a celo ad terrā iussisset. i. p̄cepisset
parcere filio suo: aries d̄z ab ares quod est p̄ns: vel ab ara p̄ altari: qui heret cornib⁹. i. du
mis / rapit. i. ab ipso capit̄ p̄ immolando patrē. s. abrahā / sua p̄les sequit̄. s. fili⁹ suis insequit̄
hoc est caro humana insequit̄ xpm. ¶ Nota hic gñaliter istā p̄clusionē istā v̄ltie p̄ticle que
incipit p̄ actū casum: vt relatio sequēs habeat locū: iuxta illā regulam Alexandri in suo
ctritali in tractatu de constructione. Cūq̄ relatiuis. et. Conuenientia est inter hystoriam
hanc et precedentem fabulam: vel similitudo seu proportio: quia sicut fiebat mentio de pa
tre et filio: ita hic et alibi. Dedalus edocuit filiū suū artem qua mortuus est. hic Abraham
volebat occidere filium suū: vt patet. et.

Phyllis amore graui demophontis capta superbi

Mutat flebiliter rigidum pro corpore suber

p̄r edunde demophontis for om̄ p̄m̄
 v̄ltie p̄ticle
 p̄r edunde demophontis for om̄ p̄m̄
 v̄ltie p̄ticle

p̄r edunde demophontis for om̄ p̄m̄
 v̄ltie p̄ticle
 p̄r edunde demophontis for om̄ p̄m̄
 v̄ltie p̄ticle

cum commento

**Ille reuersus eo truncum rigat ore supino
Occurrit folijs seu fenserat oscula phyllis.**

In hac parte pseustis proponit talem fabulam seu poeticā hystoriā. Non enim semper ea que per plebsum dicuntur sunt ficta omnino & fabulosa: quia quandoq; narrat hystorias: licet poetico regimine coopertas vel palliatas. Dicit q; phyllis amore demophontis in se re perditā in arbore in amigdalum commutata est. Quod dum demophon regrediens perciperet cepit osculari lignum: quod sibi folijs & sua agilatione sibi occurrere videbat. **¶** Ista fabula ponitur ab Quidio in de remedio amoris: vbi dicit. Per fide demophon surdas proclamat ad vndas. &c. Et idē Quidius tangit eā in. y. epla. li. heroidū: q; incipit. hospita demophon tua te redopeia phyllis. Ultra promissum tempus abesse queroz. Unde demophon filius thesei atheniensis regis rediens de bello troiano per vnam hyemē remansit in tracia in qua regnabat lygurgus habens filiam speciosam phyllidam: que istū amare cepit. hyeme transacta voluit demophon redire ad patriam: fide tamen prestita phyllidi q; infra certum terminū prefixum rediret: sed propter vehemens maris procellas in illo termino non potuit redire: quas propter phyllis mortua est pre nimio dolore (q; ut dicunt) in amigdalum trāformata: q; fm rei vītate ipa ppa corrigia ad arbore se suspēdit: & veniens demophō corpus mortue de osculabatur: & ipsam ipeleuit. **¶** Phyllice potest exponi fabula. Nota q; demophontē solē p phyllida quālibet arbore intelligimus. Demophon concubuit cum phyllide more faciēdo: q; iol arbores pullulare facit: & in hyeme arbores mutant corpus in rigidum suber: q; nullos fructus gerunt: sed solum hnt rigorē corticis: & in reditu demophontis. i. solis insignis estatis: phyllis sentit oscula eius: q; tūc arbores fructificant & crescunt. **¶** Ad litteram ista narratio introducēda est ad detestandū amoris libidinosi impatiētiā: q; amantem omnino a vita spiritali deiecit: et in rigidū suber mutat. i. ipm induratum in pctō illo carnalifacit. Et idcirco iste amor fugiendus est: sicut pulchre & late docet ipsum vitare Naso in toto decursu libri de remedio vbi artificialiter & ornate pntē materiā pertractat. Unū est tñ qd hic notari volo ad detestationē libidinis & voluptatis: qd scribit Cicero in de senectute. Inquit enī post alia stupra/adultera/et oē tale flagitiū nullis alijs excitari illecebris. nisi voluptatibus: &cludit dicēs. Quo circa nihil esse tam detestabile q; voluptatē. Impe- dit enī consiliū voluptas: rationi inimica est & mētē: & vitā dicā pstringit oculos: nec habet vllum cū virtute cōmertū. **¶** Con. Phyllis illa mulier (hec phyllis/gro huius phyllidis vel phyllidos) capta. irretita graui & inordinato amore demophontis/mutat. i. mutando accipit flebiliter rigidū suber. Ebrardus. Pars prior est cortex/ liber altera/tertia suber. Unde fm Papiā suber neu. gñis dī: arbuscula vel eius cortex: vel est cortex suberici arboris fm Ca- tholicon. ille scz demophon reuersus eo rigat truncū arboris ore supino: phyllis occurrit si- bi folijs suis: seu pro tanq; fenserat. i. perceperat/ oscula sibi correctā ab amasio suo.

In cinerem sodomias soluens diuina potestas

Ob pactum patruī loth parcere cogitat vni

Seruat cum legoz sed perfida vertitur broz

In salis effigiem: lambunt animalia caute m

Hic alithia ponit suā hystoriā dicēs. q; punitione diuina sodoma et alie ciuitates fundit? dissoluit sunt & euerse. Sed ppter pactū qd fecerat deu cū abrahā patruo loth: ppe loth li- beratus est: & in legoz ciuitate receptus: sed vxor eius xfa est in lapidē quē aialia lambunt. Hec hystoria originaliter hī Sen. xviij. ca. vbi legit q; dñs dixit ad abrahā. Clamor sodomō- rū & gomorreoz multiplicat? est: & pctm eoz aggrauatū est nimis: descendā & videbo vtrū clamorē qui venit ad me: ope cōpleuerint. Et dixit ille. Nunqd pdes dñe iustū cū impio. Et dixit. Si fuerint quinquaginta iusti: nunqd simul peribūt? Et dixit dñs. Si fuerint quinquaginta quinq;: immo quadraginta: immo triginta. Et si ibi inuēti fuerint viginti: nō interficiā propter illos. Et dixit adhuc abrahā. Obsecro inqt ne irasceris dñe si loquar adhuc semel. Quid si ibi inuēti fuerint decē? Et dixit dñs. Nō delebo ppter decē. Et misit de? duos angelos ad ciuitatē illā vt precipierēt loth q; recederet: sed eo pulcherrimos vidētes ciues vallauerūt demū loth volētes eos cognoscere. Et dixerūt angeli ad loth. Oēs q; tui sūt reduc de ciuitate hac: q; delebimus locum istum. Surge tolle vxorē tuā & duas filias tuas: ne vt tu pariter

fabula phyllis
q; ut dicunt
phoc ont it

hac q; delebimus locum istum. Surge tolle vxorē tuā & duas filias tuas: ne vt tu pariter

Liber theodoli

perias in scelere ciuitatis. Et angeli eduxerunt illos: et dixerunt. Salua aiam tuam et noli respicere post tergum tuum. Igitur egressus est loth sup terram. et loth ingressus est segor. Et oia pluuit sup sodomam et gomorrā sulphur et ignē. et subuertit has ciuitates et oēm aiam vinentē circa regionem. vniuersos habitatores vibiū. et cuncta terre virentia. Respiciensq vxor sua post se. cōuersa est in statu salis. Et hac historia patet q vile et abhominabile execrandū et deo exosum est illud nephādū crimē cōtra naturā. qd nūc appellatur sodomiticū. qd vir homo in confessione etiā dicere audet. vt sciūt illi q audiūt cōfessiones et cōscientias hominū diligēter inquirūt. et peccātē sic contra naturā iubent leges igne cremari. Unde etiā de viris gubaa volentib? abuti. interfecti sunt qdraginta et tria milia viri. vt habet Iudicū. xix. Ex istis multis historijs et fabulis patet detestatio luxurie. de qua dicit gregorius. Luxuria mentē excruciat. rationē excecatur. corp? maculat. huic seruūt cecitates mentis et inconsideratio amor sui. odiū dei. desperatio ab eterno. Exponēdo historiā allegorice. p sodomā intelligimus pctōres carnales. Ille quinqs ciuitates que deletē sunt significant quinqs sens? corporis qdēs subuertunt et excecatur. Per loth intelligūt virtuosū et contemplatiuū qd contēnunt carnem. et intrant ciuitatē segor. i. hierusalem celestem. vxor eius. i. vita actiua. mutat in lapidē salis. i. incōcupiscētiā boni. Vel possūt intelligi penitētes q statim reuertūtur ad pctā. Construe. Potestas diuina. soluens. i. dissolvens sodomā. ciuitatē illā in cinerem cogitat parcere loth. illi viro ad suū dictū. ob pactū. i. promissū patri sui scilicet abraham (pater eius est pater patris alicui? et dicitur pater) Segor illa ciuitas. seruat. i. custodit. eū segor. sed vxor perfida. i. infidelis (quasi sine fide) vertit. i. mutat. in effigiem. i. similitudinem salis. aialia lambūt. i. lingunt autem. i. illum lapidem. Et dicitur a canendo. Cōuenientia fabule et historie est. quia sicut phyllis mutata in arborem. ita vxor loth in lapidē.

Argolicas contra bellans acies cytherea

Itide manibus dea pertulerat graue vulnus

Deplozant socij commissa ducis furiosi

Nam facti volucres acuiunt pro dentibus vngues

In hac parte pseustis pponit argumētando fabulā talē dicēs. textualiter sic. Venus pro troianis aduersus grecos pugnabat. quā percussit dyomedes grecus. ppter cuius culpam socij in aues sunt transformati. Hanc fabulā recitat Ouidius in pmo de remedio amoris. Ubi dicitur. Non ego titides. et. Uñ put sepe Uir. tangit eneid. Eneas fuit filius veneris et anchise. qui dū pugnaret contra dyomedē grecū. mater sua auxiliū eītulit. qz Venus se interposuit in nube. et vulnerata est a dyomede. Illa autē vxorē illius meretricē fecit. et post multos annos dū redirēt de bello mutauit socios suos in aues. q adhuc hodierna die suant in grecia templū dyomedis. Et audiunt q augustinus dicit illas esse demones. qui mittunt aliquē nūi grecū intrare illud templū. Et historia fuit q venus fauebat troianis qz ipsi erant luxuriosi. dyomedis socij effecti sunt predones et vespiliones. dyomedes significatore pōt virū castū. enea mollē et luxuriōsū. et. Si velit aliqd videre illud bellū troianū famosū. legat historiā breuē daretis frigij. vel plixā guidonis de colūna. et virgij. ij. eneid. Qm de venere mētio facta est. ideo nūc descriptionē videamus. Describitur itaq ven? pulchra puella nuda natās in mari. tenēs in dextera concham marinā ornātā rolis. quā colūbe comitatur. Ea asit data vulcano in vxorē. deo ignis turpissimo. sibi astāt tres puellē q vocantur gre. et duarū facies ad ipsas reuerse sunt. et una titur in cōtrariū. h? autē cupidī nem in filiū alatū secū sagittantē appollinē arcū et sagitta. quaproptes dñs turbatis puer fugiebat ad matris gremiū. Iste pprietates attribuitur isti planete ab astrologis. de quo plura dicere non est pntis speculationis. Ista dea fm fulgētū mitilogiarū scriptorē. significat personam luxuriōsam. q dicitur femina ppter molliciē et variabilitatē. nuda propter indecētiā. natat in mari. i. semp volutatur in delitijs. et iō dicitur genita in mari. qz opulētia et satiritate generatur. tenet conchā cū qua canē in choreis. nutrit colūbas. i. luxuriōsos. diligit rosas et tales lasciuias. Cupido est filius eius. qz vnus producit cōcupiscētiā carnis q qñq apollinē. hoc est viros iustos vulnerat stimulis carnis. Iste cupidō est amor carnalis. q ptingitur alatus. qz subito venit et subit aim. Cecus est vt dicitur. ij. eneid. et capitur igni. quia hoies cecos et oblitos sui efficit. Ita sūt facilliter applicabiles ad mores i ista materia. Cō. Cytherea. i. ven? (text? coēs hñt cytharea p a. in scda sillaba: h? credo dñt hñe cytherea per e qz dicitur cythereo mōte i q ven? colitur et oēs poete ponūt et dicit cythex) bellās ptra acies. i.

*Item quomodo
describitur
huc*

cum commento.

Judicis aduentum fidens athleta secundum Leuiathan contra socio precedit helya

Hic Alithia ponit hystoriam suam: et sicut pseustis loquitur de homine pessimo: ita Alithia loquitur de optimo cultore equitatis: et sic dicit contrarium dicto pseustis. Dicit ergo textualiter qd Enoch homo colens iusticiam (licet conseruaretur cū hominibus pollutis vitijs) raptus est a terra miraculose: nec vnq̃ postea alicui apparuit: sed occurreret antichristo et contra demonem certabit cū helya socio suo. De Enoch tangitur Gen. v. quia vt dictū est prius. Et in eodem capitulo ponitur liber generationis Adam. Et dicitur ibi qd Jared vixit centum sexaginta et duobus annis: et genuit Enoch. Et Enoch vixit sexaginta quinque annis: et genuit Matusalem: et postea vixit tricenis annis: et facti sunt omnes eius triceni et sexaginta quinque anni: et ambulauit cum deo et non apparuit: quia tulit eum deus. Et sic patet qd Enoch fuit vir sanctissimus ante tempus legis. helya sub tempore legis in curia igneo raptus est a deo. Isti expectant aduentū antichristi: quia contra eum dimicabunt: et eum demincent predicatione. **E**xponendo allegorice. Isti qui resurrecturi sunt designant christi resurrectionem: vel christiani qui debet resistere antichristo: hoc est hereticis scismaticis quos seducit leuiathan: hoc est diabolus et instruit peruersis doctrinis. **A**duertendum est qd hic seruatur lex cū minimis amabit: quia hic dicitur contrarium illi quod dictū est prius per Alithiam. Est tñ similitudo et convenientia quedam: quia sicut contra naturam fuit hoīem fieri lupū: ita contra naturā est hoīem in cellū rapi. Itē sicut Enoch non amplius visus est: ita nec lyciaon inter hoīes amplius puerlatus est. **C**ōstrue. Enoch iste vir cultor (a colendo dē) iusticie in orbe. i. in mundo orbiculari et rotundo: quia terra est rotunda et polluta. i. maculata criminibus raptus de terra nulli pro nō et vlli comparuit vltra. id est postea. Iste dico athleta. i. pugil. fidens scē in deo: et securus precedet fm aduentū iudicis. i. dei. Unde duplex est aduentus. Primus quando deus assumpsit carnē nostrā. Secundus in die iudicii: vbi tremebunt angeli et archangeli contra leuiathan. i. contra antichristum.

Venit ab oceano submergens cuncta borago

Tellus cessit atq; perijt quod vixerat omne

Deucalion homines p̃ter quem nemo superstes

Cum pyr̃ra iactis renouauit coniuge saxis

Hic pseustis narrat aliam fabulam dicens qd a magno mari processit quoddā diluniū: ex quo oīa viuētis perierūt: et terra fuit totaliter aquis cooperta: et mortui sunt omnes hoīes p̃ter deucalion et pyr̃ham coniugem suam. per iactum lapidum nouum seculum reparauerunt hec fabula ponitur in primo de transformatis ab Ouidio: qui dicit qd summus deus iupiter in presentia consilij celicolarū dixit. Perdendū est mortale genus: quia ipsum tātis vitij erat deturpatū: qd vltio fm rigorem diuine iusticie sumenda erat. Et finaliter concludit qd pena placet genus mortale sub vndis perdere: hoc est dilunio aquarū puniēdus erat mūdus: quod factum est: et dū oēs orbes arua/silue: et alia quecūq; sub aqua laterent: solus deucalion cum pyr̃ra coniuge in pernaſo monte altissimo consecratus est. Et ceperunt isti orare nymphis et alia numina et themin deam fatidicam quidnā agere deberēt pro restauaratione generis humani. Et isti deē oraculū vel responsum fuit. Ossa post tergū magne iactate parētis: hoc est. Vos o deucalion et pyr̃ra accipite ossa magne parentis: et ea post tergum proficite. Et quia illud responsum erat obscurū dū dubitauerūt quid hoc esset. Tandem dixit deucalion qd magna parens erat terra: et lapides sunt ossa terre: et tunc proiecit ipse lapides post tergū: ex quibus nati sunt viri: et ex lapidibus iactis per pyr̃ram nate sunt mulieres: et tunc cessauit dilunium: et taliter seculum reparatum fuit: istud dilunium fuit paritilare in thessalia et nō vniuersale: sicut illud de quo loquitur in textu sequēti. **N**aturaliter p̃ deucalionē possumus intelligere calorem: et per pyr̃ram humorem: ex quibus omnia generantur secundum naturales philosophos: ita dicunt glose communes. **A**lter potest exponi et applicari fabulā: qd illi qui de lapidibus sūt: homines sunt illi qui de rusticis et media plebe sunt magnates et quasi nobiles: contra documentum Aristote. ad Alexandrum macedonem: quia tales seniores et truculentiores aspide: quia crudescunt inopes dum veniunt ad opes. Nam sicut nerones miseri facti locupletes: et istos deucalion. i. de^o proiecit post tergum: qd de salute istorū timendū est cū semp naturā primā et liberalitatē retineant.

Liber theodoli

Quod diluuiū significat abundantiam vitiorum: quam si quis vult euadere debet pernasum
id est montem contemplationis ascendere: considerando se et fragilitatē suam: et tūc debet
ad templum themis. i. ecclesiam ad audiendum sermonem dei et precepta ecclesie que
summatim comprehenduntur in dilectione dei et proximi: et debet lapides: hoc est rationa-
les motus et regulatos ratione. ¶ Construe. Nozago. id est diluuium (a voro/as) submer-
gens cūcta: venit ab oceano. i. magno mari (et dicitur ab occin quod est velox et amnis quod est aqua)
tellus. id est terra: cessit. id est locum dedit aque/omne quod vixerat. i. vitam habuerat
prout deucalion. id est ille vir preter quem. id est quo excepto nemo. id est nullus homo fu-
it superstes. id est superviuēs/renouauit. i. restaurauit/cum pyrra coniuge. id est vxore sua:
homines (hic tenetur in genere communi) et hoc dico saxis. i. lapidibus iactis per eos. Et dicitur
de iaceor/eris/iactussum vel fui.

Ultio digna dei fontes dirupit abyssi

Octauum noe seruans in partibus arce

Animodo ne talem patiantur secula cladem

Uisibus humanis per nubila panditur iris.

Hic alithia ridendo ponit historiam suam: et diuiditur in duas partes. Primo describitur
diluuium. Secunda constructionis babilonie. Secunda ibi. Posteritas ade. Item ponitur dilu-
uium. secundo sedatio eius. scda ibi. Coruū perfidie. Dicitur primo sic. quod deus vitionē volens
accipere de peccatis hominum: apuit omnia flumina et fontes et cauauit diluuiū: vbi submersi sunt omnes
preter noe quod construxit archā: vbi octo persone tantūmodo liberate sunt. Et ne de cetero mun-
dus talem penam sustineat archa celestis nobis per nubes ostenditur. ¶ Sciendum quod ista
historia est dependens a precedentibus: vtpote intueri: et extrahitur a libro genesis. Vbi ge. vi.
tractat de causa diluuii et factione arce. et vii. de ingressu in archam: et de diluio. Vbi legi-
tur ibi. quod postquam genus humanū multiplicatū fuit videns deus quod multa malitia hominum esset
in terra: et cūcta cogitatio cordis esset intēta ad malū oī tpe penituit eū quod homines fecisset. Et
dixit dñs ad noe. fac tibi archam de lignis leuigatis: et ingrediaris archā tu et filij tui/vxoz
tus: et vxores filioz tuoz: quod factū est diluuiū: et tota terra fuit cooperta aquis. Et dele-
uit deus omnia viuētia preter illa que secum posuerat noe. Et aque diluuii steterūt super
terram centum quinquaginta diebus: et sedato diluio (vbi dicitur in ix. ca. sequenti) posuit dñs ar-
cam in nubibus: quod fuit signum federis inter deū et terram: vt nunquam interficiatur omnis
caro ab aquis. Ex hac historia ostenditur rigor diuine iusticie in punitione scelerū per dilu-
uium facta. Secundo premiatio vel remuneratio bene acte vite in saluatione noe et suorū.
Tertio promissio liberalitatis diuine quando posuit arcum. Et hec tria pulchre latiori ser-
mone declaranda essent: nisi breuitatem eligissem. ¶ Allegorice exponendo: per noe intelli-
gitur filius dei: per archam ecclesia: quia deus qui humanū gen⁹ redimere voluit: misit noe. i.
filium suū in terrā et iussit vt fabricaret archā. i. ecclesiā suo sanguine: et cōsecraret de lignis pla-
nis: hoc est hominibus probis sine vitioz asperitate: et ligata fuerunt adinuicē ligna bitumine
tenacissimo. i. vinculo charitatis et dilectionis: et facta est archa ptra diluuii peccatoz nroꝝ vt
saluemur: et a morte eterna liberaremur. Iris autē significat sacrā scripturā: quia ex radijs so-
lis. i. xpī solis iusticie efficitur: et calorē accipit multiplicē. i. fructū et sensum multitudine (quod
vbi dicunt doctores) nulla est veritas quin et in sacro canone biblie p spiritū sanctū posita fue-
rit. ¶ Circa ista notentur ista metra. Tribus tres esse tribus cognouimus arcas. Prima noe:
moysi fuit altera/tertia xpī. Ligneas prima/scda metallica/tertia vētris. Octo prior/tria po-
sterior/tulit altera solū. ¶ Construe. Ultio. i. vindicta (dicitur ab vlcisor) digna dei/ dirupit. i. rui-
pendo aperuit fontes abyssi. Abyssus scilicet in Catholico dicitur profunditas aquarū impenetrabilis
vel spelūca aquarū latitantū. Et dicitur quasi sine bysso. i. sine candore vt quasi a disperso: quia
ad ipsū tanquam ad matrē oēs aque reuertunt (iste dico sensus non octauū in partibus arce)
Arca scilicet Butonē dicitur ab arceo/arces: quia arcet visum et manū: et inde arcari⁹: quia custodit vel fa-
cit arcas. Iris. i. arcus celestis. de iride et eius proprietatib⁹: et de modo p quē causat videat
in tertio metheoroz vbi materia ista ad longū tractat⁹: et poetice per virgilium in. iij. Eneid.
panditur. i. monstrat humanis visib⁹/ per nubila. i. p nubes: ne secula nostra patiantur am-
modo. i. de cetero/ talem cladem. i. pestilentiam. Conuenientie fabule: et historie sunt euiden-
tes: et alithia videtur hic corrigere a. et rionem pseustis in textu precedenti.

Ideos leporēs puer exagitat ganimedes

cum commento.

exercitus. argolicas. i. grecas (Argos est nomē ciuitatis grece. a qua dñr argi argui. et argolici. i. greci) ptulerat. i. sustinuerat. graue vulnus manibus titide. i. diomedis (titides est nomen patronymicum masculini generis prime declinationis. et est filius vel nepos tidei) socij eius plorant cōmissa. i. pcta. dueis. i. dyomedis. furiosi id est insani. percutiendo venerem. nam pro quia quia ipsi facti volucres. i. aues acuiunt ungues pro dentibus id est loco dentium habent ungues. et isti de diuitibus facti sunt pauperes.

**Congressus domino iacob luctamine longo
Nervos amisit femoris dum cedere nescit
Quam plagam veluti gemit euenisse parenti
Non comedit neruum successio tota nepotum.**

Hic alithia narrat hystoriā suā et dicit litteraliter. q̄ iacob diu luctabatur cū angelo. et in lucta perdidit vnū neruū sui femoris. et propter hoc iudei non comedunt neruum. hec hystoria originaliter habetur Gen. xxxij. circa finē capituli vbi dicitur q̄ iacob filius isaac timēs inidias fratris sui esau primogeniti. ipse iacob in patria sua recessit et cū ipse esset i itinere quadam die vidit scalā a superficie terre vsq̄ ad celos. et vidit angelos ascendentes et descendentes. Jacob autē vnū angelū amplexus est. et dixit textus ibidem. Et ecce vir luctabatur cum eo vsq̄ mane. Qui cum videret q̄ eū supare non posset: tetigit neruum femoris eius: et straxit emarcuit. Et dixit ad eū. Dimitte me. iam enim ascendit auroa. Rñdit. Nō dimittam te nisi benedixeris mihi. At ergo. Quod nomē est tibi. Respondit. Jacob. At ille. Nequaquā iacob appellabitur nomen tuum: sed israel. quoniam si contra deum fortis fuisti: q̄tomagis contra hoies preualebis. Interrogauit eum iacob. Dic mihi quo appellaris noie. Et rñdit. Quid queris nomen meum quod est mirabile. Rñditq̄ ei et in eodē loco. ¶ Allegorice per angelum intelligimus xpm. per iacob iudeos. xps enī lucratus est contra iudeos malū. vt conuerteret eos ad fidē. Patet per magnā ptē totius noui testamenti. et q̄ ipsi noluerunt xpi monitionibus obtemperare. percussit eos et opprobriū sempiternū dedit eis. Vñ iudei in die illa in qua xps est crucifixus: hñt digitū in culo: q̄ tunc patiunt fluxum sanguinis. Iō inde dicitur verpus quasi verrēs podicē hoc est posteriorē partē. Quod aut xpus benedixit iacob: s̄gt q̄ xps multū primo dilexit synagogā. i. et antiquos patribus vt abrahe et alijs dedit bñdictionem. et postea sanguine suo dedicauit ecclesiā nostrā. et q̄ iudei non crediderūt. ideo sp̄ sunt et erūt vagi et dispersi p̄ vniuersā terrā. ¶ Aduertendū est hic q̄ isrl̄ interpretat vir vidēs deū iuxta illū xsum. Iō vir rag vidēs deū. Et pōt esse nomē declinabile dicendo. Israel israelis. vel indeclinabile sicut est de istis. adam abrahā dāuid et cōsimilibus. Aduertēdū est q̄ iacob iste habuit duodecim filios ex quib⁹ processerūt. xij. tiranni iudeorū qui dicunt iribus israel. hic propter istā mutationē nois iacob posset tractari materia de mutatione nominis proprii ipsi⁹ pape in creatione sua. q̄ videatur p doctrinā decretorū et voluminū illi⁹ scientie. mutat enī vt intelligat ipse q̄ est non⁹ honor et oēm veterē pellē malitie et mūdane pōpe deferere debet. ¶ Con. Jacob congressus (dicitur de congradio) dñō. i. contra dñm. longo luctamine. amisit nervos femoris. i. costē dñi ipse nescit cedere. i. locū dare vel recedere quā plagā factionis nerui in femore. tota successio. i. posteritas nepotū. i. iudeorū descendentiū ab illo per cognitionē vel generationē gemit. veluti pro sicut euenisse parenti. i. p̄ri. et iō ipsa non comedit neruū. ¶ Conuenit aut hystoria cū fabula. q̄ sicut in fabula pcedenti dyomedes vulnerauit venerem: hic dñs iacob. vt patet.

**Hypolitus seu a perit accusante nouerca
Distractus bigis phocas agitantibus vndis
Damna pudicitie non pertulit ira dyane
Hypolitum reuocat modo nomine virbius extat**

Hic consequēter pseustis proponit aliā fabulā seu fabulosā narrationē. et ista depēdet ab illa. De alijs aptatis. et. Dicit ergo textualiter sic. hypolitus a nouerca sua accusatus in curru prope mare fuit distractus sed dyane pudicitie de a pietate mota fecit hypolitū resuscitare. et sic fuit bis vir. hec fabula tractatur. xv. libro metamorphoseos. ¶ Pro quo sciendum est q̄ theseus filius egei regis atheniensium missus est ad minotaurum. quia singulis

C. i.

Liber theodoli

diebus forte equi athenienses mittebant. Erat autē iste fortis et pulcher. et dilexit adrianā
vnā filiarū minois. cuius auxilio et fauore et cōsilio dedali ipse deuicit minothaurū. et a labo
rintho exiit. Rapiuit autē iste adrianā et phedrā minois filias. unde derelicta adriana i lit
toze maris duxit secū phedram. et eā duxit in vxores. que amore hypoliti filiū thesei de alia
vxore perditē nimis et misere exarsit. Sed q̄ ille sibi consentire noluit. ipsa eum accusauit
erga patrē thesēū. dicens q̄ filius suus hypolit⁹ ipsā vi et violentia voluit opprimere. Ege
us pater ipsius thesei. q̄ credidit filiū suū esse deuorātū a minothauro in mari se precipita
uit. et est factus deus maris. ab ipso filius eius petit vltionē de hypolito. hypolit⁹ ergo po
suit in quodā curru super litr⁹. Egeus autē emisit phocas p̄ quas eq̄ p̄territi cū tanta vio
lencia currū traxerūt q̄ illius viscera dissipata sūt q̄ qm̄ pro castitate sua mortu⁹ fuerat. dya
na misit ad eum esculapiū qui ipsum resuscitauit. et ideo dicitur esse virbus. C̄h̄storia est q̄ hy
politus fuit quidā miles q̄ cū quadā die in curru suo iuxta mare transiret. subito intumescē
te mari vituli cornuti cum alijs mōstris apparuerūt. unde territi equi eius sine ordine cur
rere ceperūt. ita vt totaliter corpus eius laceratū est. q̄ cum ad inferos mortuus puenisset
assuit ibi dyana q̄ eū resuscitauit. C̄hypolit⁹ pōt dici xps. quē equi. i. iudei quos antiquitus
erexit monstris. hoc est eius miraculis territi. fecerūt eū herere arbori. i. cruci et dimiserunt
eū mortuū ad inferos. sed dyana. hoc est deitas. ipsum resuscitauit. Et dicitur virbus. Glofe di
cunt q̄ p̄ thesēū intelligit animā. p̄ hypolitū ingenū humanū. per phocas itelligim⁹ mo
tus illicitos. qui quandoq̄ detrahunt ingenū humanū in precipitiū vitiorū. sed dyana. i.
sapientia. et ratio ingenū resuscitat et virtutem renocat. et nte est bonus intellectus. Et q̄
hic fit mentio de dyana. ideo eius descriptionem videamus. Dyana dicitur proserpina luna et c.
iuxta illud ebardi in capitulo de trinitatibus poeticis. Tres triue sedes p̄serpina luna dy
ana. Et potest videri in diuersis passibus poetarū. Ista igitur pingitur in specie vnus dñe
tenentis sagittam et arcum de corno sequentē venationē et se exercentē. circa quā erāt cho
ri diadum. orchadum et enereidum. i. dearū nympharū aque arborū. mōtū fluminū. Erāt
etiam chori satyrorū deorū nemorū. Ista dyana potest significare virginē gloriosā que ar
matur arcu fletibus misericordie et sagittis orationis. quibus ceruus cornutus. i. diabolus
superatur et eam circumdant chori angelorū et animarū beatarū. et chori satyrorū cornu
rum. i. peccatorum veniā postulātū. Vel hec dyana pōt significare meretricem sagittantē
per sagittas veneris hoies fatuosos et habet choros iuencularum vetularū et leonū sibi
ramulantium. C̄Construe. hypolitus ille vir. perit. et hoc nouerca sua. scz phedra. seuā. id
est crudeli accusante ipsum erga thesēum patrem suū. ille distractus bigis (bigū dicitur a bis
et iugum ingi. et scdm̄ Catholicon) Currus tantum. a duobus equis tractus. et est biga curr⁹
line. q̄ crescit et decrescit. Et triga est plutonis. quia rapit hoies de tribus etatibus. scz pu
eritia iuuentute et senectute. Quadriga est solis. propter quatuor tempora anni (et hoc dico)
vndis. i. fluitib⁹ et inūdatione maris agitantibus. id est cū agitatione et commotione emit
tentibus phocas. id est balneas (et est epyceni generis) ira dyane. id est irata dyana nō p̄u
lit. id est non passa est. damna pudicitie id est castitatis. hoc est casti hominis (q̄ per emphra
sim figura dicitur pudicitia. sicut emphratice apud therentiū. dñus dicitur scelus et non tan
tum sceleratus. damna pudicitie. i. non potuit ferre q̄ ille pudicus haberet damnuū vel mor
tem. ideo ipsum hypolitū reuocat (de morte ad vitam) ipse extat modo virbi⁹. i. bis fact⁹
nomine suo. C̄Ite virbus virbū masculini generis. i. bis existens. scilicet binas habuit vxo
res. vel quibus fecit facta viro digno. vel qui resuscitatus est. vt lazarus et hypolitus.

*Quomodo Dia
na pingitur*

**Venditur in seruum ioseph liuore suorum
Ardentis domine dum spernit vota minasq̄
Addictus vinclis / discussit somnia regis
Et subduntur ei totius regna canopi.**

C̄hic consequēter alithia recitat verā historiam. vbi postq̄ egit de tribus patriarchis diui
sim: nūc agit de duodecim simul dicēs. fratres Ioseph inuidia moti. fratrem suū ioseph vē
diderunt. Et q̄ vxor scz phutipharis acquiescere noluit finxit ipsa q̄ eam ioseph voluerat
opprimere. et sup̄ hoc cōq̄sta dño suo qui precepit vt mitteret in carcerē. vbi somnia regis
postea exposuit. et tandē effectus est quasi superior in tota patria illa. scz egypto. C̄Ista hi
storia satis vulgata originaliter scribit Seuef. xxxvij. capitulo. vbi agitur de venditione io
seph p̄ fratres. et. xxxix. capitulo habetur qualiter contēplir dominā volētem q̄ ipse secum

cum commento.

concubaret. et de incarnatione eius scribit ibidē. Sed de liberatione eius scribitur in eodem libro. capitulo. xli. Et compēdiose ipsam tractando. ibidem dicitur q̄ cum ioseph. xvi. esset annorum pascebat gregem cum fratribus suis. accusavit q̄ fratres suos de crimine pessimo. Israhel autem pater eorum diligebat ioseph super omnes. eo q̄ genuisset eum in senectute. Unde accidit q̄ ipse somniavit q̄ esset in agro cū fratrib⁹ suis. et manipuli fratrū adorabāt manipulum eius. Item q̄ sol et luna et duodecim stelle adorabāt eum. Et hoc audiētes fratres sui. et q̄ pater eius dixit q̄ ipsum omnes alij adorarent et obedirent ei. ceperunt sibi inuidere. Cum autē iret in dotum cum alijs. dixerunt fratres adinuicem. Ecce somniator venit. occidamus eum. tamen per orationem ruben pepercerunt illi. et clauerunt eū in cisterna. et eum nudum vendiderunt viatoribus ismaelitis euntibus in egyptum. et dixerunt patri. q̄ fera pessima deuorauerat eum. Ioseph itaq̄ ductus est in egyptum. et seruit pharaoni enuchus pharaonis quem vxor eius dilexit libidine. quia fornicosus erat. ipsa igitur vocauit eū in thalamū suū. et exorauit eū vt secū concubaret. quod ipse rennuit. Unde indignata mulier (timens ne reuelaret) clamando dixit: q̄ ioseph voluerat cum ea per vim concubere. et ideo missus est in carcerem. vbi stetit diuturno tpe. et cum erant eo pincerna et panetarius siue panifex regis. Pincerna autē somniabat q̄ regi seruiebat. et sibi offerebat cyphū plenum vino recēter de vna expresso. Quod somnium ioseph exponens. dixit q̄ restitueretur ad pristinū officiū. Panetarius vero somniabat q̄ ferebat panē supra suū caput. et aues veniebant et comedebant illum. Et dixit ioseph qd̄ in cruce suspenderetur. Et ita accidit. Dum pincerna educeretur de carcere ioseph dixit ei q̄ sui esset memor qm̄ esset in officio suo. Sed post multa tpa cōtiguit q̄ rex somniavit se vidisse in agro vel pratis septem vaccas pingues et totidē macras et macre destruebant crassas. Somniavit etiā se vidisse septem spicas fertiles: et totidē steriles. Et illa somnia nescuerūt exponere egypti. Sed pincerna memor eorū que audierat a ioseph in carcere: statim illud regi notificauit. et adductus est ante presentia regis. Et exponendo dixit septē vaccas pingues significare septē annos fertiles. et septē vaccas macras significare septē annos steriles. Qd̄ audiēs expetiuit qualiter famem illā vitare posset. et sibi et suis succurrere. Ioseph prudēs et discretus collecti tā tū in fertilibus annis de frumēto: qd̄ sufficeret pro septē annis sterilibus. Et ingruēte seu imminente caristia: ioseph vendidit frumentū volentibus habere et emere. et iussit paleā mitti in quēdā fluuiū. q̄ vsq̄ ad patriā patris sui delata est. quod videns iacob misit beniamin filiū suū cū alijs fratrib⁹ suis ad patriā: a qua videbatur venire illa palea. Et cū beniamin venisset ad domum pharaonis: nō cognouit fratrē suū ioseph. licet eū ioseph bene cognouit. et sibi vendidit annonē vel bladū. et latēter abscondit cyphū in sacco beniamin et ita recessit. Et dum esset iā remotus a ciuitate ioseph ipm̄ capi iussit. et inuētus est cyphus. et dixit q̄ detineretur quousq̄ pater et fratres veniret in egyptū. Et pro illis mādauit bēiamin. Qui cum venissent pharaon se obtulit ioseph. et exhilaratus ioseph patrē suū festiue recepit. Et ioseph petiuit a rege q̄ daret ei māisionē in loco remoto: q̄ nolebat manere inter gentiles colētes idola. q̄ ipse iude⁹ erat et soli deo seruire cupiebat. ¶ Exponitur allegorice sicut cōiter dicitur: Ioseph sūit xpm̄ q̄ somniavit q̄ sol luna et stelle adorarēt ipm̄. q̄ cū ipse crucifigeretur sol eclipsatus est et alie stelle. fratres sui hoc est iudei. inuidebāt ei. q̄ erat de semine dauid secundū carnē. sibi remouerunt vestimēta sua. q̄ iudas vēdidit eū scribis et phariseis pro triginta argēteis. xps noluit obedire dñe sine. s. synagoge q̄ tūcerat dñā gētū. ¶ Threnoz prio et ideo missus est in carcerē hoc est capt⁹ ligat⁹ et patibulo crucis affixus et ipse exposuit somnia regis. hoc est postq̄ surrexit a mortuis exposuit sacrā scripturā et somnia: hoc est pphas et dētā ppharū discipulis exposuit. Quibus factis regnat canopi. hoc est oēs gētes sibi subdebātur. q̄ ipse dñs est et rex regū oīm. ¶ Ex hac hystoria pnt elici multe materie. Una de fidelitate quā debēt hñe seruitores dñis suis. sicut ioseph fidelis fuit pharaoni. Scda de remuneratione faciēda per dños seruitorib⁹ fidelibus q̄ sicut seruus dño obligat. ita ecōuer- so dñs tenet remunerare seruitorē. sicut pharao q̄ pfecit ioseph toti egypto. Tertia de spū prophetie et de somnijs et eorū expositione. de q̄ tractāt doctores theologi. et albert⁹ magn⁹ de somno et vigilia aristotelis. sed ista sunt speculatiua et pter ppositū. Quarta de dilectione patrētū quā debēt habere filij. sicut ponit vnū pceptū decalogi. et filij patrētib⁹ in necessitate cōstitutis obligāt succurrere et eis necessaria ministrare. de quo moralis catho in sua ethica. Parētes ama. Et etiam alibi in fine pri. cap. sui libri. Dilige nō egra caros pietate parētes. Quinta materia esset de imprudētia detestāda multarū mulierū. q̄ tā illecebrosas et tā libidinosis motibus afficiūtur. vt adulteriū in pprio corpe cōmittendū suos seruitores et liberos inuitēt. Sexta est ex parte huius historie de inuidia. que est viciū vile abhominabile et detestandum. de qua horatius in vna epistola. Inuidus alterius reb⁹ marcescit opimis

Liber theodoli

Et est inuidia talis conditionis quod ipsa proprium actorem corrodit et punit. sicut ethna mons sulphureus seipsum consumit et vastat. Nam iustius inuidia nichil aliud est quam que propter ipsum actorem rodit excruciatque suum. Et pulcherrime describitur in Ouidio in. ij. metamorph. circa finem ubi primo describit domum eius dicens. Domus est intus in vallibus antri abdita/sole carens nonnulli perurat vento. Tristis et ignavi plenissima frigoris. Et de ipsa inuidia subiungit. Pallor in ore fedet macies in corpore toto. Nisi retia acies/liuent rubigine dentes. Et aliam in hanc sententiam. Virgilius autem in. vi. eneyd. dicit cum habitare ante ipsum vestibulum. i. introitum orbi. Istis sic positis. Construe. Ioseph/ ille vir (nomen est indeclinabile) venditur in seruum/liuore. i. inuidia/suorum supple fratrum. et hoc potest esse eclipsis/ dum ipse spernit. i. despicit/vota. i. votiuas preces/que pro et minus sue domine/ardentis. i. ardore libidinis estuantis/addictus. i. ad iudicatus. vincis. i. vinculis. Et dicitur a vincio vincis/quod idem est quod ligo ligas. discussit. i. discutiendo exposuit et explicuit/somnia regis pharaonis/et regna totius canopi. i. egypti/subduntur. i. abijciuntur ei scilicet ioseph. Et hec hystoria conuenit cum fabula premissa/quia sicut ypolitus noluit consentire nouerce suae etiam ioseph non obtemperauit domine suae.

Grecorum primus inuestigat grammata cadmus

Postquam leuit humidi dentes septemplex hydri

Quos nondum fato merisit fortuna sinistro

Ne patiatur idem se simulat esse draconem

hic consequenter incipit pseustis proponere aliam fabulam dicens. Cadmus primo inter grecos inuestigauit et inuenit litteras. postquam ipse interfecit serpentem et dentes in terra seminauit: quos fortuna non merisit fato sinistro. Et ipse deinde pateretur se esse draconem per filium ostendit. De auxilio cadmi et compositione thebarum habetur in principio tertii de transformationis. Per cadmum intelligimus christum: qui a patre agenore: hoc est a deo missus est in exilium huius mundi edificare ciuitatem. i. ecclesiam militantem consecrari. et querere europam filiam agenoris: hoc est humanam animam filiam regis celorum. raptam a ioue. i. a demone. Dicitur consequenter quod dum cadmus vellet edificare ciuitatem/misit socios suos in siluam vetustam ut inde aquas viuas afferent: quibus ioui sacrificaret/et reperiunt serpentem maximum crocei coloris: a quo omnes interfecit fuerunt. sed ipsum tandem occidit cadmus. Iste serpens tortuosus est dyabolus. unde cadmus. i. christus misit socios. i. patriarchas et prophetas ad siluam huius mundi ad hauriendum aquas gratiarum: sed omnes isti serpentes ad inferos detruxit. sed christus post passionem suam omnes redemit a faucibus baratri: et ipsum dyabolum taliter occidit. Cadmus iste accepit dentes istius serpentis/et eos seminauit in praeterita consilium Palladis ex quibus seges clypeatorum virorum orta fuit: quia inde nati sunt armati milites: qui statim se mutuis vulneribus interfecerunt. Ita christus annulsi artes demonis paratas interficere quoslibet. et homines malos serpentinos fecit iustos: et eos in agro ecclesie seminauit: qui facti sunt milites strenui fide: sicut legitur de paulo. Vel iste serpens significat inuidos et detractores seditiosos: qui non cessant alijs nocere vel verbo vel facto. et de dentibus istorum nascuntur milites vulnerantes se inuicem et occidentes. quia sepe quando verba istorum nascuntur milites vulnerant semuicem et occidunt/sic sepe quando verba istorum detractoria seminantur/inde veniunt discordie bella et occisiones hominum. Res gestae fuit quod cadmus debellauit athenienses: qui semper tanquam serpentes morfu venenoso sibi insidiabantur: ipse autem primo fuit simplex. deinde affectus est astutus et prudens. ideo dictus est serpens. Iste cadmus primus inuenit litteras grecas ut tangitur in primo versu nostri textus. Unde habentur ista metra. Abraam chaldeas: prudens cadmus quoque grecas. Moyses hebreas: carmentis nymphea latinas. Circa aliam partem istius textus sciendum est. quod in. iij. metamorph. circa finem describitur mutatio cadmi in serpentem. Iste cadmus potest significare quemlibet hominem qui alium occidit et superat serpentem. id est temptationes demonis/et quinque sensibus edificat suae anime ciuitatem paradysi si in virtute permanet: sed aliquando recidit et reuincit in peccatis: et de iusto homine efficitur peccator venenosus: et sic dicitur mutari in serpentem. Construe. Cadmus: ille iuuenis primus id est ante alios omnes/inuestigat. i. inquirat vel inuestigando inuenit: grammata. i. litteras/et est gramma nomen grecum/grecorum illorum populorum/postquam ipse leuit. i. seminauit/humi. i. terre/et ponit absolute in genitio secundum Priscianum et alios grammaticos/et sic bene obseruat versus de hydri. i. serpentis/et ab hydros quod est aqua/septemplex. i. habens septem plicas: quos scy

[illegible][illegible]

Dr

Dr

[illegible]

Dr

Dr

Dr

Liber Theodoli

piterni. Et dixit dñs moysi. Eleua virgam tuam et extende manū tuam supra mare. et di-
uide illud vt gradientur filij israel in medio maris per siccū. et ita factum est. Egyptij autē
ingressi sunt post eos. sed ipsis fugientibus occurrerūt aque et inuoluit eos dñs in medijs flu-
ctibus. Vñ moyses et filij israel carmen domino dixerunt. Cantem⁹ dño. 7c. ¶ Historia ap-
plicat. Moyses significat xpm. et virga est crux que effugauit oēm potestatem demonis. sicut
ipsa in serpente mutata denotabat alios serpentes. Mare rubrū significat baptisma. quod
fuit effectū rubeū per aspersionem sanguinis preciosissimi xpi. Pharaon cuius cor induratum
erat in pctis dyabolū significat. ¶ Aduertendū est qd deus voluit mittere decē plagas egyptijs
propter pctm pharaonis detinēs filios israel. et habetur Exod. ab viij. cap. vsq. ad. xij.
in quo ponit recessus eorū cū vltima plaga. Et de istis plagis tractant communiter exposito
reputa in illa parte in qua agitur de diebus egris vel egyptiacis. et allegant ista metra in
quibus continent duodecim plage principales. Unde versus. Prima rubens yn da. rana. 7c.
plaga secunda. Inde culex truit. post musca nocentior istis. Quinta pec⁹ stranit. vesica sexta
creauit. Pone subit grando post brucus ore nephando. Nona tegit solem prima. necat vlti-
ma prolem. ¶ Quia vero vbiq. in ista materia dicit text⁹ biblie qd deus indurauit cor pha-
raonis. ideo et hic tractanda materia de predestinatione. qualiter aliqui sunt predesti-
nati ad bonū et aliqui ad malū. De qua materia tractat Boetius. v. de consolatione philo-
sophie. Et vndecima plaga est lapsus sapientum: et reputatur difficillima a theologis et ca-
nonistis. et comunem hominum valentiam et intelligentiam exuperans. ideo merito mihi
tacendū esse decreui. ¶ Ex decursu tamen huius historie clare patet qd deus nunq. populū
suum derelinquit. nec peccatores etiam dimittit impunitos. vt probat Boetius. 3. Inuq. bo-
nis deesse premia. malis vero supplicia. Ideo dñs in psal. Sperantē in domino misericordia
circumdabit. Et alibi dñs. Confringet dñs virgam peccatorū et iter impiorū peribit. De⁹ enī
supbis resistit. humilib⁹ autem dñs gratiā. ¶ Cōstrue. Moyses raptus aquis. i. ab aq. euer-
terat. i. destruxerat artes magicas. i. incantatorias et illicitas (artes magice sunt prohibite
et geomanchia. nigromanchia. et cyromanchia et consimilibus a mago. Est autē mag⁹ in-
cantator et astrologus supersticiosus. Licet aliqui magi dicant a magnitudine scientie et in bo-
na significatione vt in historia epyphanie. vbi fit mentio de trib⁹ magis oīs regio. i. egypt⁹
circūflua. nullo fluuio ibi famoso. i. circa quē nilus fluit. timuit eū. scz moysen. ipse eduxit. i. ex-
tra seruitutem egyptiorū duxit ciues. i. filios israel. submersit hoīes. scz pharaonē et alios
fluctibus. i. inūdanionibus maris. mare rubrū. i. rubrum testat adhuc exitum. i. tormentū
et destructionē. Et dicitur ab excido/dis. mēphios. i. egypti. Memphis nomē est partis egypti.
et hic per synecdochen sumitur pro toto egypto. Itē qd moyses eduxit ciues significat
xps eduxit abrahā et alios patriarchas et patres de domo tartarea 7c. hec historia conuen-
nit cum fabula priorī. qd sicut cadmus mutatus est in serpentē. ita virga moysi et sicut cad-
mus erat dux thebanorum. ita moyses filiorū israel.

**Summa iouis calidas europa forma medullas
Douit et in taurum deitatis vertit amictum
Virgine stuprata non passus agenoris arma
Nomen donat ei quod habet pars tertia mundi.**

*fabula iouis
et europy*

¶ In hac parte pseustis narrat aliam fabulā dicēs. qd iupiter accensus amore europa filie
agenoris. mutauit se in taurū et corrupit europā. Et tertiā partem mundi europā appella-
uit. Ista fabula scribit in fine scđi libri methamorphoseos vbi dñs. qd iupiter modū quo euro-
pa potiretur considerās eā ad armēta patris venientē scuit. Ipse ergo se in taurū eādī dif-
finitū transformauit. cui virgo fertū inter cornua interens flores et herbas comedēdas de-
dit. et quasi iocanda sup taurū mansuetū ascēdit. qd facto transiit ad mare et secū europā cor-
nibus herentē vexit. et eā deflorauit. historica veritas fuit qd iupiter filiā agenoris regis sy-
donie vel africe quibūdā munusculis decepit. et in hanc quā erat depicta imago tauri posu-
it qd eā sibi p̄ ei⁹ denegauerat. ¶ Phisice iupiter est ether vel aer supior qd calidus est. euro-
pa significat aerē inferiorē hūidū ex quibus mixtis generantur bona p mortalib⁹. Aliter ex-
ponit. Iupiter. i. dei fili⁹ se mutauit i taurū. i. in hoīem. vt europā. i. aiām humanā quā ama-
bat. in paradiso collocaret. Et xps bene dñs taurus. qd imolatus est p nobis in cruce. Et istā
aiām ad aliud litus. s. paradisi duxit. Et potest applicari ad insipientiam aliquarū mulie-
rum que se permittunt decipi et deflorari. Et in istius viti occasione sunt dātes audaciam
viris vt ad experientiam est videre. Postremo iupiter qui se mutauit in taurum candidus

cum commento.

potest significare hereticos qui fingunt se habere puritatem et candorem conscientie quia angelus sathanane transfiguratur se in angelum lucis. ¶ Circa vitulum versum huius partis sciendum est tres sunt principales terre partes. Europa. Africa. et Asia. Unde in asia sunt sex regna. scilicet Nabatheorum in ortu iohannis. Egyptiorum circa ethiopiā. Persarum. Chaldeorum ubi est terra promissionis. Regnum medorum. et regnum assiriorum ubi condita est babilon. Item in europa sunt quique principales regna scilicet Grecorum. Italorum. et Germanorum. Francorum. Hyberorum: hoc est Hispanorum. In africa sunt duo. scilicet maurorum et ethiopum. Et in his tribus partibus tres ciuitates principales sunt. Roma in europa. Chartago in africa. Babilon in asia. ¶ Construe. forma. i. pulchritudo. summa. i. excellens et egregia europa. illius mulieris. mouit. i. commouit. medullas calidas loci amoris eius. et vertit. i. mutat. amictum. i. cooperimentum (de amicio/cis. i. tego regis) detatis line in taurum. virginem. scilicet europa. stuprata. i. violata. corrupta. deflorata. (et dicitur a stupro/aris. quod dicitur de stupro). Item ablatum sunt absoluti eo modo quo secundum vium dicuntur ablatum ponti absolute iupiter non passus arma agenoris regis (in hoc videtur tangi hystoria) ipse donat ei. scilicet europa. item. quod tertia pars mundi habet. quia dicta est europa.

In ignem vitulum conflauerat ignis et aurum

Ex aaron digitis insanit turba rebellis

Stirps leui postquam domini compescuit iram

Pontificalis ei datur infula iure perenni

¶ In hac parte ponit alithia hystoriam suam in qua tangit idolatriam filiorum israel. Et dicit quod aaron cum igne recit vitulum ex auro. quod populus iudeorum adorauit. et quia stirps leui consentire noluit nec idolatram: ideo semper obtinuit dignitatem sacerdotalem. hec hystoria scribitur originaliter Exodus xxxv. ubi habetur quod populus iudeus (quia moram fecerat moyses) descendit de monte dixitque aaron. fac nobis deos qui nos precedant. Et aaron ait. Tollite in aures. i. ornamenta aurea et afferte ad me. Que cum recepisset aaron formauit opere suo sorio. et fecit ex eis vitulum. et crediderunt quod ille esset deus qui eduxit eos de terra egypti. Et locutus est dominus ad moysen dicens. Uade et descende peccauit populus tuus. Cerno quod populus iste dure cervicis sit. et per moysen placatus est dominus. Et reuersus est moyses de monte. portans duas tabulas testimonij. manu descriptas ex utraque parte et factas opere domini. Et ipse audiens clamorem que fiebat adorando vitulum. iratus proiecit tabulas de manu et contregit eas et arripiens vitulum contulit et contulit versus in pulueres. et increpauit aaron. Sed ad moysen congregati sunt filij leui. quibus ait. Item et occidat unusquisque fratrem suum et amicum et proximum suum. et ita factum est. ¶ Et ait. Consecrasti hodie manus vestras domino. ut benedictio fiat vobis. ¶ Aaron sicut populum iudeorum. moyses destruens idola. est christus confringens idolatram. ad quam adoranda quique aliqui inducuntur per aurum et bona terrena. Tribus leui est populus christiana. qui vero deo obediunt. et in ipsum credidit quia propter benedictionem: hoc est gloriam sempiternam promeretur. ¶ Aduertendum est hic quod idolatria est maximum vitium et peccatum. quo quod honoris videlicet et cultus exhibet creature. quod soli deo debetur. Et ille cultus dei dei latratia. Iuxta illud. Nulla communis hominibus deo paratur. Atque deo soli latratia iure datur. Unde de latratia que seruari debet deo et exhiberi et de fide dicit Augustinus de verbo domini. Nulle maiores diuitie. nulli thesauri nulli honores. nulla huius mundi maior est substantia: quam sit fides catholica: quam homines peccatores saluat cecos illuminat. infirmos curat. cathecuminos baptizat. fideles iustificat. penitentes temperat. iustos augmentat. martyres ornat. virgines viduas et coniugales casto pudore conseruat. clericos ordinat. sacerdotes consecrat. in eterna hereditate cum sanctis angelis collocat. et in obseruatione fide consistit latratia. Et per oppositum idolatria. ¶ Construe. Ignis et aurum conflauerat. i. conflando fecerat. vitulum. i. vituli imaginem. i. ignominiosum et maledictum vel execrabile. Unde insignis capitur dupliciter. iuxta illud metricum. Nobilis insignis simul et ignominiosus. Et pro ignominioso capitur Terentio in eunucho. ubi dicit. haccine ego vitum tam in contumeliam tam insignem accipiam gnato. Glossa. insignem. i. infamem vel ignominiosam. ex digitis aaron illius viri turba. i. societas iudeorum rebellis contra deum et secundum naturam propriam insanit celebrando festa ad honorem illius idoli. postquam stirps. i. progenies. leui illius viri (nomen est indeclinabile. a quo dicitur lenita. i. dyaconus: sicut ibi. Lenita laurētius) compescuit. i. pacificauit. iram domini. i. dei iratum. infula (secundum catholicum est faciola sacerdotalis capitis albi in modum dyadematis. a qua vitte ab utraque parte dependent que infulam vinctunt. Et infula est vestis vel ornamentum epistole vel sacerdotale) pontificalis. id est ad pontificem pertinens. datur ei scilicet stirpileni. iure perenni. scilicet perpetuo et quasi hereditatio

C. iiii.

Liber theodoli

Fabula et hystoria in hoc coueniunt: quia sicut iudei fecerunt taurum vel vitulum. ita iupiter mactauit se in taurum. Et sicut iupiter deus fecit se taurum: ita isti adorabant illum tanquam taurum.

Uxoris stimulos luis amphiaræ sacerdos

Pectore flagrantis dum splendet bacca monilis

Hausit eum subito specus ex acheronte profundo

Mactat eam tenebris orbate dextera prolis

amphiaræ

Notum ix

In ista parte pleustis ponit aliam narrationem dicens. quod amphiaræ grecus penas sustulit per stimulos et monitiones uxoris sue ornate monili splendido existente in pectore suo et eum precans ut iret aduersus thebanos cum alijs: ubi absorptus est a terra et descendit in acherontem cuius filius matrem suam interfecit. quia patrem ad eundem illic induxerat. Ista est venustissima et pulcherrima hystoria de bello thebano. quod eleganti stilo et faceto no- ster describit statius in .xij. libro thebaydos et breuissime tangitur in ouidio methamorphoseon. Et ut quantum facit ad propositum sub breuitate narratur. Sciendum est quod in .v. cap. secundi libri thebaydos quod incipit. Ecce metu etc. tanguntur duo portenta que contigerunt de nuptijs ipsorum polyctis et thydei et propter monile quod argia gestauit et quod uxor amphiaræ maligne concupiuit. in cap. ix. et finali. vij. libri ostenditur quod terra uate amphiaræ uiuum in curru bel- lantem absorbit qui in infernum cum armis et curru uiuus demersus est. Et incipit istud cap. ibi. Tandem se famulo. Ista est quotatio quam fecit Laurentius capanus in copendio prosaico huius hystorie ab eo coposita. Et hunc laurentium (quem oculis intueri parissus possumus) credo egregissimum excellensimum poetarum uientium: omnes versificatores exuperantem et elegan- tia et ponderi meri equabilissimo. sicut magnificus de clamegus natione gallicus dominus pa- pe benedicti. xij. secretarius/cantor baiocensis et oratorum uel rhetorum stydus ynicus et ubar ni- tidissimum. **S**uma hystorie est ista Ethiodes et polinites filij fuerunt egypti quod patre suo mor- tuo cum uellet cõter regnare non poterat. sed recordauerunt quod alter per annum regnaret et alter recederet per annum: et in fine anni rediret et regnaret. et quod prior regnasset etiam recederet dede- runt sortem ut scirent quod prior recedere deberet. Et cecidit soris supra polinitem: quod a patria rece- dens ad adrastum regem uenit grecie: cui fataliter in generum destinatus est: desponsata sibi ad- rasti filia Argia nomine. Cum uero finito anno polinites repoposcit regnum. illud sibi denega- uit ethiodes. Polinites uero adrastum suum locerum et titidem quam aliam eius filiam delphila nomine habe- bat uxorem: et oes alios grecos mouit ad bellum contra fratrem suum. Unde dicit ouidius circa medium ix. ubi tangit breuissime hanc hystoriam. Descentq; pares in uulnere fratres. Sed cum ex- citum hesitante uideret propter amphiaræ quod erat unum de .vij. ducibus et uates erat: et bellum modis omnibus dehortabatur eis uaticinans malum. Uxor uero polinitis argia in faustum nomine habebat quod ipsa dedit auriphyle uxori amphiaræ et illa maritum suum absconditum reuelaret et ad bellum mitteret. Erat autem hoc monile tale quod omnibus interitus fuit. Amphiaræ ergo pro- ditus ab uxore. primo ad bellum uadens. a terra uiuus absorptus est. unde almeon filius eius tra- tis matrem in ultione patris sui interfecit. Ueritas fuit quod amphiaræ precibus uxoris sue uisit ad bellum: et in palude cecidit propter quod matrem occidit filius: sed auunculus eius flegreus nomine curiphyles filium qui matrem sororem occiderat interfecit. **S**i hystoria moralizari debeat. Am- phiaræ. i. aia exis in hoc mundo in continuo bello contra carnem/mundum et demonem/deceptio- nis uxoris sue. i. carnis et appetitus sensitui/cecidit in paludem uiciorum. sed hec sensualitas a ratione/que dominari debet et sibi sensui subicere/fuit occisa: et amphiaræ rediit ad sensum virtutis. **E**t ex hac hystoria patet quod execranda est ambitio dominandi quod fecit ut isti fratres mu- tuo bellarent. Iuxta illud ouid. de etate ferrea. Fratrum quoque gratia rara. Et istud uenit quod aliqui homines sunt adeo execrati bonis temporibus. quod in ipsis ponunt felicitatem suam. Quod tamen reprobatur a philo in .i. ethi. et in .x. similiter a Boetio in .ij. et .iij. de consol. philie. et per totum de- cursum libri Eccle. ubi Salomō istam materiam latissime et perfectissime disputat. **C**onstrue- O amphiaræ sacerdos. ubi quasi sacra dās uel sacra docēs uel sacris dotatus/luis. i. perfol- lis puniris monedo sustines stimulos. i. monitiones stimulatēs uxoris tue. dum bacca. i. lapis preciosus/secundum catholicos bacca per duplex est fructus oliue uel lauri. et ponitur pro quolibet fructu precipue siluestri: et etiam ponit pro gēma: ut hic in auiano. Quod nitido pēu cortice bacca daret. et in baccat. i. baccis ornatus. Baccha per hunc est sacerdos iussa bacchi. Monilis. i. illius or- namēti. et ubi a mouēdo. flagrantis. i. ardētis. Iuxta illud Ebrardi. ffla facit ardore/sed fra de- signat odorem. Splendet. i. lucet uel fulget/pectore argie/specus. i. fouea. hausit. i. absorbit subito eum. scilicet amphiatram/ex acheronte. i. inferno. et ubi acheron ab a quod est sine et chere

cum commento.

quod est salus profundo/dextera prolis. i. filij/orbate. i. priuate/patre. i. olmeon **Minus puz**
phari defuncti/mactat. i. occidit tenebris eam scilicet matrem suam.

Fata chore miseri parere monent meliori

Accipit infernus quem deuorat arida tellus

Sed deus occulte moysen sepelierat ipse

Nec cuiq; hoim dedit indagare sepulchrum

Hic consequenter Alithia subiungit hystoriam suam. Et dicit q; mors miserabilis Chore debet monere quemlibet ad obediendum deo. Nam iste viuis descendit ad inferos. De inde dicit q; deus moysen mortuum abscondit: nec permisit q; aliquis sepulchrum eius reperiret. Expediunt actor iste prius aliquas hystorias de exodo. hec autem habentur numeri. xvi. vbi dicitur. Ecce autem Chore filius ysaur filij Leui et Dathan atq; Abyron filij Eljab surrexerunt contra Moysen, alij quoq; filiorum israel ducenti quinquaginta viri proceres synagoge. Unde Chore voluit sibi vsurpare sacerdotium aaron. Dathan et Abyron volebant esse principes exercitus loco moysi. Et moyses dixit eis. Venite cras et afferte thuribula vestra: et dominus ostendet quem volet preeffe sacerdotio. Sed dominus misit igne complices Dathan et Abyron qui voluerunt resistere moysi vi: et de facto non obedire. Postq; cessauit Moyses loqui: confestim dirupta est terra sub pedibus illorum: et aperiens os suum deuorauit illos cum tabernaculis suis: et cum vniuersa substantia eorum: et descenderunt viui in infernum aperta humo: et perierunt de medio multitudinis: sed et ignis egressus a domino interfecit ducentos et quinquaginta viros qui offerebant incensum. In duobus ultimis versibus huius partis describitur mors Moysi que habetur originaliter. Deut. xxxij. ca. vbi insit eum dominus ascendere montem abaryn in montem nebo in verticem phaiga contra hierico: et ibi mori sicut in monte hor mortuus erat Aaron frater suus. Et vi in textu nostro dicitur mortuus est ibi Moyses seruis domini in terra moab: iubente domino: et sepeliuit eum in valle terre scilicet moab contra phagor: et non cognouit homo sepulchrum eius vsq; in presentem diem: forsitan ne a indeis adoraretur vt deus. **Construe.** Fata. fatum aliquando sumitur pro diuina dispositione: et inde dicuntur tres dee fatales a poetis. Juxta istum versum. **Cloto colum baulat: lachesis trahit: atropos occat.** Aliqñ pro morte vt hic: vel ponitur hic pro infortunio. Chore illius viri miseri/monet. quelibet parere. id est obedire/meliori. i. deo: qui est in omnibus melior et superior. infernus: et dicit ab infra et furus: accipit illum: quem tellus. i. terra/arida. i. sicca: a propria et naturali qualitate sua: qua sibi determinat in summo: vt pater. g. de generatione: deuorat absorbendo eum viuū. Sed ipse deus qui illum punierat. etiam sepelierat. i. sepeliri fecerat occulte. i. clam/secrete moysen hunc hominem: nec pro et non dedit. i. non permisit vel concessit: cuiq; hominum. i. alicui indagare. i. inquirere: et quesitum inuenire sepulchrum suum. **Aduertendum** est hic q; h non est littera: iuxta illud Alexandri in suo doctrinali. Versificatores h pro nulla reputabāt. Et ergo ponitur vocalis o post immediate et sine collisione: nec ideo potest excusari per edypsiū: et sic est methesis species methaplasmi qua vti non licet: licet vti possumus edypsi et synalympha vt poete vtuntur: quis auctor doctrinalis hoc prohibeat cui in hoc non consentio. **Hec** hystoria puenit cum fabula in hoc q; sicut amphiarus fuit absorptus: ita isti tres de quibus hic loquitur/Chore/Dathan/et Abyron.

Uentilat oestro decoratam cornibus yo

Juno feror et ei tutelam deputat argi

Donec effigiem rediit mutata priorem

Mugit pro verbis horrentibus oblita letis.

Hic Pseustis continuando altercationem suam pro libito incipit narrare aliam fabulam dicens q; iuno dea exagitabat cū oestro: mulierem quandam dictam yo habentem cornua cui custos argus fuit deputatus: et fuit mutata in vaccam mugientem: donec iterato in muliebrem effigiem comutata fuit. Istius fabule series habetur in primo methamorph. vbi tractatur q; yo filia ignachii fluminis a ioue nimium dilecta fuit: que a facie ioue fugiens tandem caligine terras obscurante a ioue deprehensa est: cuius pudorem ipse rapuit: sed ne furinū et coitum soror eius et coniunx iuno perciperet: iupiter ipsam yo mutauit in vaccam. **Ue**

Liber theodoli

de dicit Qui. Bos quoque formosa est. ¶ Jupiter potest significare diabolum: qui ut aiam de-
cipiat eam nebulis peccatorum et ignorantie includit: quod ois malus et ignorans breviter efficit
ipsam aiam bestialem et vitam pecudum eligentem: et que sequitur appetitum sensitivum
et non dictamen recte rationis. ¶ Consequenter dicit textus. ¶ Ivo exultans prope fluvium
patris ignachi: videns se habere effigiem vacce timuit: et oculos ad ionem erexit: et iterum in femi-
nam rediit. Ita aia aliqui rediens ad sacra scriptura et ad se et suam conscientiam perscrutans re-
perit se habere cornua superbie et brutales condiciones: et tunc debet orare deum ut redeat
in pristinum statum gratie et charitatis. Et sicut pater ei condolebat et compatiebatur: ita pre-
lati debent condolere peccatoribus: immo et omnis proximi. ¶ Ulterius aperit textus quod in
no suspicans aliquod malum fuisse perpetratum a ioue: petit illam vaccam a ioue: quam ipsa
tradidit custodiendam argo pastori habenti centum oculos: de quo Quidi. Centum in la-
nibus tinctum caput argus habebat. Sed iussu iouis mercurius cum virga somnifera et can-
tis dulcedine dormire fecit argum: et eum occidit et ivo liberavit: quia iterum mutata est a
ioue in feminam. ¶ Istud sic exponitur. Iuno significat ecclesiam sponsam christi ivo mulierem
populum significat christianum ecclesie a christo commendatum. Argus significat quemlibet prela-
tum cui commissa est ivo: populus christianus regendus tales debent habere centum oculos per
prudenciam exactissimam. Mercurius significat adulatores qui assentantur prelati variis
modis. Et hanc artem adulationis tangit Terentius ille gnato in eunucho. Isti enim adu-
latores peccant et dormire faciunt prelatos in vicis: et sic ivo a iurisdictione eorum ad iurisdictionem
demonis transfertur: et argus damnatione eterna moritur. ¶ Aliter. Argus est diabo-
lus detinens animas peccatrices: quas mercurius. i. christus per passionem suam liberavit: et per
virgam crucis redemit. ¶ Quoniam vero de iunone mentio fit: ideo eius descriptio poeti-
ca videatur. Iuno est dea regnorum partium et divitiarum: soror et coniunx iouis: que semper
fuit virga aluna mercurii et pingitur femina tenens in dextera sceptrum regium: habens ca-
put velatum habet et vestem diuulorum colorum. Iris autem est eius nuncia: pavones pedes
eius lambunt. ¶ Post istam possumus intelligere virginem celi et omnium divitiarum do-
minam: semper enim ista permansit virgo et nutrita est in mari propter acerbissimos dolo-
res quos passa est eius caput velatum est nube castitatis / vestem habens multiplicis ho-
nestatis: eam ambit iris sua nuncia que significat rorem misericordie et pietatis: habet sceptrum
quod dicitur est celorum et regina pavones. i. sancti viri lambunt pedes eius per devotionem et orationes.
Vel iuno potest figure ecclesiam sponsam christi. ¶ Physice exponendo iuno sicut inferiori aerem
iupiter vero etherem vel ignem: ideo dicitur vxor eius: quod supponitur soror: quod sibi appropinquatur.
Iris bene sibi attribuitur: quod in aere gignitur. Neptunus dicitur nutrivisse: quod ex vaporibus
videtur nutrire aerem. ¶ Fulgentius per iunonem intelligit divitias temporales quod ad divitiam de-
venitur: et dicit habere caput tectum: quod divitie abscondunt et celant per neptunum: hoc est per ma-
re divitie habentur multe: induit multis coloribus: hoc est diversis apparatus. pavones
hoc est nobiles solent talibus divitiis adulari et servire. Iris nuncius celestis significat vi-
ros ecclesiasticos: quos pro chadolo modernis temporibus videmus magnatibus seculari-
bus famulari: ita ut quasliceret animas subditorum celesti pabulo reficere isti in derimen-
tum anime sue et subditorum dominis temporalibus blandiuntur famulantur et inserviunt.
¶ Construe. Iuno illa dea feror. id est crudelis / ventilat. i. agitat / destro. i. cum tali musica que
alio nomine dicitur tabanus vel fucus ivo illam mulierem / decoratam. id est decoram: et pul-
chram effectam cornibus: et deputat. i. tradit vel committit ei tutelam. id est custodiam / ar-
gi illius viri. hec littera legitur hypalagice: non enim erat tutela argi ipsius ivo: que custodie-
batur ivo obfita. i. circumdata / setis. i. pilis horrentibus / seta secundum Catholicon dicitur a sus: quod
a sue procedit: vel a suo / suis: quia valet ad suendam. Unde setosus / setosa / setosum: ut in bu-
colicis virgilij. Setosi caput hoc est aprum. et. Et inde seto / setas: et in isto / instas: setula nome-
diminutivum / mugit. i. clamat vel vociferat: et est proprium bouum vel vaccarum: sicut ride-
re hominum: et grunire porcorum. pro verbis. id est loco verborum: donec ipsa mutata scilicet
cet de vacca rediit in priorem effigiem scilicet humanam. ¶ Istam fabulam legunt aliqui hysto-
rici de ioue cretheni: et ignacho rege et patre ivo: et hoc est facile.

*Iuno quomodo
pingitur*

**Offensus balaam calcaribus urget a sellam
Angelus occurrit pecudem qui stare coegit
Res horrenda nimis: laxatur vox animalis
Que consuevit homo producere verba loquendo.**

cum commento

Chic alithia inuitatur per pseusim ad accipiendū materiā correspondētē materie pmissē per pseusim. sicut semp ipsa ab eo inuitat. qz pseusis primo semp inuitat alithiā. iuxta legem istius carminis amaber: ideo ponit ab ipsa alithia historia que continet vñū qđ accidit in processu filiorū israel p desertū ad terrā promissionis. Et dicit textualiter qđ balaā iratus pungebat asinā suam calcarib⁹: cui angelus occurrēs fecit asinā stare: et ibi res mira et horreda visa est: qz asina cepit voces emittere signiū quas ab ore humano emitterent. **H**ec historia scribit originaliter. Nūeri. xij. vbi narrat qđ audies et timens balach fili⁹ sephor rex moabitā aduentū filiorū israel. s. iudeorū: et eorū transitū per terrā suā eā vastaret. misit nunciū ad balaā ariolū: hoc est prophetā et diuinatōrē qui dixerunt ei ex parte regis qđ veniret aduersus illos et eis malediceret: qm̄ ille qui per eū benedicibatur erat bñdictus et ita de maledictione. Audies hoc balaā petiuit a dño deo qđ faceret. Dixit ei dñs. Noli ire cū eis: neqz maledicas populo. quia bñdict⁹ est. Et istud responsum balaā retulerūt nunciū ad regem qđ iteratō misit ad eū nobiliores et seniores pmittentes ei multa qđ primo refutauit. Sed primo petiuit rñsum a dño qđ dixit ei. Si te vocare venerint hoies istis surge et vade cū eis. ita dñtaxat vt qđ precepero facias. Surrexit mane balaam et strata sua asina pfect⁹ est cū eis. Et iratus est dñs. et ecce angel⁹ dñs sibi obstitit et obuiauit gladio euaginato: propter quod asina stetit nec vltius pcedere voluit qz eam grauitur verberauit balaā: nihilo minus ire nolebat. Aperuitqz dñs os asine et locuta est. quid tibi feci: qđ me percutis? Dixit balaam. qz meruisti et illusisti mihi: et optabat gladiū. Sed dñs aperuit oculos balaā. et vidit angelū et reuersus est: et cōfessus est angelo se peccasse. Et dixit ei angelus. Vade cū istis: sed caue ne aliud qđ precepero loquaris. Et in sequenti ca. dicit qđ balaā cepit benedicere populo multipliciter: et ipm̄ recomēdare et futura multa bona pcedere. **I**ste balaam pōt significare luciferū principē tenebrarū qui alijs precepit vt generi humano maledicerēt et ipsum tentarent ad interitū adducerent: sed angelus quē habem⁹ custodē hoc impedit. Ex hac historia patet vt dicit comicus: non decet contra stimulū calcitrare. Sicut etiā legimus dictum pauli. Durū est tibi cōtra stimulū calcitrare. Et idē paul⁹ dicit. Si dominus pro nobis quis contra nos est. Est ergo hic reprehendend⁹ balaam qui cōtra preceptū dñi mollebat. Ex quo vltius habetur qđ melior est obedientia qđ victime stultorū. vt dicit ecclesiastes. v. ca. **U**ltius patet vñ si aliquē habeat deus in custodia nō habet homo aut demō potestātē in eum. Sic dicit nūeri. xxiij. ca. Quō maledicaz cui deus non maledicit. qua ratione detester quē deus nō detestat. Et ad obedientiam diuinorū preceptorū et obseruationē instruit ipse deus. qđ vt dicit in euangelio. Non veni soluere legem sed adimplere. Et ideo pro nobis formā serui accepit. factus obediēs patri vsqz ad mortē. vt dicit philipp⁹. ij. **C**ōst. ue. Balaam. ille vir propheta. offensus. i. iratus et cōmotus contra suam asinam. v. get. i. cogit asellā diminutiuū est. i. asinā snā/calcaribus. i. cū calcaribus (dicit ab hoc noie calix/cis. mas. ge. p. 12 lo. Angelus fm̄ britonē in sūma: interpretatur nūcius. Catholicō dicit qđ ab aglos eo qđ sit celestis et sine terra. Et scdm̄ dyonisiū. ix. sunt ordines angelorū. In prima seraphim cherubin et throni. In media virtutes dñationes et potestates. In tertia principatus archāgeli et angeli. Cū dicit Grego. Angelorū vocabulū nomē est officij nō nature: occurrit. i. obuiauit sibi / qui eogit. i. cōpulsit: et cōponit de con et ago. pecudē. i. illud animal brutū. s. asinā stare / vox animalis. i. asine. Notandū qđ aial aliqñ sumitur p hoie qui est aial rationale tm̄. vt in psal. Implet oē aial benedictione. glosa. i. hoiem. Aliqñ p bruto vel irrationali: vt hic. Animal tm̄ in propria acceptione vt dicunt logici et phisici dicitur esse substantia animata sensitua. Iamatur. i. laxando aperitur / loquendo ea scz verba que homo rationalis consuevit. id est solitus est producere. id est formare et emittere res horrendas. i. horridas. vel quia supple est res horrenda. id est horrore digna. **C**onuenientia inter fabulam et historiam est. quia sicut yodedit contra naturā voces bestiales quando in vaccam mutata est: ita asina humanas voces emisit contra naturam.

Sufficeret thalamis vt iupiter amphitrionis

Noctis opem placide genuauit candida phebe

Protinus alcmena licet indignante nouerca

Edixit alehides immisos strangulet augues

In hac parte pseusis cōsequēter ponit aliā figurā seu narrationē dicēs: qđ nox fuit duplicata / luna genuauit lucē suā: vt iupit possēt iacere cū alcmena. ex qđ genit⁹ hercules. statim adhuc ipse exhs in cinabulis strā gulauit serpētes cōtra ipsum missos a iunone pprore iouis

Liber theodoli

Hanc fabulā describit quidā poeta leni et clario stilo breuiter in libello qui incipit. Grece-
rum studia nimiumque diu secutus. Amphitrion habebat et sibi geta comes. vbi nati sunt
iupiter dilexit alcmenam. que erat vxor regis thebarum qui appellabatur amphitrion. et
concubuit cum ea in specie amphitrionis. et non libi non sufficebat pro explenda libidinis
voluptate sua idcirco eam genuit. et ex illa natus est hercules. Sed iuno que erat dea par-
tis volebat impedire partum eius. et illa laborante ex partu terre inuectebat digitos et ge-
nua intricabat quod percipiens sallantes volebat dominam suam liberare. et dixit ad iu-
nonē. Saude tu. quia domina mea peperit. et tamen falsum erat. et surrexit iuno. et iterū dū
surrexisset et non impediret. et partum peperit alcmena herculem. Iuno autē irata galantes
in mustelam trāsformauit. et quia ore et voce iunonē deceperat. voluit iuno quod decetero per
eo pareret. Et dicitur consequēter in duobus vltimis versibus et illud tangitur a nostro
Saltero insulsi in sua Alexandride. quod iuno irata quod partum impedire nō potuerat. hercu-
li insistenti in cunis misit duos serpentes. qui eū interficerent quos hercules suffocauit. et
nibus ppijs et mactauit. Veritas historica est (vt dicit) quod iupiter rex oppressit et desora-
uit alcmenam quam duxit amphitrion in vxorem. et incantatorie tenebras induxit vel tha-
lami fenestras clausit. Iuno iouis coniunx irata. ad herculē misit duos fortissimos homines
quos tñ hercules interfecit. Moraliter hercules puer significare potest quēlibet virtuo-
sum puerū per innocentiam et purā vitam fortem. tamē in virtutibus formatū et inhitatum.
qui serpentes. i. demones vincit. frenat stimulos carnis sibi immisos a iunone nouerca. id
est sensualitate (que semper aduersatur rationi) vt dicitur primo ethicorum. Et exēplo her-
culis (qui etiam pueritia cepit fortiter et virtuose agere) debemus induci ad incipiendū tē-
pestiue operari secundū virtutem. et nos in actibus virtutū exercere. Quia (teste Quidio) q̄
non est hodie cras minus aptus erit. Unde dicit quidā metricē versus. Qui nō assuescit vir-
tuti dum inuenescit. A vitis nescit discedere quando senescit. Quoniam quod noua testa capit
inueterata sapit. Unde dicit horatius. Quo semel est imbuta recens seruabit odorē. Testa
diu rē. Consuetudo enī est altera natura vt dicit phis. ij. phisicorū. Cōstrue. Phebe. i. lu-
na (nomen est grecū) candida. i. lucida vel splendida. genuit. i. duplicauit. opem. i. auxili-
um noctis placide. ad hoc vt iupiter ille deus. sufficienter et noctiue permāneret. thalamis
(pertinet ad coniuges. iuxta illud. Sit thalamus sponsi. dic cameram esse scholaris (amphi-
trionis regis. alchides. i. hercules (hercules dicitur ab her quod est lis et cleos gloria. quasi
gloriosus in lite. fuit enī strenuus in bellorū litigijs. Alchides dicitur ab alchos quod est for-
tis. et ides forma quia fuit fortis et formosus. Editus dicitur ab edor edoris. i. productus. na-
tus (protinus. i. statim alcmena illa regina (et hoc dico) nouerca scilicet iunone dea. indignā-
te. i. indignē ferente. strangulans. i. strangulando suffocat angues. i. serpentes (et dicitur ab
angendo. i. constringendo (nimisos. i. contra ipsum misos a iunone.

Victrici populo ne quondā viuuda bello

Deficeret virtus/gabaon ad pzelia phebus

Imperio iosue/stabat defixus in arce

Que sancte fidei sint premia discite cuncti

In hac parte alithia consequenter ponit hystoriam suam. in qua ostendit qualiter popu-
lus se habuit in terra promissionis. Et diuiditur. Primo ostēdit qualiter se habuit sub
Secundo sub sansone. ibi. Sansoni exuijs. In prima parte dicit sic. Ne illi qui gabaon inha-
bitabant vincerentur ab aduersarijs ex dispositiōe et oratiōe iosue sol stetit fixus. nec descē-
dit ad occasum. vt bellū compleri posset. Et ex hoc apparent premia sancte fidei illius. Ista
hystoria non scribitur in aliquo librorum moysi. hoc patuit ex quotationibus factis quō ad
illas. sed vt dicit hyeronimus in prologo iosue. Tandē finito pāthateuco moysi velut grā-
di fenore liberati. ad iesum filium naue manum mittimus. et ideo in presenti ad vñā hysto-
riam libri iosue transeundum est. vt habetur Josue. x. cap. vbi recitatur quod cū audisset ado-
nimezech rex hierusalē quod cepisset Josue hay. et subdiuertisset ea. et quod incole ciuitatis. que
dicebatur gabaon. essent federati cū populo israel. timuit valde. quia gabaon erat ciuitas
valde magna. et in ea erant bellatores fortissimi. Misit rex hierusalem ad oham regē ebron
et ad pharā regem hierimoth ad laphie quosq̄ regem lachis. et dabyr regem eglon. dicens.
Ad me ascendite et ferte presidium vt expugnemus gabaon. quare transfugerit ad iosue et
ad filios israel. Congregati igitur illi quinq̄ reges amorreorū nominati castrametati sunt
contra gabaon et expugnabant eam. habitatores autem illius ciuitatis miserunt ad iosue

cum commento.

vt auxilium haberet. Venit ergo ab galgais cum exercitu magno. Et dñs dixit ei. Ne time-
 re eos in manus enim tuas tradidi eos. Et super eos irruit Josue et fugauit omnes et cōtri-
 uit. Et dñs misit de celo magnos lapides et grandines qui q̄plures interfecerūt. Et oratio-
 nibus Josue sol et luna steterunt donec viceretur gens de inimicis suis: et stetit sol in medio
 celi: et non festinauit occumbere spacio vnius diei. Quo facto reuersus est Josue cum omni
 israel in castra galgale. Fugerant enim quinq; reges et se absconderāt in spelunca vr̄bis ma-
 ceda: et iussit Josue vt saxa immensa voluerēt ad os spelunce: et positi sunt viri industri qui
 clausos ibi custodirent. Et omnibus aduersarijs occisis et fugatis adducti sunt quinq; reges
 ante Josue: et iussit q̄ iudei pedes suos ponerent calcando colla eorum regum: et Josue per-
 cussit et occidit eos ac interfecit et suspendit eos super quinq; stipites vsq; ad vesp̄rū: et tunc
 reconditi sunt in spelunca in qua latuerant. Et hec fere de verbo ad verbum sunt verba ori-
 ginalia textus biblie: a quo recedere non est phas. ¶ Allegorice fm̄ glosas cōmunes. per ga-
 baonitas intelligimus genus humanū non totum: sed tantum istos qui vere adheret xp̄ia-
 ne religioni. Rex israel inuasit gabaon. id est lucifer genus humanū: illud expugnauit per
 quinq; reges. id est per quinq; sensus: sed dñs voluit q̄ rex israel interficeretur p̄ Josue. Un-
 de deus pater misit filium suū vnigenitum ad bellandū contra antiquum serpentem. Un-
 de q̄ sol stetit propter victoriam habendam. hoc est dominus qui non vult mortem pecca-
 toris: sed vt conuertatur vt viuat: auget et dat nobis spacium penitentie: vt possumus habe-
 re victoriā super demonē et peccata nostra. ¶ De ista fictione solis et permansione in eodem
 puncto celi considerent astrologi qualiter fieri potuit remanentibus suis obseruantijs in vi-
 gore et virtute sua. Sicut etiam legitur q̄ ita accidit tpe Karoli magni francoꝝ regis qui
 hanc animam vniuersitatē de Roma vbi erat imperator ad hanc parisiēsem vr̄bē transfudit.
 ¶ Cōstrue. Phebus. i. sol stabat fixus in arce: vel turri: vel summitate celi/imperio. i. ad im-
 perium et orōnē Josue illius viri (nomē indeclinabile) ne virtus viuida. i. valida/firma: et po-
 tens (d̄ a vino/is. et pp̄rie attribuit faciei) bello (bellum d̄ a bellus/a/um. q̄d est pulcher/a/
 um. p̄ antifrasi) populo victici. Victrix reperitur in plurali numero ois gñs: sed in utō ac-
 cusatio et vocatio singularibus feminini: sed in alijs omnis generis. Istud est generale: et
 ideo talia dimittam construendo textum duxi non omittēda/ad prelia. i. ad bella/gabaon
 illius ciuitatis (nomen indeclinabile) et ideo quia tale miraculum diuina voluntate ad pre-
 ces Josue viri iusti et fidelis effectum est: vos cūcti discite. i. cognoscite et videte per illud mi-
 raculum: que. i. qualia: et quanta sint premia sancte fidei scilicet catholice. Et sic imitatur
 ad admirandū de potentia dei et sanctitate fidei. Ista hystoria concordat cum precedenti
 narratione: quia sicut iupiter fecit noctem duplicari vt posset potire alimenta: ita Josue fe-
 cit diem prolongari: vt haberet victoriā de aduersarijs suis.

Alchide vigilē spoliānt: claua drachonem

Gerionis pompani rapit et consumplerat hydram

Cacus cecit ei: succumbit ianitor ozchi

Incendit demum pellex deyanira superbum

¶ Hic p̄nter pseustis ponit aliā fabulā siue fabulosam narrationē dicēs. q̄ claua herculis oc-
 cidit drachonē qui vigilanter virgultū custodiebat. Dicit sc̄do q̄ hercules rapuit armenta
 gerionis. Tercio dicit q̄ ille idē occidit hydram serpētē. Dicit quarto q̄ cacus latro quidā
 cecit ei. Dicit preterea et quinto q̄ ianitor ozchi ab eo subiugatus est. Finaliter dicit q̄ que-
 dam meretrix vocata deyanira cū camisia intoxicata herculem p̄bussit. Hoc habet iste tex-
 tus in breui et in summa. ¶ Sciendum q̄ hercules fuit vir fortissimus et strenuissimus: cuius
 multa egregia facta scribit Boetius in p̄lo. phie metro. f. lib. iij. et om̄s. in suo methamoz. li. ix.
 ¶ Circa primā partē in qua d̄ Alchide vigilē spoliānt: claua drachonē. Sciendum est q̄
 egle cretula et espertula fuerunt tres filie hesperi qui fuit filius iapeti et frater athlantis. he-
 tres finguntur ortū habuisse in quo erat arbor ferēs poma aurea q̄ dracho p̄uigil seruabat
 hercules autē drachonē superans secū poma deportauit. ¶ Per has tres sorores intelli-
 gimus intellectū/memoriā et fecundiā. p̄ ortū in quo erāt poma aurea intelligit claustrū pe-
 ccoris/p̄ arborē poma aurea ferentē: phiam/sc̄tissimas sciētiās et p̄clusiones: et materias cō-
 tinentē. per drachonē vigilē intelligimus animū continue in exercitio studiū p̄manētē.
 p̄ herculē quēlibet discipulū subtile et diligentē q̄ studēdo vel disputādo rapit aureas et pre-
 ciosas suas phie: et drachonē. i. m̄gr̄m suū superat. ¶ Dicūt tñ aliq̄ q̄ athlas est ille qui habe-
 bat in viridario suo poma aurea. Et ad veritatē (vt dicunt) athlas fuit rex oriēntalis in astro

Liber Theodoli

nomia peritus: hercules fuit eius discipulus: sed athlas habebat magnū thesaurū quē hercules sibi rapuit. Exponi potest sic. hercules sīgt virū virtuosum: athlas sīgt carnē/dracho vigil sīgt motus illicitos carnis qui serpūt in homine: et vigilāt die ac nocte tētādo nos. sic g alchidis. i. homo virtuosus: athlantē. i. carnē denincit: et inde thesaurū asportat scz virtutē. Et qm de athlāte hic mētio incidit. Sciēdū fm poetās qd vt dī. i. nū. methamor. Athlas habuit rñsum q fili⁹ iouis poma ei⁹ aurea raperet: et iō voluit rapere perseū in domo sua: sed perseus mōstrauit sibi caput gorgonis: et ipe in montē lapidēū mutat⁹ est vsq ad celos eleuatus: et tūc persius potuit illi poma rapere p libito. Et iste athlas dicebat homo magnus q celum suis humeris sustinebat/pedes erāt supra terrā/vnū brachiū eius erat in oriente et aliud erat in occidēte: et fuit rex vltimoz hyspanie finū. ¶ Iste athlas pōt sīgre quēlibet dinitē et auarū: perseus nobiles principes et tyrannos: et qz nolunt rustici aliq subsidii ministrare istis nobilibus: nō sepe ipe expugnant/depauperant: et depredant. ¶ Vel iste athlas sīgt altos et subtiles theologos et pphos disputantes de celestibus: q frequēter nō recipiūt in corde suo perseū: hoc est xp̄m: sed magis curant physicas et peregrinas doctrinas: et nō morales: ideo dicit p gorgonē. i. diabolu: mutat⁹ in lapidē: p duritiā cordis et obstinationem. De talibus dicit apls ad Ro. i. Qui cū deū cognouissent nō tanq deū glorificauerūt: sed eum nuerunt in cogitationibus suis: et induratū est insipies cor eoz. ¶ Istud potest statim applicari ad aliquos nri tps: q derelictis moralibus: vt biblia li. Eth. i. textib⁹ suarū script⁹ quatuor doctorū ecclesie se conferunt ad alias steriles et infructuosas subtilitates: et hec de pma particula nostri textus. ¶ Circa scdam aduertendū est. q gerion gygas fuit: q triplicē forma vel tria capita habuit: quē hercules superauit. Un dicit Catholicū in hoc verbo q gerion fuit rex hyspanie tricozpor: quod nihil aliud est nisi q fuerūt tres fratres eiusdē concordie: vt in tribus corporibus quasi vna aia esset. Et qz iste tribus insulis prefuit balearibus. scz maiori et minori et ebuso: et cū hercules superauit. ¶ Moraliter alchides vt pri⁹ significabat hoīem virtuosum: q deuicit gerionē. i. terrena: hic habet tres partes principales: qz vel denincit mundū carnē vel demonē: q nobis p̄tinue assunt tētādo. Vel gerion est diabolus qui tripliciter hoīem infestat: cogitatione vñ et opere. hec pbitas herculis t̄gīf a boetio vbi supra. ¶ Circa tertiā particulā sciendū est. q serpens in palude grecie manebat: quem hercules inuasit: sed cū vnū caput abscinderet multa renascebant⁹. sed tandē hercules principale amputans igne cōbussit: et sic deuict⁹ fuit. Veritas fuit q in grecia palus erat q maxime partull⁹ terre nocebat serpēs: hydrus dī eam inhabitasse: qz ibi erat aqua. hydrus enī grece est aqua latine: sed hercules riuulos voluit obstruere: vno aut obstructo aqua ad plures crescebat et redundabat: sed tandē pgeriē lignoz illic apposuit: sic illum fluuiū sicauit hercules. i. virtuosus volēs abscindere motus carnales: debet principales abscindere: et alī qn vno absciso alī nascunt⁹: sed opz diligēter totū igne charitatis torrere. Aliqui cōparant materiā de predestinatione diuine hydre: qz abscisa et soluta vna difficultate veniunt due et emergunt. ¶ Circa quartā particulā aduertendū est q pulchre hec narratio et plura tangit a vlt. viij. eneid. Et illa est decima pbitas fm ordinē Boetij. Un cacus fuit fili⁹ vulcani: qui ignē p os mittebat. hic aut multa mala fecit enādro q regnabat in litore tyberino: vbi nūc est roma: et multas vaccas sibi furabatur: et versis vestigijs secū traxit in foueā: q erat in aenitino monte: vel in apentino in quo habitabat. Et cū vna illarū mugiēte furtū suū esset herculi nunciatū extractus est et occisus. ¶ Tegumentū morale pōt esse: qz cacus ponit p malū: cacus grece malum est latine: et est malus filius vulcani. i. ire/emittens ignem iracundie et detractionis p os. Per euandru in intelligit vir bonus (ab eu quod est bonū et andros quod est hūus) quē infestabat cacus rapiēdo bona sua et fraudulēter: sed bonū euādri mani festat: et ipe cacus ponit et superat et vincit. ¶ Circa quintā particulā sciendū est q hercules descendens ad inferos ppter raptū thesēū. Vel fm alios proserpina timuit ne cerberus lataret propter quod traxit eū ab inferis. Cūqz cerber⁹ vidisset insolūtā lucē spumas cepit erigere ab ore super herbas vnde venena nascebant⁹ que dicunt⁹ aconita. vñ in. viij. methamor. Est via declūs p quē tirintius heros. Restantem contraq diē radiosq micantes. Obliquos oculos nexis adamantē cathenis. Cerberū attraxit. et. Intellectus est talis. Sapientis aliq descendit ad inferos. i. ad bona tpalia: vt alū liberet: sed dū cerberū extraxit. i. curā terrenoz que carnē deuorat: lucē nō potest tollerare: sed venenū spumat dum sapiēs temporalem comparat curā ad celestia: tunc ista apparent veneno plena et corruptione. vñ cerberus tria capita habet. i. tria capitalia peccata scz irā superbā et inuidiā: quibus corresponsdet triplex bonū. s. amor dei/amor proximi et amor suūp̄s. Superbia enim destruit amorē dei. Inuidia amorē proximi. Et ira corrodit seipsum. Et hec vīna hercules ligat triplici virtute scz ipe fide et charitate: vel humilitate charitate et tēperantia: et de hoc cerbero

Dauid Johannes
 Dauid Johannes
 Dauid Johannes
 William Prichard

cum commento.

etiā tangit Boetius in metropolitani. iij. li. 7. Virg. y. eneid. Et de ipso dicit istud. Cerberus omne volans tria possidet ore canino. ¶ Ex istis. xii. pbitatib⁹ herculis: 7 proprietatib⁹ etiā agamenonis 7 vlixis concludendo. Boetius inuitat nos ad libenter sufferendū labores: et habendum fortitudinem verā in animo dicens. Iste nunc fortes vbi celsa magni duxit exempli via. 7c. Et herculem aiunt propter probitates suas trāstatū in celū. vt dicit in methamor. ix. sic. Vbi mortales tirintius exiit artus parte sui meliore viget. Circa finalem particulam nri textus de qua per Senecā in tragedijs. sicut de aliquibus alijs tangentibus hercule scizendū est qd cum hercules peteret sibi vxorē deyaniram filiam oenei regis calidonie patris thidei et meleagri. 7 illa iam acheloo pro flumine pmissa fuisset ea pugnavit 7 tra acydonz (vt tangit Boetius) quo superato ipsam accepit in vxorē. Et cum pariter venissent ad quendam fluuium habenum: ille pluujs intumisset: promisit quidam cētaurus noie nexus le fideliter portare illam extra fluuiū: s; eam voluit cognoscere. 7 eū sagittauit hercules sagitta venenata. Ille autem cū iam moreretur. tradidit deyanire quandam camisiam sanguine hydrelernee intoxicatā quam dixit talis esse proprietatis: qd si hercules aliā ab ea diceret vxorē 7 indueret illam camisiam statim ad amorem eius reuocaretur. Post multa tēpora hercules debellauit quandā patriam vbi dilexit yolam reginam etholie filiā critoy hoc audiens deyanira p lycā predictā sibi camisiam qua induta veneno cōburebat. Cōsiderās ille euenisse illud per lycā illū in ore funde iactauit in auram qui dirigit in lapidē qd adhuc in eborca regione humanam seruat figurā. hic ptz qd hoies pbissimū 7 si renuissimū per mulieres sunt occisi et victi: sicut dicit egregius versificator. Adam sansonem regē dauid 7 salomonē. Femina decipit quis modo tutus erit. vñ de isto hercule dicit Seneca in tragedijs. qd post multa bella peracta: hercules seruebat ad omphalem. et istud recitat breuiter Terentius in enucho dicēs. Qui minus qd hercule seruit omphale 7c. ¶ Aduertendū est qd boetius hic tangit in metro finali iam allegato. qd dum hercules exercitaret/ aspexit geminos centauros. 7 emissa sagitta vulnerauit de istis in metro finali. iij. li. de cōsolatione vbi dicit nō trionū caput velox precipitat rota. 7c. Et sufficiant de isto textu. ¶ Cōstrue. Claua dicit a cleo. i. percussio alchide. i. herculis/ spoliavit. i. priuauit. pomis aureis diachonē vigilē. i. cōtinue seruante in alchides inquam rapit pompam. i. turmeam vel in armenta animalia. Serio: nis: illius viri/ ipse consumpserat. i. omnino destruxerat 7 occiderat ydream. illū serpētē. Ca cus ille vir ferox 7 latro peruersus/ cessit. i. locū dedit. ei. scilicet herculi. sanitor. scilicet cerberus. 7 dicitur a ianna quod est porta orchis. id est inferni (7 dicitur ab orche) suscipe succūbit. i. supponitur 7 submittitur herculi. demum. i. finaliter: deyanira. illa mulier. peller. i. meretrix (quia alijs supposita fuit. dicitur autē appellando alia/ vel a polliciēdo. i. alla queando/ incendit. i. combussit superbum id est exaltatum herculem propter egregia gesta sua/ vñ superbum. i. nobilem. vt apud virgilium in. iij. eneid. in principio. Cecidit superbum illum superbum id est nobilem.

Sanlone exuiis indutus membra leonis

Sternit mille viros/ deuastat vulpibus agros

Urbs claustratulit neruorum vincula rupit

Fraude sua tandem prescindit dalida crinem.

¶ Alithianarrat historiam proportionabilem premisse dicens. qd vir quidam fortissim⁹ dicit⁹ sanlō hñs membra tecta pelle leonis occidit mille viros: 7 dicit qd ille agros cū vulpibus deuastauit. dicit iterum. qd secum duxit portas ciuitatis/ 7 rupit vincula quibus ligabantur finaliter vxor eius dalida per abscisionem capillorum sibi vires subtraxit. In precedentib⁹ vñ sunt historie posite libro Numeri 7 iosue. hic describitur alia que habetur libro Iudicij vñ. vbi dicit in principio capituli. Rursum filij israel fecerūt malū in conspectu dñi qd tradidit eos in man⁹ philistinorū. xl. annis. Erat autē quidā vir desara 7 de stirpe dan noie māne habens vxorem sterilem cui angelus dñi apparuit 7 dixit ad eā: sterilis es 7 absq; liberis. s; concipies 7 paries filiū caue ergo ne bibas vinū: nec cicerā: nec immundū quicq; comedas: que concipies filium/ cui⁹ non tanget caput nouacula. 7 ipse concipiet liberare israel de manu philistinorum: 7 hec illa renunciabit marito suo. vt patet in textu. Et sequitur in fine peperit illa qd filium 7 vocauit nomen eius sanlon/ crentiq; puer 7 benedixit ei dominus.

¶ Istis premissis descendendum est ad singulas nostri textus particulas. Prima particula tractat de occisione leonis. De qua habetur Iudicium decimoquarto. in quo dicitur qd sanlon a parētib⁹ suis petiuit mulierem vñ philistinorū vxorem 7 cū descēderet in chānata

Liber theodoli

apparuit catulus leonis seuus et rugiens: et occurrit ei. sed sanfon dilaceravit eum et occidit. et descendit et locutus est mulieri illi. et post aliquos dies reuertens ut acciperet eam. declinauit ut videret cadaver leonis: et ecce examē apum in ore leonis erat fauus mellis. et cū esset in chānata et ciues loci illius venissent. dederunt ei sodales triginta. qui cū essent cū eo: illis pposuit sanfon pbleuma vel enigma dicēs. De comedēte exiit cibus. et de forti egressa est dulcedo. qđ nisi soluerent triginta syndones et totidē tunicas sibi darēt. si soluerēt et ipse daret eis. Sed cum ipse illud exposuit. vxori sue importune eū roganti. et ipsa claud indicauit ciuibz suis. ¶ Iste sanfon significat xpm qđ ab angelo pronuntiatus est. qui occidit leonē: hoc est dyabolum et deuicit. et portas inferi aperuit ei cōfregit. In cuius ore erat fauus mellis. hoc est in lympo patrū. ad quē oēs scī an passionē xpi descendebāt. reperit scđos patres et patriarchas et pphetas qđ pphetias et alias scripturas dulces et scđas conscripserūt. Et hec de prima particula breuiter dicta sufficiāt. ¶ Circa scđam sciendū est. vt dicit iudicū. xv. cap. qđ cū sanfon esset solus. ad eum interficiendū missi sunt mille viri fortes. quos oēs sanfon cū maxilla asini interfecit. ¶ Hoc pōt exponi. et dicit glose. qđ iesus xps per dalidā et scđam predicationē pauli mille viros ad fidē xpi cōuertit. qđ paulus qui ante fuerat feruissimus tyranus: effectus fuit gloriosissimus et electissimus predicator. vt patet ex decursu suarū epistolarū quas misit modo ad romanos. mō ad alios. ¶ Circa tertā particulā aduertēdū est qđ de istis vulpibus habetur originaliter iudicū. xv. vbi dicit qđ sanfon perrexit et accepit vulpes tritice messis. caudasqđ earū iunxit ad caudas. faces et ligauit in medio: quas igne succēdēs dimisit vt huc et illuc discurrerent. qui statim perreperūt in segetes philistinorū. hoc est xps permittit vulpes. i. dyabolos tentare hoies. et quasi vastare. ¶ Alij per sanfonē in hoc passu intelligūt dyabolū qui agros huius mūdi deuastat hoc est falsis predicationibus et hereticis. qui seminat zizaniā inter fratres et falsam doctrinā diffeminat. Circa quartā partē particule cōsiderandū est. qđ de ista destructiōe portarū habetur iudicū. xvi. cap. vbi dicit qđ cū sanfon intrasset gazā ciuitatē philistinorū. ciues circūdederūt eū silentio. vt in crastino mane eum occiderēt. Et sanfon media nocte cōsurgens venit ad portas ciuitatis. et apprehendit ambas fores cum postibus et eas portauit ad verticē mōtis qui respicit ebron. Post hec admauit mulierem que habitauit in valle foreth: et vocabatur dalida. Istud exponitur iuxta precepta. qđ xps inferni portas fregit. et sanctos patres ibi existētes. ad montē. i. ad paradysū gloriā deportauit. ¶ Circa quintā particulā sciendū est. qđ dalida monita a philistinis inquisiuit a sanfone vbi esset aut lateret eius fortitudo. et dixit qđ si septē funibus humētibz ligatus esset infirmus esset vt alij hoies. quibus et ipse ligatus est: sed eos rumpit quomō si rumpat quis filum stuppe tortum sputamine. et non est cognitū in quo esset fortitudo ei. Illud habetur iudicū. xvii. hoc potest exponi de xpo qui vicula mortis rumpit qđ tertis die ipse a mortuis resurrexit. Alter sic. si xps habuisset septem peccata mortalia infirmus fuisset sicut alij hoies. sed non obstante qđ philistini. i. dyaboli vellent eum tentare et inducere ad peccatum: ipse restitit. et tentationes superauit et euasit. ¶ Circa sextā et vltimā particulam aduertendū est qđ hec particula originaliter sumitur iudicū. xvi. vbi dicit qđ postqđ sanfon ter fecte dixisset vxori sue in quo virtus eius consisteret: tandē dixit ad eam rei veritatē Dixit ergo. Ferrū nūqđ ascendit supra caput meū. qđ nazareus. i. consecratus dño sum de vtero matris mee. et si rasum fuerit caput meū. recedet a me fortitudo mea. Et illud illa dalida mandauit principibus philistinorū. et cū dormiret super gmina sua. tonsoz rasi eum. et fortitudo discessit ab eo. Et philistini sibi statim oculos eruerūt. et eum gazā duxerūt et molere fecerunt. Jamqđ crines renasci ceperant. et connenerūt principes philistinorū et immolarent hostias et epularentur et gauderent in epulis. quia sanfonem habebāt in manibus suis. adductus autem ibi de carcere ludebat ante eos. feceruntqđ ipsum stare inter duas colūnas. domus autem erat plena philistinorū respicientium sanfonem. Et oratiōe facta sāson vnam colūnam leua. aliam dexteram accipiens domum deiecit. et omnes et seipsum interfecit. et sepultus est in sepulchro patris sui. ¶ Ex hac parte clare apparet fraudulētia cōditio mulierum. que suis fallacijs hoies fortissimos et prudentissimos molles et insipientes efficiunt. Et latius declarari potest hec particula sicut alie precedētes quia in qualibet materia pulcherrima continetur que summam in superius pro viribus expressa est. Veruz est tñ qđ hic per capillos sanfonis (qui sunt pars superflua vt sciunt naturales philosophi) intelligi mō humanitatē xpi. qđ morti tradita fuit. et de medio sublata per dalidam hoc est per synagogam iudeorū. qđ xpm crucifixit. sicut pie et deuote quilibet euangelistarū describit. ¶ Cōstrue. Sanfon ille vir (potest esse indeclinabile. et ita fit frequenter) indutus mēbra sua (ecce illud participium derivatū a verbo maxime transitionis regit actū suum. i. z bo passiuo derinet) exnuis. i. spolijs vel pelle (et dicit exnuie exnuiarū. vel singulariter exnuū. viij. et dicit

cum commento

ab exundo) leonis illius aialis fortissimi. sternit. i. occidit (et hic pōt sumi tempus pro tem-
 pore. scz presens pro preterito) mille viros. i. hoies viriles et fallaces deuastat. i. consumit et
 dissipat agros. i. arua. campos vulpibus. i. animalibus illis fraudulentis (vt semper dicunt
 apologi esopi et aliorum in quibus fit mentio de vulpe. ōr autē vulpes quasi volubi-
 lis pes. et est ethimologia. et per ipsam fallaces hoies intelligunt) ipse inq̃ tulit. i. portauit
 secum claustra vrbis. i. portas ciuitatis. quibus ciuitas claudebatur. rupit. i. fregit. vincula
 i. ligamina neruorum. i. cordarum factarum de neruis. quibus ligat⁹ erat. Valida. illa
 lier vxor eius. prescindit (pōt scribi per s et c. et tunc etiam per n. et componit de pre. et scindo/
 dis. vel scribitur per c et m et sine s. et tunc cōponitur de pre et cedo/dis. cecidi cellum/tandez
 i. finaliter. crimem. i. capillos ipsius sanfonis. et sic crinem. i. crines (numerus pro numero) et
 est hypalage: vt. q̃. eneīs. Armato milite complent. i. armatis militibus. Vel potest esse ale-
 otheca de qua dicitur. Aleotheca genus nescit numeros neq̃ casus. sua fraude id est per
 deceptionem fraudulentam. Hec historia conuenit clare cum narratione prior. quia
 ibi de hercule viro probissimo et strenuissimo visum est. hic autem in presenti de sanfone
 viro fortissimo.

Nomina mille deum batem defendite vestrum

Qui colitis ditem/qui stellifera regionem

Qui partes mundi/qui stagna sonantis abyssi

Nomina mille deum batem defendite vestrum.

Hic incipit scda pars hui⁹ libri. incipiendo a parte executina. scz primus cretheis. qz si in-
 cipiamus a principio. erit tertia. et in principio potuisset diuidi scda pars. Primus cretheis
 prima diuisio contra istam. Et hic videt posse signari prima debilitas pseustis aduers⁹ ali-
 thiaz. Fabulas eni et narrationes varias proposuit pseustis. et alithia semp promptissime
 respondit. hic igitur occasione huius pseustis tanq̃ de priorib⁹ viribus diffidens. auxilium
 a dñs petit et exposcit. Et istū textū possumus sic diuidere. Primo ponit debilitatio pseustis
 et expumitur per deorum suorum inuocationem. Secūdo quasi per desperationem et con-
 questionē. Scda ibi. Quadrupedes phebi. et c. Vel scdm aliam diuisionem tactā in illa parte
 Primus cretheis. Sic continuatur iste textus ad precedētes. in precedētib⁹ posita et nar-
 rata sunt multa gesta in tribus etatibus mundi. hic consequenter narrāt gesta in duabus
 alijs etatibus sequentib⁹. Et diuidit. Primo ponuntur gesta in quarta etate tēpore reguz.
 Secūdo in quinta. Secūda ibi. Inscius esse deum. Itē prima in duas. Primo ponit numi-
 num diuinorū inuocatio. Secundo disputationis incepte prosecutio. et fabularū et historia-
 rum narratio. Secunda ibi. Certauere sequi. vel ibi. Ne regis corpus. Item primo ponitur
 inuocatio facta per pseustim. Secūdo per alithiā. Scda ibi. Par idemq̃ deus. In prima par-
 te inuocat deos suos. O mille dñ qui mille habetis nomina tunc me vestrum vatē et vñi holi-
 exaltatorem. et vestre secte dogmatizatorē defendite. Vos o dñ celicole et quid uersas mū-
 di partes et etiam abyssum incolitis. ne vestrum vatem queso defendite. Et hoc textu ap-
 par et pseustim esse falsum prophetum et infidelem cum inuocet plures deos. Et cum scri-
 ptum est in psalmo. Omnes dñ gentiū demonia. de minus autē celos fecit. Verum est ta-
 men q̃ stoici dixerunt vnus tantum deum esse. sed alia dicebant deitatis membra vel officia.
 Et illud videtur sentire. Virgilius qui in. vi. eneidos dicit sic. Aureus et solis et lento vi-
 mine ramus. Junoni inferne dictus sacer. et c. Ubi innuit q̃ est eadem deitas que in celo ap-
 peliat iuno celestis. et in inferno iuno infernalis. Et si velit aliquis latissime et perfectissime
 materiam de dñs istis siue celicolis superis et alijs intueri videat fulgentiū mythologi-
 arum et melius in tredecim libris Johannis bocaccij. de genealogia deorum gentiliū p totū
 discursum libri. Est tamen aduertendū q̃ maximi philosophantes: vt Aristoteles/
 Plato et alij oēs posuerunt vnū esse deum. primam causam. infinitum. omnipotentem et
 sibi attribuebant omnia que ducūt ad perfectionē. vt patet expresse per philosophū duode-
 cimo metaphisice. ubi concludit. Unus ergo princeps. Quoniam vero hic de dite deo fit
 mentio. ideo sciendum est q̃ dis dñs idē est q̃ pluto. et fuit vnus filiorum saturni. Juxta il-
 la metra Jupiter astra. fretus neptunus. tartara pluto. Regna paterna tenēt tres tria q̃s
 suum. Est ergo pluto infernoū et tenebrarum. Describitur aut homo terribilis in folio sul-
 phureo sedens. tenens sceptrū regale. calcans sub pedibus suis cerberum tricipitem iuxta
 se orant tres furie infernales. et tres arpie. de throno eius sulphureo exeunt quatuor flumi-
 na. scz cochitus/icthe/phlegeton/et stix. proprie ipsum sedet regia erebi proserpina. Alle

D. i.

Liber theodoli

gorice. iste pluto est lucifer ille princeps tenebrarum dyabolus cuius vxor est proserpina. i. iniquitas et ois malicia. sedet in soleo sulphureo. hoc est in corde sordido et fetido ppter duriciam vbi dominat. Et si in anima peccatoris rapiatur ipse dyabolus vbi etiam reperitur innumere alie pestes et alia vitia multa. vt cerberus. i. auaritia. furie. i. concupiscentia. arpie ille aues immundissime. i. rapina. Iste arpie sunt tres. scilicet etelle/ occipite/ et celene. sicut sunt tres species rapinarum. scz publica que fit per tyrannos. occulta per vsurarios. fraudulenta per balluos et prepositos qui tenent preposituras suas ad firmam maxime: cu tamen potius deberent dari certa stipendia pro exercitio illoru qd ab eis poscere aliquid (vt dicunt legiste) ne daretur occasio iniuste et indebite extorquendi pecunias pauperibus. Et ista rapina figuratur Dani. vii. cap. vbi fit mentio de viso. qui habebat tres ordines dentium. Vel iste pluto pot significare quilibet malum et austerum principem vel prelatum. cuius vxor est auaricia et rapina. Soleum autem habet sulphureum. i. vile nomen infame et vituperabile. iuxta quem habitant multa genera hominu peruersorum et malignoru consiliariozu et officiarioru. Sup isto videatur aliter fulgentius. Construe. O noia mille deum. i. deoru (syn copia vsitata et debet legi ista littera hypalagice. et hoc est) o dii mille noim defendite. i. protegente. adiuuate vestrum vatem. i. me vestrum pugilem. o vos dii qui colitis. i. honoratis ditem. i. plutonem deum inferni. (Juxta hunc versum. Dijs pro plutone: pro diuite dis quopone. Et est masculini generis. pro diuite vero generis comunis.) O dii etiam qui colitis regionem stelliferam. i. ferentem stellas. scilicet celum. hoc est o dii celicoli. qui colitis ptes terras mundi. et qui colitis stagna (dicitur aqua artificialiter stans) abyssi (abyssus secundum catholicon dicitur profunditas aquarum latitantium. et dicitur quasi sine bysso. i. candore. vel dicitur quasi ad ipsam. qz ad ipsam tanq ad matrem omnes aque reuertunt. sonantis. i. resonantis. O nomina inq mille deum. et. vt prius. Et iste versus reperitur in quo pseustis suam orationem cogeminat et inuocationem deorum.

**Hic idemqz deus/magestas gloria virtus
Quod fuit est et erit/te collaudat tibi seruit
Cui tres persone/tria nomina sunt sine fine
Tu sine principio nos vincere falsa iubeto.**

In hac parte proportionabiliter alithia facit inuocationem vni veri dei dicēs. O deus cuius est maiestas virtus et gloria. cui oia presentia et futura subseruiunt. qui es trinus in personis et vnus in essentia. habes tria nomina scz nomen patris et filij et spūs acti. Tu inquam o sume deus. qui non habuisti principiu. nec habebis finem. supplico tibi quatinus me adiuuare et dirigere digneris. vt falsitate pseustis deuincere et superare possim. Sciendum est hic. qd si pseustis inuocauerat sua munimina sicut prius inuocauit. et in ipsis suam spem tota reposuerit. qcum vt dicit in psal. Aures habent et no audient. nares habent et non odorabunt. Merito alithia per quam aia fidelis et deuota intelligitur. recurrit ad dñm sponsum suu ab ipso auxiliu expostulans iuxta documētū psal. Facta cogitatu tuum in dño et ipse te enutriet. et. qm sperante in dño misericordia circumdabit. Aduertendum est vltius qd in. xij. methaphysice solet pbari et tractari late. qd est ponēdus vnus deus. qd est oim reru primus princeps. Unde ratio et bonu et perfectio vniuersi consistit in ordine entium naturaliu inter se et in ordine ad vnu primu ad quod oia ordinantur. Et ideo elementa sunt ordinata ppter mixta. mixta ppter aialia bruta. et bruta ppter homines. et ista inferiora propter superiora. superiora propter intelligentias. et intelligentie ppter vnu deū primū. Itē primus princeps iste. scz deus. ipsum est semp necesse esse sed illud necesse no pot. multiplicari. qz si sic ita esset multiplicatu. qz in eternis posset esse non differunt ppter secundo phisicoru. vel ergo necesse eet multiplicatu ad finita vel ad infinita. non sedm qz in nulla specie multiplicatio in diuiduoru est determinata. ergo ad infinita. et ibi oia possibilia de facto sunt. ergo infinita sunt necesse esse. Vident ibi multe alie rationes. et latius ponitur per Albertu magnu in suo tractatu de causis. vbi profundissime ista materia pertractat. Et ad idē in ppositionibus proculia quo factus est alius tractatus qui intitulatur liber de causis. vbi ista materia subtilissime tractatur. Considerandū est vltius qd beatus Bernardus dicit sic ad deum. qd diues es in via. qd magnificus in iusticia. qd magnificus in grā dñe deus noster. non est qui similes sit tibi respicis humdes misericorditer saluas peccatores. Et Augu. super. x. sermone. xix. Deus illi totu est si esurieris panis tibi est si sitis aqua tibi est. si es in tenebris lumen tibi est. si nudus es et vestis tibi est. et cetera. Aduertendum est consequenter qd vt tenet fides catholica. deus est trinus in personis.

cum commento.

unus in essentia. sicut in symbolo athenasij. Quicumque vult saluus esse. Et in symbolo apostolorum. Credo in deum. Et de ista benedictissima trinitate videantur tractata in primo sententiarum in textu per magistrum et alios doctores theologie. ubi etiam tractatur materia de processione spiritus sancti ab utroque scilicet patre et filio. In quo puncto principali est discordia inter latinos et grecos. ideo laborandum esset ad unionem ipsorum nobiscum. unde tamen prius inter nos facta. **C**onstrue. O deus exis vel qui es. pater. i. equalis patri et filio et spiritui sancto qui sunt tres persone. tamen unus est deus opus. quod pro et idem. i. eadem essentia in trinitate personarum. tu dico maiestas. quod ad premissam gloria. quod ad filium virtus. quod ad spiritum sanctum. De attributis diuinis non est hic videndum. quia materia illa per theologos tractatur. Et cuiuslibet istorum potest intelligi hoc sit tibi distinguendo. maiestas sit tibi etc. cuius. i. deo tres persone sunt. scilicet pater/filius et spiritus sanctus. tria nomina sunt. etiam sine fine. hoc est eternaliter (illud quod est in presenti/fuit in preterito/et erit in futuro) collaudat te. seruit tibi (quia in es deus deum tuum etc.) tu inquit qui es. sine principio. iubeto id est precipito. vel velis. vel punito. nos (que pro veritate tuenda decertamus) vincere. i. superare. falsa (et tenetur neutraliter) id est falsitates hominum et fraudes hereticorum et scismaticorum. Et sic patet quod sicut pseudus primus inuocat sua nomina. ita alchya hic inuocat verum deum omnipotentem eternum et infinitum ac ineffabilem.

Certauere sequi demissis frondibus orni

Oryphea per sylvas modulantem carminis odas

Erudicem motis qui regna tenent acherontis

Conditione graui iussit proserpina reddi

Confecta inuocatione: ecce pseudus aggreditur materiam vel disputationem vel altercationem inchoat. vel inchoata prius condideret continuat. Et diuidit in duas partes quia primo ponit ficta pseudus propositio. Secundo alchya vera narratio. ubi. De regis corpus. Primo dicit sic breuiter. quod arbores sequebantur orpheum per sylvas melodiose cum instrumentis musicalibus resonante. Dicit preterea quod dea inferorum voluit quod erudices orpheo restitueretur. tali conditione graui adiecta quod si ipsa retro aspiceret: ipsa ad inferos rediret. Ista fabula habet ab omni de transformatis in principio. xi. li. ubi de morte orphei sed in pri. x. tangit fabula de erudice. Sciendum ergo quod orpheus summus vates fuit et musicus filius phebii et caliopis. ut tangit Maro in bucolicis habuit uxorem erudicem. quod colligebat flores pedibus preliis serpentem. a quo inueniata mortua est et descendit ad inferos. Orpheus ita dulciter coram diis infernalibus cum lyra cantauit: quod proserpina dea inferorum et uxorem erudicem concessit. tali pacto: quod si retro se respiceret eam statim perderet et ad inferos rediret. et quod eundo et incedendo retro se asperit ideo ipsa rediit ad inferos. quam nunquam recuperare potuit. **V**eritas historica fuit (ut dicunt) Orpheus fuit homo eloquens et discretus ita ut homines passim per agros bestiarum more vagantes ad ciuitatem et vite honestatem redigeret. Confortiter ad suam Tullius in prohemio veteris rhetorice ubi recomendat facultas oratoria. Ista fabula exponit glorie communes. Per orpheum intelligendo eloquentiam. per erudicem mentis discretionem et sapientiam: que est amica et uxor eloquentie/inquirete Cicerone ubi nuper allegabatur. Ad me quidem dum cogitatem etc. Ideo ipse hanc potissimum sententiam dicit. Ut existimauit sapientiam sine eloquentia parum posse ciuitatibus eloquentia vero sine sapientia nimirum obesse plerumque. posse nunc. Ista discretio lesa est a serpente et detrusa ad inferos: quoniam deditur terrenis et ambitioni et talibus. Et sepe (ut ait Hieronymus) insipientes idiote et simplices celum rapiunt. nos autem cum litteris ad inferna demergimur. **I**sta erudices per orationes et instructiones orphei reuocata erat ad viam salutis sed reincidit et recidauit in peccata priora. et sicut canis rediit ad vomitum. ideo perpetuo in inferno tenebitur. **U**el orpheus potest significare rationem. cuius comes est erudice. i. sensualitas voluntatibus dedita. quam nunc retrahere ratio (quod semper remunerat) sicut patet de syndere si superiori illa portione rationis quam nunquam extinguunt (ut dicunt theologi) Reuocatur autem sensualitas a vicibus per dulcedinem predicationum et per lecturam scripturarum. sed homo ipse nimis sensualitati obediens et permittens rationem (quod deus esse debuerat) ancillari. ad infernum iterum descendit quoniam vires inferiores non plene obediunt superioribus. et in tali differentia virum et rebellione durabit sine redemptione. Ista est explanatio glorie comis. Ultra ista dico quod orpheus est christus filius solis. i. dei patris. uxor eius et amica est humana natura (quam deus dilexit) et eam serpens. i. dyabolus tentauit et peccare fecit. ut visum est prius in illo textu. Incola primus homo etc. Et ita omnes descenderunt ad inferos ante passionem christi. Sed idem christus misertus amice sue humane nature (quam creauerat et participem sue glorie constituerat eam ab inferis

Liber theodoli

liberavit tali tamen pacto qd si peccarent ad infernū descenderet: a quo nunc liberaretur. Consequenter redeundo ad primam partē textus. sciendū est qd postea orpheus contēna-
bat omnes mulieres et ascendit quēdā mōtem vbi dulcissime cum lyra sua resonabat: adeo
vt arbores venirent ad audiendū melodiam illius carminis: et stabāt per ordinē iuxta ipm. ita
etiā saxa lapides/aues/leporēs et talia. ¶ Iste orpheus est doctor sanctus vel predicator iu-
stus: qui de inferno. i. de mundo venit ad acumen montis ad contemplationē dei et lecturā
scripturarū suā sanctā predicatione et vita p̄ctōres lapideos et induratos et erectos per sup-
biam cōuertit ad penitentiā et vitā rectam. Contingit autē qñq; qd quia iste vir fugit mulie-
res et palā viciosos earū mores predicat ideo oditur ab eis: et qñq; occiditur vel aliter gra-
uatur. sicut dicit ontō. qd mulieres orpheū finaliter occiderūt. ¶ Construe. Oni. i. ille arbo-
reo certauere. i. certauerūt sequi orpheū. i. orpheū (actūs grecus est iuxta illud alex. Cū te-
nem/odas. i. notabulas. et inde dicitur melodia. et inde etiā dicitur odo propriū nomē: qd odores sunt
alacres/leti/hylares et gaudētes. vel dicitur ab odo quasi odorē dans oibus per ethimologiam
Et est odo nomen perfectissimū propter duplicē figurā sphericā que inter figuras geome-
trales est perfectissima sicut declarari solet circa primū de celo/vbi tractatur materia de
sphericitate celi. vñ o est līra spherica sīgnis perfectionē et in hoc noīe bis ponitur ad denotā-
dū maiore perfectionē odoris. Vel ethimologizatur odo quasi oia dans oibus ppter eius
liberalitatē magnificētissimā et largitatē. Vel dicitur quasi demonē opprimēs per cōstātiā et vir-
tutē vel ethimologizatur quasi omne diuinū obtinēs. quasi ipse sit de numero electorū et pre-
destinatorū. Vel dicitur odo ab odore virtutū et honestate vite. Odas ergo carminis. i. can-
tilene. Et est carmen equiuocū. vt ponit ebrardus. Carmē dictamē et per siluas. i. per ne-
mora. Et dicitur a fileo/es. et hoc dico) frōdib; .i. folijs seu ramis/demissis. i. deorsum missis et de-
pressis/proserpina illa dea vxor plutonis iussit. i. pcepit et pmissit/erudicē. i. illā mulierē/red-
di. i. orpheo restitui/cōditione graui. iam declarata (et hoc dico) illis motis. i. commotis per
dulcedinem cantus et melodie: qui tenent. i. obtinent et inhabitant regna tenebrosa et apoca-
licherontis. i. inferni. Acheron dicitur ab a quod est sine et chere salus: quasi sine salute.

Ne regis corpus viderat predo malignus

Chordarum musa puer adiunxit cytharista

Cuius erat studium pelles tondere bidentū

Temporis articulo successit dextera sceptrō

In hac parte ponit alithia hystoriā vbi incipit narrare gesta aliarū duarū etatū. Et dicitur
in duas partes principales. Primo agitur de quarta etate in tpe regū. Scdo de quinta.
scda ibi. Incipit esse. Ite primo ponitur hystorie regū qñ vnus regnabat sup totū populū.
Scdo qñ regnū diuisum est ppter peccatā salomonis. scda ibi. Nubes ethereas. Ite prima
in duas. Primo de duob; primis agitur. Scdo de tertio. scda ibi. Omnipotēs itidem. ¶ In
prima parte dicit sc. David cytharista impediebat melodia chordarū et dyabolus vera-
ret corpus saulis. Dicit pterea qd studiū dauid erat in tonsione ouis: sed statim post effectus
est rex. pñs hystoria originaliter scribitur primi regū. xvij. cap. Et post qd in precedētib; ex-
pedite sunt materie librorū Numeri et iudicū: et explanādo primā partē nri textus. sciendū
est qd israelitis primus rex fuit dictus saul. qui ex mādato dñi quandā ciuitatem destruxit.
Illi autē deus inhibuerat ne aurū aut alia bona ab ea secum ferret. sed ipse captus auri pul-
chritudine ipm secū asportauit. Un iratus deus ab ipso sp̄s m̄ctm retraxit: et spū maligno re-
pari permisit. Et vt dicitur in fine istius cap. ad ppositū textus. qñq; spiritus malignus ar-
ripiebat saul. David autē tollebat cytharā et pcutiebat eā manu suā. et refocillabatur saul et
leui; habebat ab eo enī recedebat spū malignus. ¶ Saul pōt sīgnē oēs hoīes mortales q
cupīditate et ambitione tpaliū bonorū detēti a spū maligno. s. dyabolo agūtur: et in oīa faci-
nora eorū animus impellitur. David ei sīgnē xpm q interpretatur manu fortis et aspectu desi-
derabilis q ipsos hoīes ab erroneo calle: p̄tūtū tramitē dirigit et sic demonē impedit ne no-
ceat hoībus per suas versutias et tētatiōes. ¶ Circa istā particulā ad vidēdū modū in quo
spū iste mal; cessabat et anim; saulis ista musicali armonia recreabat. Sciendū qd aliquali-
ter speculatiuā ingrediēdo qd oēs sensus nri ex pceptiōe firma obiecti tētari solūt in dile-
ctatiōe vt patet per experientiā. Et inter voluptates (q animis nris et sensibus ingerūt) nul-
la est purior nature cōueniētiō aut iocūdiōr q illa quā auditus defert in mentē. Et ob
hoc oēs pythagorici et platonici dixerūt oēm cōpaginem nostri corporis et nostri animi ef-

cum commento.

se coniunctam et compositā quadā coactione et armonia musicali. Et ita sentit Boetius dicēs. Corporis status eisdē quodā mō pportionib⁹ videt esse ppositus: quibus modulationes armonice, in arte musica copulari demonstrant. Et aristoteles etiā in. viij. politicoz attribuit maximā efficacitā vim et potentia in musice. Un̄ in olympiadicis. Iouis sacerdotes confluentiū ad sacra mortaliū: quosdā sub frigij modi sono incitatos reuocata interi⁹ visen suū rapiebant ita vt sopito exteriori tumultu pfunditas nonnunq̄ vitates attingeret. Un̄ pythagoras mitigauit: et denulsi: et ad rationē adduxit vel eduxit quēdam adolescentē quasi furentē et volentē cōburere domū corumalis sui ppter meretricē quēdam: sed ita graui tactu sponte succinuit pythagoras q̄ eū retraxit. Videm⁹ enī ad experientia p sonos turbarū obfessos a demone adduci a purbatione animi ad statū quietū. Ex quibus satis pbabiliter et verisimiliter pcludi pōt q̄ sono dulci cythare animus isti⁹ saulis potuit mulceri quous illud attribui possit diuine dispositioni et permissioni. Circa scdā partem istius text⁹ sciendū est q̄ de successione dauid in regnū h̄. ij. Regū. i. vbi prius. Dauid manifestat p quēdā inuenē mors saul et ionathe filij eius: mestitia quā cōcepit dauid. Et in ca. ij. scribit qualiter vinctus est Dauid in regē sup domū iuda. Et in. iij. ca. agit de dauid q̄ etiā regnauit sup domū iuda et ebron: et pposuit fedus cū abner p̄cipe exercit⁹ Saul q̄ traderet regnū Saul in manu ei⁹. C̄ Per dauid intelligimus xp̄m: q̄ interfecit Soliā. i. diabolu: et portas inferni confregit: et ptra philistinos. i. iudeos et infideles predicauit. C̄ Con. Puer. s. dauid cytharista. i. ludens cū cythara: adiunxit musa. i. musica scia: chordarū. i. fidelium musicalium: ne p̄edo mali gnus. s. diabolus q̄ male animā nrām a virtutib⁹ depredat vexaret. i. fatigaret corpus regis. i. saulis: cui scz dauid studiū. i. exercitiū et labor erat: tondere (scdē p̄ngatiōis est: et sūt crines remouere et abradere) pelles bidentium. i. iouū. Un̄ dicit Catholicō. Vidēs est quodā instrumentū rusticorū bifurcatū ppter duos dentes. Et qñ est fei gnus est om̄is duobus dentibus: q̄ prominēt et cū quib⁹ fert nasci: et est gnus incertū: dextera ipsius dauid successit sceptro. i. p̄ge regali et dño regis saulis articulo. i. in breui spacio tps. hec hystoria habet clarā pueniētiā et dependentiā cū fabula precedentis cytharā orphēi ex vna: et dauid ex altera partibus.

Herbarum succos tractant iulennius heros

Arte potens tali vt credas cuncta fateri

Exortes lucis virga reuocauit ab umbris

Quam natam magne lactauit mamme nouerce.

C̄ hic p̄sentis p̄libito suo incipit facere aliā narrationē dicēs. q̄ mercurius tractat succos herbarū et ab inferis alas cū virga sua reuocabat: tantā enī habuit artē vt illa faceret. Dicit vltimo q̄ ipse in iunone nouerca sua fuit nutrit⁹ lacte p̄prio: quous esset fili⁹ male athlantis. Mercurius semper in poetis introducitur vt iouis nuncius: vt p̄t in primo methamor. in fabula de yo. et de Virgi. iij. eneid. clare: vbi iupiter mandauit ei et p̄cepit venire ad enē morantē cū dydone. C̄ Declarando tertium latius sciēdum est q̄ iupiter multos habuit filios sicut vbiq̄ ponit poete: quorū vnus fuit Mercurius quē iuno tm̄ dilexit q̄ etiam lacte proprio ipsam emittuit: et se semp illi beniuolentiā prebuit. Iste erat discretus valde in arte medicinali: et habuit virgā appellatā caduceā vñ dicebat caducifer: q̄ in parte tacte per eā viuificabat: in ptes mortificabat et suscitabat mortuos: et ad vitā de infernis reducebat. Fuit aut fili⁹ male athlantis qui per gorgonē a perseo in montē conuersus fuit: et optime describit Virg. in. iij. Eneid. Jamq̄ volēs apicē et latera ardua cernit. Athlantis duri celū qui vertice fulsit. C̄ Physice exponendo potest dici q̄ iupiter est aer superior/ iuno inferior/ mercurius enī mentis currus. s. sermo humanus: et dicitur fili⁹ iouis: q̄ per hūc reconciliamur in perbis: hunc lactauit iuno vberibus suis: q̄ cū loquimur attrahimus aerē inferiorē quo at tracto aspiramus et mentis cōceptū exprimimus: vt p̄t in primo de aia. vbi dicit q̄ vox est son⁹ aeris respirati ad arteriā vocale p̄cussū cū imaginatione signi. iō dicit in principio sumularū logicaliū q̄ vox est son⁹ ab ore aialis plat⁹ naturalib⁹ instrumentis format⁹. C̄ Qm̄ sūt hic de mercurio agit. iō eius descriptionē videam⁹ fm̄ fulgentiū. Pingit aut vt hō habens alas in talis/ caput caninū/ in manib⁹ h̄gā soniferā circūdatā serpentib⁹: et gladiū curuū dictū harpe: et dñs fistulā in ore: et galerū in capite vt galeā sibi p̄secrat galus: ex altera pte erat argus occisus. Iste est deus mercatorū. et iō dicit mercuri⁹ quasi mercantiū kyrios. i. dñs. Et etiā deus furtoz: et de viro in feminā se mutabat: et nigra candida p̄libito faciebat. Astrologi dicunt mercuriū esse planetā de se beniuolum: et est nuncius iouis: q̄ velociter facit cursum vel motū suū. Et ideo dicitur mercator dicitur ipse dicitur deus eloquētie/ mer

D. ii.

Liber theodoli

catores autē indigēt multa eloquētia: et nati in constellatione eius sunt eloquētes. ¶ Mer-
curius significare pot quilibet bonū prelatū et superiorē qui est custos gregis dñici. Ideo ha-
bet caput caninu eripiens aues a faucibus luporum infernalium: habet alas contemplatio-
nis. De quibus dicit Boetius. Sūt eteni penne volucres. etc. Talis habere debet virgā pru-
dentie et correctionis gladiū severitatis et iusticie/fistula eloquētie spiritualis: debet enī ha-
bere rhetoricam diuinā: de qua pulchre more suo tractat dñs Sūlermus pariliē. in suo
tractatu de rhetorica diuina. Debet esse vigil et diligens ad modum galli: iuxta illam hym-
num. Ales dei nunciū. etc. Iste est deus mercatorū inquantū lucratur aīas deo: et furatur
diabolo peccatores: et debet habere modo rigorem viri/modo suauitatem et benignitatem
muliebrem sūm diuersas temporis et negocij circūstantias. Talis occidit argum. id est dia-
bolū vel quemlibet deprauatū. ¶ Alter significare posset sapientes mundi et aduoca-
tos vtilitatem propriam siue prauitatem vilitati et publice preferētes: sed istud causa bre-
uitatis omitto. ¶ Construe. heros herois dicitur vir fortis/probus/strenuus. silennius sci-
licet mercurius dictus a silennio monte in quo colitur: vel dicitur a silendo. id est mouendo:
quia de summo celo ad terras mouetur. Ideo dicitur interpres diuitū/tractans. id est tra-
ctando disponens/succos. id est aquas humiores vel liquores herbarum conficiendo medi-
cinas/reuocat. id est liberant et retrahit exortes. id est animas expertes. Exors sūm Catho-
licon dicitur ab ex et fors. id est extra sortem positus: vt Sapientie. ij. Nemo nostrū sit exors
luxurie vestre. id est alienis vel extra sortem/lucis. id est claritatis/ab ymbus. id est inferis
Umbre proprie dicuntur antine vagātes circa sepulchra sūm paganorū quorūdam erroneā
opinionem/virga. i. cum virga mercurius dico potens. i. doctus et instructus tali arte medi-
cine vt credas alia cuncta fateri/confiteri (simplex pro composito illum ita esse potentem
in illa arte) quem scilicet mercurium/natum. i. filium (hic ~~monomachia~~ est et regit gemitū
aquando reperitur participiū: vt a Virgilio primo eneid. Nate dea. etc.) male. i. illius mul-
ieris filie athlantis: de quo superius aliquid dictum est/mammam nouerca (dicitur quasi
nouos arcens: vel dicitur a nocendo nouerca eius erat iuno) lactant. i. lac ministrant et pre-
buit. Et hec de hac parte dicta sufficiant.

**Omnipotens ihide poscenti dona sophie
Annuit intantum nature vincat vt vsum
Preditus ingenio decozauit mentia templo
Confectum gazis eueritit amor mulieris.**

¶ Hic alithia pñr subiungit hystoriā suā: et dicit breuiter sic. Deus op̄s salomoni ꝑcessit ma-
gna et egregia dona sapientie: et idē salomō templū cōstruxit. Ipse autē sapiēs et diuitis abun-
dans per amorē vni⁹ mulieris submersus et deceptus fuit. ¶ Iste textus habet tres patien-
las. Prima tractat de sapientia salomonis: de quo h̄. iij. regū. iij. ca. vbi dicitur confirmatum
est regnū in manu salomonis filij dauid: et accepit filiā pharaonis: et nō erat edificatū tēplū
dñi vsq; in diē illū. Et dū immolaret salomon in gabaon vbi erat excelsū maximū et obtu-
lit mille hostias in holocaustū. Apparuit dñs salomoni per somnū noctis dicēs. Postula qd
vis vt deim tibi. Et dixit salomon. Dabis dñe si placet seruo tuo mihi cor docile vt possit iu-
dicare populū et discernere inter bonū et malū. Et dixit dñs: qz sapientiā et nō aliud postula-
st unde eris sapiēs et intelligens intantū vt nullus ante te similis fuerit tui: et nullus post te
surrectus sit: etiā similis sit tui. Et statim in eodē ca. ponitur hystoria de iudicio salomonis
qñ duabus mulieribus pro filio litigantibus dixit. Afferte mihi gladiū et diuidite infantem
vni. etc. Et illam hystoriā tāgit romanus ille papa Gregori⁹. xij. prius dictus proprio noīe
angelus corarius in litteris ad monumentū bulle dñi Benedicto. xij. missis. ¶ Hic princi-
pes clare introducūt ad sapientiā et prudentiā p̄o oibus alijs exquirendam: sine qua im-
possibile erat ipsos regnare bene. Vñ Egidius romanus in scda parte primi libri de regimi-
ne principū. ca. vij. ostendit qd decet reges et principes esse prudentes. Et cā est: qz sine pruden-
tia non est rex sūm veritate: sed noīe tñ. Scdo sine prudentia de facili vertitur in tyrānū. Ter-
tio sine ipsa nō pōt naturaliter dñari. Prīmū sic p̄t. Rex est nomen officij vel dignitatis: est
enī regis officiū vt suā gentē regat et dirigat in debitū finē: et hoc fit per prudentiā. Vñ d̄. vi.
ethicorū qz illos estimamus esse prudentes qui sibi et alijs possunt bona speculari et prouide-
re. Est ergo quidam oculus quo bonum et debitum finis cōspicitur: qui ergo hoc oculo caret
non sufficienter videre potest ipsum bonū nec finē igitur propositum: et sic talis carens pru-
dentia magis est signū regis q̄ sit rex: sicut denarius ereus vel plumbeus est signū aliquā-

notetur
vna d̄. vi.

cum commento.

do mille librarū. Alia duo pportionabiliter declarāt. Scōa p̄tīcula nōstri textus agit quā-
liter salomō edificauit templū dñi. et illud originaliter scribitur. iij. regum. vi. cap. vbi dī q
domus quā edificauit rex salomon habebat quadraginta cubitos ex lōgitudine ⁊ alta pro-
portionabiliter. ⁊ ponitur ibi ⁊ sequitur. Edificauit parietes domus in trīsecos tabulatis
cedrinis: ⁊ cōsequēter describit oraculū: ⁊ dī cōsequēter q oīa cooperit laminis aureis ope
quadro ad regulā ⁊ ibi mirandū ⁊ pulchrū artificiū describitur. cuius expositio remittitur
omnino ad doctores theologos ⁊ ad sacros doctores. Ex hac particula clare patet. q decet
reges ⁊ p̄cipes esse magnificos. sicut tangit idē Egidius. c. xx. parte allegata vbi dicit. Tā-
git p̄s. iij. ethi. sex proprietates parūfici que si inessent regibus maxime derogarent regie
maiestati. Prima proprietates est. q circa oīa deficit: qz esse parūficum est facere parua ⁊ de-
rectua. Secūda eius p̄prietates est si contingat etiā parūficū magna expendere pro paruo
perdit magnū bonū. Tertia est quēcūqz facit tardās facit. Quarta est parūficus habet mē-
tionem p̄cipaliter quō paruos sumptus faciat. Quinta est qz semper expendit cū tristitia
⁊ dolore. Sexta est qz cū ip̄e nichil faciat videtur ei semp qz agat maiora qz debeat. ¶ Ex q-
bus patet qz decet principē esse magnificū in cōstructione castrozū/ ecclesiarū/ ciuitatū/ colle-
giorū. Summe tamen cauere debet ne hoc faciat de rapina subditorū ne dicatur sibi. Con-
geries lapidū varijs cōstructa rapinis. Corruet. aut alter raptor habebit eam. ¶ In tertia
particula textus p̄ntis agitur qualiter Salomon per amorē mulierū fuit euerfus. ⁊ de hoc
originaliter. iij. regū. xi. cap. vbi dī qz amauit Salomon mulieres ⁊ alienigenas multas: cū
tamē dixisset deus. Nō ingrediemini ad eas/ nec ingredientur ad vos. certissime enī aduer-
tent corda vestra. vt sequamini deos earū. Et habebat salomon multas vxores ⁊.ccc. cōcn-
binas. Cumqz seuer esset deprauatū est cor eius per eas. ⁊ adorauit deos alienos. Que vi-
dens deus dixit. qz habuisti hoc apud te scindam regnū tuū ⁊ dabo illud seruo tuo. verūta-
tē in diebus tuis nō faciam propter dauid patrē tuum: sed de manu filij tui scindā illud/
dabo illi tribum ynam propter dauid seruū meum ⁊ hierusalem quam elegi. ¶ Allegori-
ce autē exponendū est sic. Dauid vir fortis nō edificauit tēplum: sed salomon. i. xps rex pa-
cificus construxit templū. i. ventrē gloriose virginis marie/ finaliter xps propter ecclesiā pas-
sus est mortem. ⁊ sic quasi seipsum abnegauit ⁊ factus patri obediens vsqz ad mortem/ mor-
tem autem crucis. Ex hac parte clare apparet qz perniciosum est nimis adherere mulieri.
Pro quo videatur idem Egidius in. iij. parte ca. ij. vbi dicit qz mores iuuenū vituperabiles
sunt sex modis. Primo vt dicitur. ij. rhetorice. Iuuenes sunt passionū īsecutiui. ⁊ maxime ī
sequuntur cōcupiscētijs circa corpus sunt enim incōtīnētes ⁊ īsecutores venereorū actū
⁊ magis reguntur passione qz ratione. Secundo sunt defacili vertibiles. Tercio sunt nimis
creditiui. Quarto sunt contumeliosi. Quinto sunt mendaces omnino quodāmodo pertinā-
citer adherētes. Sexto in actionibus non habent modum sed omnia faciūt ⁊ in excessu cō-
tra documentum comici in andria. Namqz arbitror app̄ime in vita esse vtile vt ne quid ni-
mis. Ideo per oppositum habentur sex alie iuuenū bone conditiones quas iste doctor enu-
merat in primo capitulo quarte partis. Primo enim iuuenes sunt liberales. Secundo sunt
animosi ⁊ boni spei. Tercio sunt magnanimi. Quarto nō sunt male moti. Quito defacili mi-
serentur. Sexto sunt verecundi ⁊ erubescitiui. Et ista etiā tangūtur. ij. rhetorice. Ultimo
circa istū textum sciendum est qz salomon multa habuit nomina sicut solet notari. ⁊ aper-
te dicitur ⁊ declaratur circa initia librozū biblie/ quos ip̄e composuit. s. sapientie/ parabola-
rum/ ecclesiastes/ canticorum. vt apparet per hec metra. Ithida pacificus salomō simul ec-
clesiastes. Appellant doctum quattuor ista virum. ¶ Construe. Omnipotens scilicet deus
annuit concessit. ithide. id est salomoni ⁊ interpretatur discretus poscenti/ requirēti/ dona
sophie. id est sapiētie (grece) nomen est intantū vt vincat vsū nature. quia non est visum
nec auditum qz aliquis haberet naturaliter tantam sapiētiā/ isto dico preditus (de pre-
dor predaris) predatus. id est diues effectus ingenio. id est ingenij sapiētia (secunda bre-
uis. id est honorauit. ⁊ dicitur decus decoris) menia. id est muros carēi singulari numero ⁊
declinatur menia/ meniū/ menibus. templo ⁊ dicitur a templor/ non est in vsu) amor scilz
inordinatus. mulieris (mulier dicitur quasi mollis aer/ vel quasi mulcens herum. de qua he-
roum: contra iouianum. Pulchra facile adamatur. quod plures amant difficile custodi-
tur/ molestum est possidere quo nemo habere dignatur. minore tamen miseria deformis
mulier habetur qz formosa seruatur. De qua Elopus. Femina femineum nil bene finit op⁹
euerit. id est effrenauit/ destruxit eum/ confectum. id est repletum simul factū/ gazis. id est
diuitijs. ¶ Hystoria conuenit cum fabula prior: quia sicut ibi visum est de mercurio de quo
dictum est. Arte potens tali ⁊c. ita hic de salomone dicitur. Nature vincat in vsū. Et ibi
de iunone bona nouerca. hic autē de muliere pessima.

Liber theodoli

**Gnosia cum ramos quateret dodona racemos
Mater larga ceres miserata fame pereuntes
Tritholomum mundo misit serpente ministro
Qui primum terre speciem monstrauit ariste.**

Hic consequenter pseustis reincipit pro libito tangens talem fabulam. Quodam tempo-
re quo dodona sylua crethensis pducebat paucos fructus. Ceres mater larga humani ge-
neris miserta: instruxit tritholomū in agricultura/qui primis ministrante serpente homi-
nibus modum colendi agros pro frugibus edocuit. Presens hystoria scribit ab Ouidio cir-
ca finem. vi. methamor. vbi dicitur qd ceres irata de amissione filie sue proserpine: misit steri-
litate per totam terram. postq̄ autem filiam reperisset: misit tritholomū in curru qui tra-
hebatur a serpentibus: et per istum ceres dedit semina et fruges toti mundo. dū autem iste
venisset ad domum Ludouici regis voluit eum occidere lyncus: sed ipse mutatus in lyncē:
quia suum militem occidere parauerat. Veritas hystorica vt dicunt fuit qd ceres fuit do-
mina ditissima: que tempore cuiusdam famis acerbe per tritholomū procuratorem suum
vendi iussit frumenta in diuersis partibus orbis. Ista fabula exponitur. Ceres est deus
pater/tritholomus est xps: vel filius dei incarnat⁹: qui seminauit semē fidei nostre fructuo-
sum/filia cereris est aīa humana: que p pccm et preuaricationē pthoplasti pdita erat. Lyn-
cus est populus iudeoz: qd effect⁹ est obstinat⁹ et bestialis. Alter. Ceres est xps qui postq̄
filiam suam aīam: de penetrabilibus plutonis. i. diaboli liberasset: etiā totū mūdū p̄ter post
resurrectionē et ascensionē suam recreauit per semina euāgelij publicata p tritholomū: hoc
est per discipulos suos: qz in omnē terrā exiuit sonus eoz. Aduertendū est cōformiter ad
textū qd in prima etate homines vescebant glande et fructibus naturaliter in syluis et agris
sine cultura crescentibus: vt dicit Boe. v. de pso. phie. Felix nimis prior etas contenta fide-
libus aruis. nec inerti perditā luxu: facile que sera solebat ieiunia soluere glande. Tales fru-
ctus maxime abundanter crescebant in dodona: qui semel sterilis fuit. Ceres autē querēs
filiam suam instruxit tritholomū filium cuiusdam hoīs: in cuius domo recepta fuit: agricul-
turā: habebat autem iste currum cereris tractū a serpētibus: qz fm veritatē tritholomus
erat homo astutus et prudens. Phisice ceres potest significare vim naturalem producti-
uam rerū per calorem et humorem: cuius filius dicitur proserpina: quasi prope terrā. serpens: qz
in celo luna est inferior planeta: que dñatur supra humida: et ea non vigente in rebus steri-
litas: quia deficiente humore fructus non pullulant. Construe. Cum dodona: illa sylua
quasi dans dona/gnosia (adiectiuum est gnosis/gnosia/gnosium. i. cretensis: a ciuitate illi⁹
patrie sic dicta) quateret. i. produceret et emitteret (vnde quateret significat commouere/
concitare/percutere/verare: et habet composita concutio/percutio/incutio/discutio: vt di-
cit Catholicon) racemos raros. i. paucos fructus (hic nomē speciei sumitur pro noie gnis)
ceres illa dea frugū: quasi creans mater larga miserata (de misereoz/aris. et de mise-
reoz/eris) homines supple pereuntes fame (hec fames/mis) misit mundo (id est a mundando
per antifrasm: qz mundus non mundat: sed magis polluit. ergo qui manet in mundo quō
mundus erit) tritholomū illum virū: et hoc dico serpente quodā ministro. i. ministrante sibi
qui scilicet tritholomus monstrauit (sine de: et tunc textus est speciem et non spem. si autem
textus sic demonstrauit tunc dices spem monosyllabū) primum spem vel speciem ariste. i. fru-
gum bladi vel segetis (et dicitur de areo/ares) terre. i. terrenis hominibus.

**Nubes ethereas precibus obstruxit helyas
Gramina nulla super madidus stillaret vt imber
Pulsus humo patria bibit a torrente propheta
Suffecit pastus qucin detulit assecla coruus**

In hac parte alithia incipit ponere hystoriā de poplo israel qm regnū eoz fuit diuisū p p-
pctā populi. Et diuidit in duas. primo ponit gesta tpe maloz. Scdo tpe quorūdā bonoz. ibi
Occasum iohue. Itē prima in tres. scda ibi. Effusū terre. tertia ibi. Addictus morti. In pri-
ma parte sic. Ad preces helye nubes celi obstruxit fuerunt: ita vt nullus humor caderet
supra herbas terre propter qd ipse expulsus est a patria: et bibit de torrente: et comedit pastū
ibi allatum per coruum. Hec hystoria habet. iij. regū. xvj. Unde helyas homo diuinus

cum commento.

exorauit deum vt non plueret super terram annos tres et menses sex. quia videbat iezebel reginam gentilem volentem cogere populum israel sacrificare idolis. postea autem orauit amorem populi israelitici. qui peruenit ut plueret et pluit. vñ dicitur in cap. allegato. quod factum est verbum domini ad heliam dicentis. Recede hinc et vade contra orientem. et abscondere in torrente charith qui est contra iordanem et ibi de torrente bibes. et ita fecit. Corui quoque deferebant ei carnes et panem. et siccato illo torrente iuxta mandatum domini. iuit in sareptam sydoniorum et ibi a quadam vidua nutritus est. Ex historia patet quod efficax est oratio viri iusti apud deum quod multum valet deprecatio iusti assidua. vt dicit beatus iacobus in epistola sua canonica. ca. v. vbi allegat hanc historiam. Est enim oratio quasi nuncia: quam vt deum pro parte nostra mittimus. quasi fuerit iusta et honesta. et eam porrigamus humiliter et deuote. exaudiat quod vt dicit Augu. in quodam sermone. Oratio si pura est. si casta fuerit celos penetrans vacua non redibit. Et idem alibi. Oratio oranti est subsidium/deo sacrificium/demonibus autem est flagellum. Et Ambrosius super psalmum dicit. Despiciuntur orationes leues. diffidentes/inutiles/secundum li curis anxie. et rerum corporalium curis implicate. bonorum autem operum fructibus infecunda Item cassio. super psalmum. Oratio serenat cor. abstrahit et mundat a vitijs. subleuat ad celestia. reddit capacius et dignius ad accipienda dona spiritualia. ¶ Iezebel significat dyabolum qui homines faciebat idolis irare. helyas autem est christus infringens potestatem demonis. et ante aduentum christi cessabat pluuia et ros predicationis domini: quod helyas bibit de torrente in via dicitur in psal. hoc est quod christus bibit de torrente in hac valle mie. quod vere languores nostros passus est. et pro nobis mortuus est. Corui. hoc est peccatores ministrabant christo necessaria vite. finaliter helyas delatus est in celum in curru igneo. post resurrectionem eius vt aperit textus sequens. Construe. helyas. ille propheta obstruxit. id est clausit. et plueri non passus fuit. nubes ethereas. id est aereas (quod secundam veram philosophiam nubes sunt in aere. et sunt vapores humidi eleuati a corporibus humidis. vt ab aquis et talibus per calorem solis in aerem. scilicet in mediam regionem aeris. Et istis nubibus coadunatis ipse graues sunt et cadit et ex hoc causatur pluuia) et magis declarat super primo metheororum precibus suis (hec est tertia species cesure que dicitur post epitimemur. quia vltima de precibus breuis est: et hic producit in principio quartum pedis (vt nullus imber) dicitur ab inebriando. id est secundando terram. id est nulla aqua. nullus humor. nulla pluuia stillaret. id est stillando caderet. super gramina. id est herbas) et hoc prepositio post ponitur suo casuali. per figuram que dicitur anastrophe. quod per Virgilium. Trastra per etremos. et. Et vt dicit donatus. quando dicitur pubetehus propheta. id est helyas (dicitur a procul. et foris) pulsus humo. id est a terra patria (adiectum est) bibit a torrente (et dicitur a torreo. id est volui. unde Ebrardus. Torrens est veniens aqua ex nubibus liquefactis) passus. id est cibis nutrimentum (et dicitur de pasco) cis sufficit sibi. quem passum corui. illa nunc affecta. id est minister nuncius (Affecta secundum catholicum dicitur de assequor/queris. seruus vel comes qui sequitur alium quem) detulit. id est sibi apportauit.

Gorgonis effigie mortalis vertitur yde

Nam qui viderunt quasi lapides dirigerunt

Bellerophon monstro cum palladis arte perempto

Comit equi pennas/et se diuulit in auras.

¶ Hic pensatis ponit aliam fabulam. et dicit quod mortales homines vertebantur a gorgonibus ita vt que ea videret rigorem lapidis contraherent. Dicit preterea quod bellerophon monstro deuicto et perempto. per arte palladis. comit. id est ornat equum suum et volauit per aera. ¶ Sciendum est quod in hoc textu duplex potest esse lectura. Prima vt in istis quatuor versibus tantummodo tractetur una materia. scilicet de Perseo qui superauit gorgonem. qui perseus alio nomine appellatur bellerophon. vt inquit. Secunda lectura esset vt in duobus primis versibus tangatur fabula de Perseo et gorgone in secundam de bellerophon. ¶ Aggrediendo ergo primam expositionem. hec fabula describitur ab Ouidio in iij. metamorphos. circa finem. Glose coe grecismi super illo versu. In trinitatibus poeticis Gorgones tres monocule. que fuere sorores dicitur sic. Phorcus quidam rex fuit qui habuit tres filias. scilicet medusam/curialem/et strinionem. quibus morte superueniente ipse reliquit regnum. Iste tres soli habebant oculum et gorgonee vocabantur. Medusa autem cernentes se mutabat in lapides. sed missus est perseus ad gorgonem interficiendam. et habebat arpem gladium mercurij et scutum palladis crystallinum. Unde medusam auxilio et consilio palladis interfecit. cui cum arpe caput absunderet. ex sanguine eius ortus est equus pegaseus alatus. ¶ Veritas historica fuit quod phorcus rex tres filias habuit. illas. scilicet que habere unum oculum dicuntur.

E. i.

Liber theodoli

quod nihil aliud est: nisi quia successerunt in regnū patris. et fere ipse tres vnicā et consimiles pulchritudinē habuerūt. vnde monocule nuncupant. ¶ Dicunt consequenter ille glose pro allegoria quod phorcus. i. mentis grauitas quā timor cōcomitatur habuit tres filias. Stēnio interpretatur carnis debilitas. Curiale delata pfunditas vel cogitatio fluctuans et instabilis. Medusa obliuio desperatio vel terror quod. etiā dicitur. Cecus eni dicitur ille quē cōmittantur ille tres sorores. Medusa vero se intuentes in lapides commutabat. i. ille qui habet tria vicia durus quasi lapis efficit. ¶ Perseus est hō virtuosus. arpes mercurij est bona fundia. Clipeus palladis est sapientia cū quibus vicit illa tria vicia. Per pegasum equū alatus et diurnū illius bonā famā procedentē ab operationibus virtuosis intelligimus quod per totū mundū generaliter diuulgatur. Dicuntur autem gorgones quasi terre cultrices geo eni est terra. orge cultura. Ex quibus apparet quod ad superandū hostes feroces nō minus requirūtur sapientia quā bellica arma. ¶ Ultra ista aliter pōt exponi hec fabula. Gorgones iste sunt aduocati qui hoīes lapides. i. stupentes. et admirantes eos reddunt quod oēs habēt vñū oculum hoc est vñū gen⁹ malicie ad extorquendas pecunias. et istū oculū. i. sensum naturalē quē apellant. et istam prudentiā et sapientiā mundi aufert mors. et eos dimittit sine capite rationis. et ita moriuntur et a perseo vincuntur. Vel perseus est xps natus de dāne virgine gloriofa. Unde dicit fulgentius. quod perseus occidit medusā. i. statim cū aliquis facit aliquid notabile factū statim nascit equus volucris. s. fama publicans illud. quā famā pulcherrime describit Virg. iiii. eneid. et late dicit. fama malū quo non aliud velocius ullum. Mobilitate vigeret. viresq; acquirit eundo. Parua metu primo. et c. ¶ Circa alios duos versus sciendum est quod aliter dicūt aliū de muētione pegasi qui pcussione sui pedis fontē in helicone monte musarum fecit. Unde pretus vel preto rex libie duas vxores habuit. De prima puerū habuit sagacissimū/pulcherrimū/fortissimū/et generosissimū. Et dictus est bellerophon. Primayxore mortua habuit secundā quā istū puerū cōcupiuit. et quia ipse sibi obtemperare noluit. ideo erga maritū suū eū accusauit. Quo audito pater decreuit eū mittendū ad quoddā monstrū sicilie superandū. s. chimērā quā parte superiori erat leo in medio hyrcus. et a pte inferiori serpens. Iste iuuenis istud monstrū superauit: et pegasum equū acquisiuit. ¶ Veritas historica fuit quod in sicilia erat quidā mons periculosus. in cuius pede leones habitant. in secunda hyrci siluestres fortissimi. in tertia serpentes. In hūc mōtē accusatione non erce sue iste puer missus est. sed oīa euasit et chimērā superauit. ¶ Istud monstrū pōt significare meretricē quēq;. Iuxta illud. Omnis reuera meretrix est dicta chimera. Est leo pars prima. mediū caper. aguis ad ima. Est leo p fast⁹. capra sordibus. anguis ad ast⁹. ¶ Aliter iste mons est iste insid⁹ quod hys tria genera ferarū. In primo gradu sunt leones violenti raptōres impij et supbi. In secundo sūt hyrcifetidi et luxuriosi. In tertio sunt serpentes et diuites astuti et auari. Bellerophon autē. i. xps vel quilibet virtuosus ista superat. et sic mundum sine periculo euadit. Et hec fabula allegari potest contra maliciā nouercarū. ¶ Construe. yde (dicunt glose cōmunes. fuit regina quedā que mutata fuit a medusa. sed ego illud nunq; reperiō et ego credo quod meli⁹ glosatur sic) yde id est forma (et est nomen grecū et declinatur. hec yda ydos. et yde ydea. et ydos et alchides) mortalis. s. humana. vertitur. i. mutatur. effigie gorgonis. i. meduse. nā pro qua illi qui viderunt illum. dirigerunt. i. rigidi facti fuerunt quasi lapides. bellerophon. ille vir comit. i. ornat pēnas. i. crines equi sui. et dimisit se in auras. i. in aera et hoc dico. monstrum perempto. i. occiso. cū arte palladis. illius dee (que est dea sapientie. Monstrum est vt dicit philosophi naturales. effectus veniens extra semp et frequēter cū dispositionib⁹ sibi aut speciei sue disconuenientibus. Et potest in genere venire quadrupliciter. Primo ex parte materie in se. et hoc dupliciter. vel propter defectū vel propter abundantiam. Secūdo modo ex dispositione ipsius materie. vt si sit nimis sicca et fluxibilis. sic generatur gnauus. et e conuerso. Tertio ex continēte materia. sicut si matrix aliquo modo rūpā exit aliq; portio materie. et sic hō fit sybbofus. Quarto mō ex parte agentium vel superiorū vel particulariū. et de istis latius videatur in secundo phisicorum circa finem.

Effugium terre iezabel obstruxit helpe

Cum distractus equis apparuit igneus aris

Flammea que venit batem quadriga leuauit

Spiritus heredi geminatur amoze magistri.

¶ Hic alithia subiungit historiam suā que dependet ab alia facta prius. Dicit ergo quod helpe non est relictus locus per quem effugere posset. sed omnis impeditus fuit per iezabel. Di-

cum commento.

cit vltimus q̄ helyas fuit cum curru igneo ductus ⁊ eleuatus in celū. Dicit finaliter q̄ spūs
 pphetisandi quē habebat helyas: geminat⁹ est in discipulo suo helyseo. ¶ Hec hystoria de
 scribitur. iij. regū. xix. Quantū ad primū versum vbi dicit. Nunciauit autē achab iezabel oīa q̄
 fecerat helyas. ⁊ quō interfecisset ⁊ pphetas baal gladio militq̄ nunciū ad helyā dicens
 hec michi faciāt dñi ⁊ hec addāt. nisi hac hora cras posuero aīam tuā sicut aīam vni⁹ ex illis
 Timens ergo helyas fugit venitq̄ in bersabee iuda. ⁊ dimisit ibi puerū suū ⁊ iuit in desertū
 ⁊ petiuit a dño. Dñe sufficit michi. tolle aīam meā. ⁊ proiecit sese ⁊ obdormiuit in ymbra ui
 niperi. ⁊ sibi apparuit angelus dñi. ⁊ ibi cōsequēter aperit. ¶ Ex ista particula elicitur vñū
 documentū. s. q̄ nullus propter veritatē vel diuini cultus vel fidei assertionē vel exaltatio
 nē debet aliqd̄ damnū incurrere. nec a potentibus debet quoquo modo affici viri litterati
 veritatē ⁊ quid agendū ⁊ dicere ⁊ asserere debēt. Sed sunt aliqui cupiētes eos impedire ne
 veritatē dicāt. vel post eam dictam volūt eos aliquo modo opprimere. ⁊ hoc est vere tyrā
 nizare. Permittatur ergo libere loqui quēcūq̄ scdm̄ deū et iusticiā dici debeāt (saluo tamē
 semper honore regio) Verūtamen vt dicitur in ethicis. Si veritas ⁊ amicitia dissentiat: ve
 ritas est amicitie preferenda. Et malicia vel tyrannica conditio istius regine iezabel in hoc
 est imitanda: sed sceleratissima reputanda. ¶ Circa aliā partem sciendū est q̄. iij. Regū. ij.
 capitulo habetur quomō helyas cum discipulo suo de galgalis trāsiuit in bethel. de bethel
 in hierico. ⁊ deinde in iordanē. ⁊ tulit helyas palliū suū ⁊ inuoluit eū. ⁊ percussit aquas q̄ di
 uise sunt in vtrāq̄ partē: ⁊ trāsierūt ambo per siccū. Et dixit helyas ad helyseū. Postula a
 me qd̄ vis ⁊ faciā tibi anteq̄ tollar te. Dixit helyseus. Obsecro vt fiat spūs tuus duplex in
 me. Et ecce currus igneus ⁊ equi ignei. Et ascēdit helyas per turbinē in celū ⁊ clamabat he
 liseus. Pater mi pater mi. Et scidit vestimenta eius in duas partes. ⁊ eleuauit palliū helye
 quod ceciderat ei. ⁊ illo percussit aquas ⁊ non sunt diuise. Et dixit. Ubi est de⁹ helye. Et ne
 rum percussit ⁊ diuise sunt. ⁊ trāsiuit aquā. Videntes hoc filij pphetarū qui erāt in hierico
 dixerunt. Requieuit spūs helye super helyseū. ⁊ veniētes in occursum eius adorauerunt eū
 prout in terrā. ¶ Et cōsequēter tangitur qualiter misit sal in aquas: ⁊ dixit. Sanauit aquas
 has. ⁊ non erit vltra mors neq̄ sterilitas. Dicūt glose q̄ iezabel. i. iudei vel synagoga. helyā
 id est xpm̄ morti tradidit qui xps̄ a morte resurgens in celos ascendit. helyseus autē depre
 catus est vt spūs helye in eo duplicaretur. i. anteq̄ ascenderet discipulis suis dedit spiritū
 sanctum vt in die penthecostes in igneis linguis. Aduertēdū est q̄ boni discipuli est optare
 vt magistri spūs in eo duplicetur. i. debet diligēter laborare exercendo se in studio. vt possit
 maiorē scientie gradū in duplo attingere ⁊ habere q̄ sit ille quē habuit magister suus. hoc
 autē fieri poterit vt de facultate oratoria dicit Cicero. Arte imitatione ⁊ vsu vel exercitio.
 ¶ Construe. Iezabel illa regina (nomen est indeclinabile) obstruxit. i. clausit ⁊ impediuit. he
 lye isti sancto prophete. effugiū (d̄ de effugio/gis. i. recessum vel fugā. vel locū per quē
 gere vel euadere possit terre) cū aris (Aris est pars currus. et in tractatu de sphaera dicitur
 linea trāsiens per centrum sphaere applicans extremitates suas ad circūferentiā. ⁊ vtrāq̄
 pars sphaere d̄ aris sphaere. Unde aris denotat volubilitatē circuli vel sphaere circa ipm̄ qd̄
 connotat dyamiter. ⁊ in hoc est differētia inter ea) aris igneus. i. currus igneus ⁊ sic hic esset
 synecdoche distractus. i. diuersimode tractus. apparuit helye. quadriga (d̄ de quattuor et
 tugū (flamme quasi ignea que venit de celo. leuauit. i. eleuauit. vatē. i. istū pphetā ⁊ sic in
 mitur in bono significato) spūs ppheticie geminatur. i. duplicat. heredi. s. helyseo. amore ma
 gistri sui. scz helye (magister dicitur a maiori statu.) ¶ In istis duab⁹ hystorijs est facilis cō
 paratio. Primo largitas cereris. ⁊ sterilitas helye (vt dicūt glose) q̄ tū ad illā partē. Nubes
 ethereas ⁊ c. Aliter dicitur q̄ sicut in illa fabula Snosia ⁊ c. facta est mentio de bonorū abū
 dantia data a cerere. ita ibi. Nubes ⁊ c. de bonorū ⁊ pluuię carentia facta ab helya. Ista mi
 tem pñs hystoria puenit cū precedenti fabula in hoc q̄ sicut perseus delatus est per auras
 cū pegaso equo. ita helyas in curru illo. ⁊ sicut gorgonesiste erāt mulieres peruerse ita ista
 regina iezabel fuit pessima. Item sicut bellozophon habuit artem palladis. i. sapientiā. ita
 helyseus spiritum sui duplicatum.

Cithonum thalamis dignatus orora superbis

Augendo vitam mutauit in vsq̄ cicadem

Extinctum troie sepeliuit mennona longe

Annua cuius aues venerantur festa frequētes

C. ij.

Liber theodoli

In hac parte pseustis pro libito incipit fabulari seu disputare. Et dicit qd tithonius fuit maritus aurore: qui vitam suam tunc produxit donec in cicadā mutatus fuit. Dicit preterea qd mēnon filius aurore mortuus est in bello troiano: et sepultus ab eā cuius festa ab aibus annuatim celebratur. Hec fabula qd ad primā partē tangitur in. iij. eneid. a vir. vbi dicit. Tithonius croceū linquēs aurore cubile etc. vbi patet textus est tithoni sine r/m prima syllaba. fuit autē iste tithonius frater laomedontis patris priami regis troianorū. huius fabule veritas hystorica est qd tythanus fuit rex potētissimus orientālē terre partem inhabitās. ideo maritus dicit aurore. Aurora enī est hora matutina qua sol oritur. et dicit ab aura. Est autē aura vērū dulcis qui tunc flare solet: mutatus est in cicadā animal parvū garrulū: qd in senectute sua more aliorū senū fuit garrulus. iuxta illud ovidij O sola fortes garrulitate senes. Alię autē sunt proprietates que faciūt ad recōmēdationē senectutis: videantur a tullio de senectute qui incipit. O rite. si quid ego adintā curā ne leuasse etc. Circa secūdā pñtis textus particulā sciendū est. qd vī habet. xij. methamor. vbi describitur luctus aurore de morte mēnonis. Et dicit Ouid. Luctibus est aurore suis intenta. Pīaq; nunc quoq; dat lachrymas et tota rozat in orbe. Et de mutatione mēnonis in volucres dicit. Et primo similis volucris nunc vero volucres etc. Unde mēnon iste fuit ad troiā et ibidē interfectus est. Ipse autē a matre sua fuit in rethēo p̄montorio troiano sepultus. et una singulis annis festa eius celebrare dicuntur. Veritas fuit qd mēnon vir strenuus fuit occisus et ibi sepultus. et iuxta sepulchrū eius solebāt aures qd plurime nificare. Dicitur aliter qd dum sepeliebatur mēnon et fiebat ignis regalis astiterūt aues: quarū due ceciderūt in ignē et mater credidit. ideo filij animā vel cinerea transmutari in aues. ideo voluit qd in singulis annis illas duas aues sacrificarent ad honorē filij sui. Ex hac parte elicitur pie matris officiū sepelientis filiū suū defunctum: et pie lachrymantis et gemētis: et orationes et obsequia pro ipso faciētis etc. Cōstrue Aurora. i. illa regina: dignās dicit de dignor/aris. i. dignāter accipiens thalamis suis. iuxta illud. Dic thalamū sponsi etc. superbis. i. nobilibus et pomposis tithonū illū virū mutauit qd angendo. i. p̄trahendo et pducendo vitam suam in vīq; cicadā. i. in illud animal parvū qd cantat per estatē totā in cauernulis terre. per qd intelligūt hoies ociosi et dediti lascivijs et voluptatibus mundanis nichil curātes nisi iocos et illecebras. Dicitur autē cicada quasi cito cadens. i. moriens. Aurora sepeliuit mēnona. i. mēnonā actūs grecus. extinctū. i. suffocatum/interfectū/occisum. Troie nomē est ville et dissyllabū: et dicit a troie rege. et sita est in frigia. Et inde troius/a/um. dissyllabū. et troianus/a/um. et tros trois. i. troianus. et troas/dis. vel dos. i. materia troiana. Longe potest esse aduerbium qualitatē vel nomē (lōge. i. pōpofe/ample magnifice. cuius mēnonis festa annua. i. annuatim iterata. aues dicit ab auendo. id est cupiendo. vel ab a quod est sine et via. frequens. i. frequentantes (nomen pro participio) veneratur. i. honoratur (verbū est cōe: hic actiue vel trāsitiue positū).

Addictus mortī faciem rigat imbry salubri

Rex ezechias et fati distulit horas

Ne dubitaret item se promeruisse salutem

Lora sui cursus sol retroflexit anhelus

In hac parte ponit alithia suā recreationē dicēs qd ezechias rex mortī adiudicat⁹ flevit et tps mortis sue dilatant siue dilatātū fuit a deo: et ne dubitaret quin salutem et vite p̄lōgationē meruisset. sol qd cōtinue monēt ad motū sphere deferentis cursū suū reflexit ad ortū. Pñs hystoria dicit originaliter. iij. regū. xx. vbi dicit. Egrotavit ezechias vsq; ad mortē et venit ante eū Isaias filius amos ppheta. Dixitq; ei. Hec dicit dñs deus: precipue domui tue: morieris enī et nō vives. Qui cōuertit faciem suā ad parietē: et orauit dñm dicēs. Obsecro te dñe memēto quō ambulauerim in veritate corā te. flevit itaq; fletu magno. Et fact⁹ est sermo dñi ad Isaiā dicēs. Reuertere et dic ezechie. Audiui orationē tuā: et vidi lachrymā tuā. et ecce sanauit te. die tertio ascendes tēplum dñi. et addam diebus tuis. xv. annos. sed et de manu regis assyriorū liberabo te. et ciuitatē hāc p̄tegā. Et dicit. Isa. Afferte massam succorū. Quā cū posuisset sup vlcus suū curat⁹ est. et dicit. Isa. Vis vt ascēdat vmbra decem lineis an vt reuertat totidē gradib⁹. At ait ezechias. ffacile est vmbra crescere decem lineis: nec volo vt hoc fiat: sed vt reuertatur retrorsum decē gradib⁹: et ita factum est. Et illud sufficit pro textuali expositionē. Alia eiusdē capituli dimittūt tāq; impartinētia. vt prius. Ezechias representat quēlibet pctōrem cui cōcedit de⁹ spaciū penitētie: intantū qd etiā priora crimina et pctā pōt per cōtritionē/pniām et satisfactionē per confessionē emendare: dñs enī

cum commento.

nō vult mortē peccatoris. sed magis vt conuertatur et viuat. et hic aliquāter tangi posset materia de confessione. in libello metrico. scz Peniteas cito peccator. &c. & ille materia ad lōgam tractatur. uij. Sniarū. Verūm q̄ notari volo illud quod scribit Marci primo. Penite=mini & credite euangelio. &c. ¶ Aliud documentū est hic. i. q̄ multū valet oratio cum fletu & amaritudine cordis. vt etiā talis oratio impetret sanitatē corporalē. immo & vite prolōgationem vltra periodū naturalem. vt hic. Ideo facta est illa consuetudo religiosa. qua p̄gre ecclesias dei. beate marie. & aliorū sanctorū & sanctarū visitare solemus. dūmodo tñ mentio sit recta. & petitio rationi consona. ¶ Construe. Ezechias rex israelita. addictus. i. adindatus vel deputatus (et est textus melior q̄ adductus p̄ u) mori. rigat (actiū est aut ab=olutū) faciem suam. umbre. i. aqua & lacryma salubri. i. salatifero & vtili. & ipse distulit. i. prolongauit horas fati. i. mortis sue. & ne ipse dubitaret se promeruisse. item. i. iterum (d̄ autem p̄meretor de pro & mereor) salutē. i. vite dilationem. immo. vt certe sciret sol (d̄ quasi sol) lucens. & est. medius inter alios planetas. vt dicunt astrologi. sicut rex in medio regni anhelus. i. festinus vel fatigatus vel velox cursu flexit retrā lora in (lora est habena eq̄. hoc solū meta phorice & poetice attribuitur) sui cursus. i. motus. Iste versus est astrologicus quo ad sentētiā. quia in eo tangitur de sole. de motu eius. de retroflectione vel retrogradatione. de q̄bus vides in. iij. de celo et mūdo tract. de sphaera ¶ Ista historia conuenit cum precedentī narratione fabulosa vel poetica. in hoc q̄ sicut tithoni vita aucta est et in cycadem communis nata est. ita vita ezechie et sicut contra naturam est cineres mutari in aues. ita q̄ sol retro=flexus. ¶ a motu.

Excedit laudes hominum qui olimus agones

Instituit fieri sub vertice montis olympi

Ardua bicipites obnubit laurca crines

Ducit pompa domum sequitur confusio victum

¶ In hac parte pponit pseustis aliā historā puocādo alithiā. Et dicit q̄ si ille qui primus instituit agones. non pōt sufficiēter laudari ab hoibus: q̄ in illis coronabant laurea qua obtinebant triumphū. & ducebant domū cū pompa. & solēnitare illi vero qui vincebantur erāt confusi. ¶ Pro illius textus elucidatione. est aduertendū q̄ vt dicunt glōse cōes. hercules post q̄ diuersis victorijs insignis in grecia rediisset. & iam confectus labore pariter & etate quietā vitam ducere elegisset. iuxta olympū montē consedit. & ne hoies a virtute desisterēt inertemq̄ consumerent vitam. diuersi generis ludos instituit. q̄s olympicos. i. olympo mō vocauit. Nam aliq̄ cursu. aliq̄ luctatione. aliq̄ alijs pugnis inter se decertabāt. et q̄ legitime certassent & in agone p̄stetissent. laurea corona premiabant. vt ait phīs primo ethicorum. frustra teste ille fortissimus milo athleta crotonensis quinquies victor euasit. ¶ Sūt tñ q̄ dicūt olympicos ludos a ioue institutos. nā in olympico monte ipsum habitasse cōstat ap=probatoz snia. verū tñ explanatio nri textus nō stat in decisione huius controuersie. ideo ipm ad p̄ns relinquo. ¶ Sed p̄ habēda informatione morali ex textu p̄nti sciēdū est q̄ veluti pri=mus institutor agonū non pōt iuxta sniam littere sufficiēter laudari ab hoibz. q̄ scz inuenit aliqd. q̄ hoies ad bene btēq̄ viuendū inuitaret. ita certe virilīati q̄ volumina pponūt. & q̄s optima reperierint tradūt iis. vt ad eorū posteros memoria accumulet. & accumulatissimis laudibus sunt extollendi & publico stipendio etiā nutriendi. Ita enī apollo de phicus mēsz aureā ad thalē millesiū. qui tūc solus alios sapia prestabat. deferri iussit. Et ita clementi de magistris xpianissimos francoz reges facere iubet. saltē viris doctissimis quatuor ideoma tū. vt p̄z ibidē. & seruat ferme p̄ totā italiam. ¶ Etia dāt hic documētū. q̄ hi q̄ sūt duduz in italia palestra versati. & ad postremū emeriti principū cura & sollicitudine debēt promoueri ad hoc: vt sciāt vñ future vite necessaria accipiant. Sic veteres romani fecisse multorum testimonio cōperimus. & nunc vsq̄ vniuersitates suos probos et studiosos viros p̄st q̄ sufficiēter docti sunt laurea magistrali insigniūt. & sic eos a studio absoluūt. ¶ Alteri datur documētū. q̄ illi qui passionibus bestialibus ventri & libidini operam dant et ocio torpent cōfundendi sunt. & aliorū consortio arcendi. hi enī mores plurimorū corrūpunt. iuxta: Mōz bida sola pecus inficit omne pecus. Ob hāc rem etiā sunt apud romanos cōstituti censes quorū erat officiū scire vñ q̄s viueret. & qui nō aliquo artificio aut modo honesto victū haberēt grauit̄ mulctabant. ¶ Instituire. Laurētio valla teste. significat animū hois moribz & cōsilio istituere. Etia significat incipere. vt hic. ¶ Olymp. teste strabone. mons est in gre=cia altissim⁹ iter thessaliā & macedoniā. Est alter olympus i gallo grecia. al ter vero ad mare

C. iij.

Liber theodoli.

rubri in ethiopia. q̄ oriente sole vsq̄ ad quintam diei horam flāmas emittit. Ab olympo venit olympia feminini generis. loc⁹ vbi fiebant ludi: sed neutri generis certamina. hec seru-
unt in arte. Inde olympias tempus quatuor annorum. nā de quatuor annis quatuor an-
nos solebant fieri tales agones. Et scdm hoc numerabantur anni apud veteres. vt olympia
de tertia vel quarta. q̄. sicut olim numerabantur anni ab vrbe condita. vel nunc a natiuita-
te xpi. Obnubere caput. i. caput operire. ait festus pompeius. vnde nuptie dicte a capitis
optione. et est translatio nubibus scdm seruiū. qz nubibus celū tegit. Virg. m. y. Arsurasq̄
comas obnubit amictu. Laureasertum vel cornula facta ex duobus ramulculis lauri. quia
olim coronabantur milites qui bene pugnaverunt. hac etiā poete coronabantur. vñ poete
laureati dicti sunt. vnde et baccalarij. quia coronabantur baccis lauri. Pōpa grecū est. et ian-
rentio vallensi telte. Pompa oīs spectaculū est in prosperis et aduersis. Construe. Ille. s.
qui primus instituit. fieri. i. pagi. celebrari agones. illos ludos sub vertice. i. summate. olym-
pi montis sic dicti (excedit laudes hominum) sic q̄ non potest sufficienter laudari ab homini-
bus. ardua. i. magna laurea. corona de lauro. obnubit. i. operit crimes victrices. id est ipsius
victoris. et pompa ducit. s. victorem. domum id est ad domum. scilicet et confusio sequitur.
victum. id est superatum.

Occasum iosue deflebant oppida iude

Macedonum campos fons detestatur et arbos

Omnis adhuc etas sed precipue hieremias

Merent morte sua leges et nobile pascha.

Hic alithia p̄r subiungit historiā suā. vbi facit mentionem in sua narratiōe de t̄m bono
rege israel. Et dicit sic. q̄ oppida iude fleuerunt ppter iosue. d̄t etiā q̄ fōtes et arbores dete-
state sunt campos et patriā macedonū. dicit vlteri⁹ q̄ et leges et pascha et hoīes cululsi era-
tis. et ipse hieremias p̄ ceteris etiā defleuerunt. hec historia describitur. iij. regum. xxiij.
Aduertēdū tñ q̄ in q̄busdā textib⁹ ponit iosue pu. p̄ ioseph cā metri. et ibi ponit iſa p̄ iſa. et
ibi est figura antithesis species methaplasmi. iuxta illud. D̄t antithesis si iſa ponit p̄ vna.
Ponere cū debes aliā si d̄t olli pylli. Cū iste rex appellabat iſias et nō iſuas. vt p̄z in dicto
ca. allegato. Iſto p̄posito p̄ explanatiōe d̄t text⁹ illi⁹ capli. diſſiſe et prolixē quō iſias mul-
tū augmētant diuinū cultū. et extirpauit hereses et cōfregit oīa idola. que vbi libet terrarū
repire volebat. et legit cūcis audientib⁹ oīa verba libri federis dñi. et ordinauit vt popul⁹ re-
neret. oīa p̄cepta illa et ceremonias. et oīa que scripta erant in illo libro. et acq̄uit popul⁹ pa-
cto. Dicit text⁹ multis interpositis: reuersus est in hierlm. et p̄cepit oī populo dicens. facite v-
sa dño deo vſo. et ita factum est. Dicit vltimus text⁹ ibidē. q̄ in dieb⁹ ei⁹ aicēdit rex egypti
nechao p̄tra regē assiriorū ad flumē eufratē. et abūt iſias rex iuda in occurſum ei⁹. et occisus
est i magedo cū vidisset eū. et portauerūt eū serui sui mortuū i hierlm et sepelierūt eū in sepul-
chro suo. Tuli⁹ p̄p̄s terre ioachim filiū ioseph vnixerūt eū. et cōstituerūt eū regē p̄ p̄e suo.
De isto ergo iſia d̄t text⁹ n̄ q̄ multū doluerūt et cōtristati sūt iudei de morte ei⁹. Iſte io-
ſias s̄ḡt xpm. ppter cui⁹ mortē aliq̄ viri boni doluerunt cāpi autē macedonū. i. malorū iude-
orū et spiritūū infernalīū fuerūt facti detestabiles et miserabiles ppter fōtē sacri baptismat⁹
arborē sc̄tē crucis. Gloſe cōes in ſi. lecture istī⁹ text⁹ ponūt vñū notabile de occisione agni in
pascha masculini. s̄z omitto eā breuitatē. Ex hac historia erudiunt reges et principes vt ſū-
ma diligētia angeāt cultū diuinū. mō p̄ edificationē ecclesiarū nouarū. p̄ sustentationē vete-
rū. p̄ virozū ecclesiasticorū p̄tectionē. et p̄ oīm bonorū ecclie tuitionē. et sc̄ismaticorū et heretico-
rū exterminationē. Itē p̄z hic q̄ tristes. et desolati sunt subditi morte dñi eozū p̄ni et facti. q̄
eos ad oīm p̄ritatis viā p̄duxit. Ecōtrario eliciēdū est q̄ magno gaudio et i gētileticia capū-
tur subditi post mortē p̄ncipis eoz tyrāni iusti et pueri. cui⁹ mortē diu imprecant. Quapro-
pter s̄z cū oī iusticia et eq̄tate et ſc̄ritate ſupiores q̄cūq̄ debēt inferiores regere dirigere et in-
tēdere ſummis virib⁹: vt ab eis diligant q̄tū ſm deū et rōnē fieri pōt. Cōst. Oppida. i. ca-
stra iude. i. iudei oppida incolētes (et hic est methonomia q̄ ſit qñ continēs ponit p̄ contento)
detestati. i. malediciti. et detestabiles reddidit cāpos macedonū. (Macedonia est p̄ p̄cie de q̄
nat⁹ est alexāder magnus. p̄z i historia ſua. cui⁹ p̄ni icole macedones dñr) et arbos. i. arbor
(d̄t enī hec arbor vel arbos) leges (lex d̄t a legendō vel potius a ligādo. de lege et iusticia et in
re in. v. ethi Et iſtā materiā tractant iuriste) et pascha. illa feſtiuitas (d̄t a p̄phaſe. i. transitus.
Celebrāt iudei pascha propter transitū p̄ mare rubrū. Et illud erat figura illi⁹ q̄ celebrat⁹

cum commento.

propter transitum Christi de morte ad vitam per resurrectionem. Declinat autem hoc pascha. huius pasche. prime declinationis. verumtamen reperitur paschatis. non obstante auctoritate 30. de hylladia qui hoc prohibet) nobile. i. magnū excellens et egregiū. merent. i. plorat sua morte. omnis etas. i. homines cuiuslibet etatis etiam merent. i. et hieremias. ille propheta etiam meret. precipue. i. matime et pre ceteris. scilicet in libro Threnorum hieremie. hoc est in lamentationibus suis. Et ista hystoria est contraria fabule premisse. quia ibi narrata est leticia et popa propter ludos olympicos ab hercule repertes. hic vero tristitia et dolor et mestitia propter occisionem regis iosie. potest tamen esse convenientia. primo in hoc quod hercules fuit strenuus. ita iosias. secundo in hoc quod sicut hercules instituit ludos. ita iste nobile pascha.

Dum tonitrus simulat salmon et fulmina quassat

Lampade terrificam percurrentem elidis arua

In medio pontis non passus iupiter hostis

Comparis arma sui detecerat igne minaci

In hac parte pseudistis incipit aliam narrationem. Et diuidit in duas partes. primo premititur pseudistis narratio fabulosa. Secundo aliter subiungitur veritas historica. scilicet ibi. Inscimus. Et dicit sic textus. quod salmon simulabat se deum per tonitrua et fulmina que fugebat et agitabat per elidem ciuitatem. unde iratus iupiter occidit eum fulmine iacto. et arma sua in mari proiecit. Ista fabula describitur in. vi. eneydo. vbi dicitur. Audi et credules dante salmoneas pernas. Vbi sciamus ignis tonitrus imitatur olympi. Quatuor hic inuictus equis et lampada quassans. Per gramen populos medice per elidis vibem. Ibat ouas. dumque sibi poscebat honorem. Demens qui nimbos et non imitabile fulmen. Aere et compendium cursu simul arat equorum. Et dependet hec hystoria ab illa que tacta fuit ibi immediate superius. Excedit laudes. quoniam elis est ciuitas in pede montis olympi. vbi erat pons quidam supra quem transibat iste rex salmon qui vero nomine salmoneus dicitur. sed hic vocatur salmon metri causa. cum curribus et fragore maximo et thedis dilutis sulphure et accensis. et ita currens per ciuitatem videbatur esse iupiter. fulminare volens ciuitatem. quem iupiter occidit et fulminauit. quia ipse qui erat homo mortalis. potestatem deorum sibi usurpare cupiebat. Et hystoria fuit ut dicitur quod salmon deus elidis sepe concertauit cum ioue rege crethense. ipsum tamen iupiter a ciuitate sua expulit et ipsam nauali prelio superauit. Aliter dicunt alii quod salmon fuit homo liberatus et gratus populo suo. Unde ipse superbire cepit. et quasi voluit adorari tanquam deus. Ideo fecit sibi locum excelsum unde videbatur emittere fulmina. tonitrua. et alia huiusmodi. sed dispositione vindicte occisus est. Et iste intellectus videtur bene esse conformis cum hystoria textus sequentis. hic in sequenti textu notat illud salubre documentum. Non plus sapere quam oportet sapere. sed sapere ad sobrietatem. Debet enim quilibet esse contentus ea vocatio in qua vocatus est nec in demerenda tanta deuenire. et illud quod non est in potestate sua vel infra se. si tamen audeat appetere vel aggredi. quod illud est nimis presumptuosum et superbum. Unde de sapientia dicit Augustinus. Verbis diuinitatum est superbia. Difficile enim est ut non sit superbus qui diues est. Tolle superbiam diuitie non noceant. Et illud patet expresse de salomone. et inferius de nabuchodonosor. et idem in de ciuitate dei. l. xii. Andeo dicere superbum esse ut ille cadere in aliquod apertum et manifestum peccatum audeat. Unde sibi duplicat quod iam sibi placendo acciderat salubrius enim petrus displicuit quam presumpsit. Et gregori in mora. dicit. Radix quippe omnino mali et regina omnium vitiorum est superbia. De qua testante scriptura dicit. In initio omnis peccati superbia. Et principalia vicia de superbia virulenta radice profertur scilicet inanis gloria. inuidia. ira. tristitia. gula. et luxuria. Nam quod his septem vitis nos captos dyabolus tenuit. ideo redemptor noster ad spiritualis liberationis bellum sepius formis genere plenus venit. Alia plura que hic possent dari gratia breuitatis omittuntur. Et conuenit. Vnde salmon (non dicitur salomon trisyllabum) simulat. i. fingit tonitrus (accusatus est pluralis quarte declinationis. reperitur autem hoc tonitruum et hoc tonitruum) quassat (dicitur de quatuor. a supino. et est frequentatiuum. i. frequenter quatit vel concutit. vel quatendo vibrat et mittit fulmina). De modo per quem generatur tonitruum exaltatione calida et sicca: et de fulminibus tractatur in. ii. methauro. vbi dicitur quod tonitruum est sonus factus in locis nubium et percussione violenta exaltationis calide et sicce continentes nubes. Et in. ii. h. Ille dico. percurrentes arua. i. currens per arua. Et hic est locum ista regula. Tantum facit propositio addita verbi propositio quam faceret si adderet sine casuali per appositionem. quam notat alexander in tractatu de regimine. ibi. Verbo composito et. elidis illius ciuitatis. cum lampade vel claritate terrificam. i. terrorem facientem. iupiter ille rex vel ille summus deorum (ad quem pertinet fulminare

Liber theodoli

et tonare. vt notat virg. in. iij. eneid. In te cum fulmina torques. Ne quicq; horremus non passus. illud deiecerat. id est deorum iecerat/vel deficiendo fulminauerat igne scilicet fulmine minaci in medio pontis (hic pons/tis.) arma sui hostis. i. salmoni. comparis sui. illi qui se sibi volebat comparare. et immo equiparare.

Inscius esse deum: nisi rex assyriorum

Rozes et pluuias septem tolerauit aristas

Bestia factus homo: cunctis suadetur in illo

Discant nature contenti viribus esse

In hac quarta parte actor noster ponit aliqua que acciderunt in quinta etate dicēs. q. nabuchodonosor rex assyriorum nullū deū recognoscēs aliū a se. viij. annis rozas et pluuias tollerant. et ex hoc homine bestia fuit effectus exemplo cuius oēs edocentur vt sint contenti limitibus nature et terminis rationis. Legitur. iij. regū vltimo ca. quō nabuchodonosor obsedit babiloniam: et ibi de hoc. Et pro materia textus nostri expedienda oportet facere magnū saltū in biblia scilicet de libro regū transeundo librū danielis/ dimittēdo libros paralyppomenon/ Esdre/ thobie/ iudith/ hester/ iob/ psalmiste/ libros salomonis/ ecclesiasticos/ cū ysaiā/ hieremiam: et alios. Sciendū est q. danielis. v. cap. habetur q. baltasar rex babilonis in quodam cōuiuio iussit afferri vasa que pater suus nabuchodonosor de templo hierusalē asportauerat: et bibit in illis. tunc apparuerūt in aula digiti manus. scribentis circa candelabrum in superficie parietis aule sue. Scriptura autē erat. Mane thetel phares. hoc est dictū. Si bene cūcta notares vasa reportares et meliora dares. Et verba danielis vbi supra posita sūt hec. O rex deus altissimus regnū et magnificētā dedit nabuchodonosor patri tuo. et eleuātū est cor eius et obstinatus est ad superbiam: et depositus est de solio regni sui: et eiectus est. et cor eius cū bestiis positū est: et cū onagris erat habitatio eius: fenū quoq; vt bos comedebat: donec cognosceret deū superiorem suū. Tu quoq; qui es filius eius nō humiliasti cor tuum. tu et priores tui: viros tui et concubine tue in bibistis in vasis dñi. ideo deus describi fecit hanc scripturā. Ex hac narratione apparet q. displicens est deo q. ecclesie et dñs tpalibus spoliatur. vt vasa seu alia ornamenta rapiantur et ad alios vsus transferantur. et ideo summa diligentia faciendū esset edictū quo arcerentur hoīes armati nobiles et alij ad mandatum principū venientes ne ecclesiasticos domos oppriment. Sciendū est etiā q. iste nabuchodonosor mirabiliter persecutus est iudeos. et ideo volebat q. alius a se nō adoraretur vt beus: cui nolentes ydolatrare nec obedire tres iuuenes. i. sydrac/ misac/ et abdenago. qui alijs noībus dicūtur ananias/ azarias/ misael. quos fecit mitti in fornacē ignis ardētis. vbi cōposuerūt illū psalmū. Benedicite oīa opa dñi dño et. Et illi nē euaserūt protegente deo: punitus est iste rex vt sibi videretur esse bos: et vixit in agris vt tactū est prius. Iste nabuchodonosor potest significare luciferū qui qñ sedē voluit ponere in aquilone et esse similis altissimo/ deiectus est a celo. Et a ppetate oīs diues supbus et nimis elatus animo fingatur per istū. Sunt enim aliqui adeo bonis tpalibus execati q. nō recognoscūt deū. Et per eum fingatur quilibet princeps tyrannus nō humiliās se sub oīpotenti manu dei. nec recognoscēs q. eius potestas a dño deo est. Tales enī sunt adeo infiri ambitioni pompe et superbie q. nō cognoscunt se fragiles esse si mortales. ideo sunt brutales et bestiales. et nisi resipiscāt i morte ad locum penarum detrudentur. Construe. Rex assyriorū. i. nabuchodonosor/ inscius. i. nō sciens deum aliquē esse nisi se. tolerauit scribi debet per vñ l/ quia prima est brevis/ rozes et pluuias qualiter ista generātur videatur primo metheroz. viij. aristas. i. viij. annos. Arista est spica bladi dicta ab areo/ es. et hic capitur pro anno. q. ad inuolutionē aristarū sequitur renouatio annorū. et in hoc est spēs tropi. scilicet methalēsis. De qua alexander in finali tractatu libri sui. ait. Pro preeunte sequēs positum facies methalensim. et in hoc q. ibi suppletur prepositio potest esse eclypsis. homo scilz nabuchodonosor est factus bestia. hoc est videtur sibi esse bestia/ et ergo suadetur. id est nō mouetur/ impersonaliter tenetur cunctis hominibus/ in illo. i. per exemplū illius/ vt discant esse cōtenti viribus nature/ et nō per sumptuosam superbiam efferantur. Hystoria conuenit cum fabula/ quia sicut excessit limites hominis salmonens: sic nabuchodonosor/ vt patet intuenti.

Quadrupedes phebi que cogit causa morari

Experiuntur item phetoniis secula cladem

quis / quid / quare

cum commento.

Quid vesper cessas saturarunt prata capellas Ruminat omne pecus nescit discedere phebuis

Chic incipit illa pars in qua describitur pseustis debilitatio: et diuidi potest ista pars in tres partes finitres debilitationes principales: scda ibi. Sponte sua. tertia ibi. Que celicolas. Prima in duas. Primo iam debilitatus pseustis adhuc fabulosas narrationes recitat. Secundo auxilium deorum suorum implorat. ibi. Silue prata. Itē prima in duas. Primo suā debilitatē exprimit. Scdo vires resumat. ibi. P. gnosis egregij. Itē primo pseustis iam debilitatus et desperans vnam falsam opinionē p. nit. scdo eam repellit aluthia. ibi. Versibus humanis. In prima particula dicit sic. Quare sol iam non tendit ad occasum. Credo dicit pseustis q. modo accidit clades illa que circa solem venit tēpore phetontis. Quare o vesper non dum venisti: iam capre satis comedierunt et iam ruminant: et tñ phebuis non est adhuc in occasu. **C** Circa primum metrū nostri textus sciendum est q. vt habetur. ij. methamoz. in pri. sol dicit habere quattuor equos. De quibus Ebrardus in grecis. Erubet eous aurora pal. let ethous. feruet pirus: se mergit aquis philogeus. Ubi quattuor solis proprietates sunt quattuor tpa diei. De quibus dicit quidam metricē. Solis equi lucis partes sunt quattuor houis. hic rubet/hic splendit/vit hic/ille tepet. Et oundi? vbi prius dicit. Interea volucres pirus eous ethous. Solis equi quartus flegon limitibus auras. et. **C** Circa fm metrum sciendum est q. ista fabula inchoatur in pri. li. methamoz. et terminatur in secundo: et breuiter pheton qui fuit filius iouis et clumenes dissuadente patre suo voluit regere currum phebuis qui erat igne nature: et quia indoctus erat pheton et inexpertus nesciuit regere equos: sed eos vagari per celum et aera permisit: ita vt excessiua claritas in terris apparuerit et vltra modū cōiūctū: sed ad preces et conuersionē terre q. nimis adurebat iupiter eū fulminauit. **C** Moraliter exponēda est phetō sigre pōt prelātū indiscretū q. alicui p. lature a papa qñ cōtra ius et pphas instituit. ex quo quot qualia et q. ta pollicie eccliaſtice incōmoda veniūt facile iudicare potest. et q. indiscreti potius deberēt videre paracytū scitū: quod est regēdo: vel eccliaſia eū cōmissa vel rēpublica et sediligētiore exhibere. **C** Aliter iste pheton sigre pōt omnes presumptuosos audētes aggredi illa que nō sunt in ptate eorū. **C** Aliter sigre pōt antipm q. ipse solis: hoc est. xpi officiū vsurpabit: et oēs falsis documētis puerteret: et sic totā religio nē nra in p. turbabit: sed eū deus de celo fulminabit. Dicūt aliq. q. veritas fuit q. pheton fuit homo qui de astronomia se intromittebat. et in multis errauit: et multos errores seminauit: et librū suū iupiter p. buri iussit. **C** Circa tertiū metrū sciēdū est q. vesper sigre diē iudicij. capelle aut fūt fetide intus: prata sunt mūdane voluptates. **C** Circa vltimū metrū volūt hic glo se cōes ponere cām quare bruta rumināt et nō hoies q. bruta naturaliter sunt frigida: vnde frigus nō pōt bñ dirigere infra corpus: q. deest calor sufficiēs: iō remittit cibis in os vt mas. ſicet vt meli⁹ dirigat. Quis autē ruminat licet sit callida: q. habet paucos dētes. iō rener. titur cibis ad os eius: vt melius minuat: vt ita sit aptior ad digestionē. **C** Cō. Ista lra lega. tur interrogatiue vt pseustis timens vinci dicat: q. cā cogit. i. p. pellit: quadrupedes. i. equos equi dicunt q. drupedes n. q. tuor p. anthonomasiā phebi. i. solis morari. i. tantā morā facere ante q. sol occidat. Et scds. p. sus iterū intelligit interrogatiue secula reperiūt. i. nunqd p. ban. tur vel tentant: utē. i. rursus/cladē phetontis: illi⁹ viri. i. q. tpe phetontis accidit. o vesper qd id est cur cessas/prata saturarūt capellas: oē pecus. i. oē atai brutū ruminat iā quasi sufficiē. tem cibum sumperit/phebuis tamen. i. sol nescit discedere. i. a celo et occidere.

Uilibus humanis famulantur lumina solis

Fixa tenore suo que prima creauit origo

Cur noctem reuocas quis me fallere tentas

Quod te destituunt vires suspiria produnt.

Chic aluthia rīdet quasi reprehendēdo pseustim: et repellendū illud quod ipse videt et sentit. et dicit q. lumina solis totū mundū illuīant fm leges eis datā in pncipio creationis sue. Et q. illa est fixa et immobilis. iō o pseustis nō debes vocare vesperū aut nociē: q. quis tentas me fallere: video tñ p. suspiria tua q. vires dimittūt te: et ideo statim vinceris. Et reprehēditur pseustis qui p. inuocationes suas credebat posse facere q. non pot. accederet: hoc autē inuānum faciebat: q. deus dedit celestibus corporibus vt soli et planetis certas leges quas non pretergrediētur: q. regulariter mouētur vt alibi est declarandū. Ista aut lex omnibus

Liber Theodoli

entibus indita a deo creatore et rectore vniuersi: qui perpetuus mundum gubernat: vt dicit Boetius. ij. de consolatione phie: illo metro subtili et profundo. O quid perpetua. et. Scien- dum est ex p[ar]te naturali q[uod] celum agit et regit ista inferiora triplici instrumento. s. motu/lu- mina et influentia: et quia ista et vires eor[um] sunt occulte et varie. ideo varij effectus produciun- tur in istis inferioribus. ¶ Construe. Lamina solis (sol est medius planetarum: sicut rex in medio regni s[ecundu]m astrologos) famulantur. i. seruiunt (in hoc notatur q[uod] oia sunt facta propter homin[em] v[er]o lib[er]o humanis. lumina dico fixa suo tenore (s[ic] a tenendo) id est suo ordine/sua lege: que. s. legem vel tenorem/prima origo. i. deus a quo oia originaliter sicut a fonte et creatore potentissimo profluxerunt/creauit (creare verbum exempte actionis) et ergo o[mn]i p[er]seusis cur- renocas noctem (quasi dicat hoc facias frustra) q[ui]s t[em]p[or]is. i. viteris satagis me fallere: hoc est tibi impossibile/suspiria tua. i. verba suspirij plena/produnt. i. manifestat q[uod] vires tue de- stituunt. i. derelinquunt te vt facile vinci possis. ¶ Dependencia istius textus ad precedētia est patens ex dictis circa principium istius textus.

Dignozis egregi species mutuens violari

Acrisiusq[ue] seris obstruxit lumina turre

Et iam tecta super pluuiam stillauit adulter

Virginis in gremium danes corruperat aurum

¶ In hac parte incipit pseustis facere narrationes suas quasi resumptis v[er]bis. Et diuidi- tur in duas. primo facit propositiones suas et narrationes suas detrahendo mulieribus oc- culte. Secundo aperte. secunda ibi. Mens robusta. hoc autem facit vt alithiam ad irā pro- uocet. Item prima diuiditur in duas s[ecundu]m q[uod] ponit cuilibet narrationes cōtra quas alithia sub- iungit hyistorias. sc[ilicet] ibi. Thure cremate focus. Primo dicit sic. q[uod] acrisius rex timens ne fl- lia sua danes corrumperetur: ipsam posuit in turre clausa: sed iupiter specie aurei ymbri- per summitatem domus in gremium dane descendit et eam corrupit et deflorauit. Sciendū est q[uod] acrisius fuit pater danes: et post concubitū danes cū ioue pater induit in cistā et proie- cit in mari. Illa aut[em] in italia appulit vbi regnabat pilūnus qui postea rutilus imperauit: vt innuit Virg. dicēs. Et turno i. prima domus reputatur origo. Ignacius acrisiusq[ue] patres. et. Istam fabulā tangit comicus Terētius in eunucho circa mediū vbi dicit sic. Jone quo pa- tro danē misisse annuit quondam in gremium ymbrem aureū. et. Veritas est vt d[icitur] acrisi- us habuit filiam decoram valde et speciosam. Iupiter autem rex crethensis custodes illius filie auro et muneribus corrupit: et ita pro libita ea potitus fuit. hic notantur duo. Primum est turpissimum et inhonestū omniū hoim[um]: et preferim principum scelus filias alioz rapere deflorare: per hoc enim princeps mirabiliter habetur odio a subditis et contēnit: et iō prin- ceptis summo ere erit luxuria: de qua hiero. in quadā epistola. O ignis infernalis luxuria cuius flamma superbia/cuius scintille praua colloquia/cuius famia infamia/cui[us] cinis ino- pia/sinis hehenna. Et Innocentius in tractatu de vtilitate conditionis humane. O extre- ma libidinis turpitudine que non solum mentem effeminat: sed eneruat: non solum maculat animā: sed fedat personā s[ecundu]m q[uod] hic notatur est sciendū q[uod] auaritia est cā infinitoz malozum ideo dicit Virg. iij. eneid. Cur non mortalia pectora cogis: auris sacra faues. Per eā enī ho- mines se permittunt corrumpi: patet hic. Unde veniunt infinita iudicia falsa et innumerabi- lia nocumenta reipulice. Et ideo princeps precipue debet habere liberalitatem: dico libera- litatem: non prodigalitatem: quia omnia cum ratione sunt expendenda vbi et quando opor- tet. Et ista duo vitia: luxuria et auaritia in principibus sunt inhonesta valde. Unde de aua- ritia d[icitur] hugo li. ij. de claustro aie. Auaritia est sua illicite retinere et aliena p[er]cupiscere. et. J[ulianus] de summo bono dicit de auaro. Velit nolit succūbit bene timoris et doloris. Et iccirco g[ra]uiss[im]i- simi principes sint lūbi vestri precincti: et hec duo vitia ab animis vestris tanq[uam] hostes per- niciosissimos relegat: nec ea inētibus v[est]ris habitare aut requiescere p[er]mittite. Assumite i- stitātē illam que optime in p[ri]ncipio obseruari p[oss]ūt: accipite liberalitātē per quā nec subditos indebitis exactionibus grauauis: et reipulice optime p[ro]ficietis. ¶ Construe. Acrisius ille rex metuēs spēm. i. pulchritudinē/pignoris. i. filie (pign[us] proprie est dilectio naturalis parē- tum ad filios) egregij. i. nobilis/violari. i. corrupti/obstruxit. i. clausit v[er]o firmavit/lumina. i. in- troitus turre seris (sera per s[er]uā habet primā breuē. et inde refero/as. et ideo textus debet esse seris per s[er]uā quia cum sera ostia claudūtur: et adulter (quasi ad lectum vltius tendens iter) sc[ilicet] iupiter stillauit iam pluuiam super tecta illius turre/in gremium virginis sc[ilicet] danes/au- rum corruperat danē. id est virginem (declinatur hec dane danes grecum est)

Cum commento.

**In foueam missum non attigit ira leonum
Quamuis passa famem tutante deo daniellem
Signatis toribus cui prandia detulit intus
Abacuch vno transuectus regna capillo**

C hic aluthia subiungit historiam suam dicens. q. leones non tetigerunt daniellem cum eis in foueam existentem deo eum liberante: cui abacuch propheta portatus per angelum cum vno capillo asportauit cibum. hec historia habetur originaliter daine. vi. c. vbi dicit. Placuit regi dario babylonie et constituit supra regnum satrapes cum. xx. vi. esset in toto regno suo et super eos principes tres: ex quibus daniel vnus extat: et quia alios excellebat sibi inuiderunt: et per inuidiam accusatus est de cultu vniuersi dei: et de hoc quod ipse edictum regis quo ad illud non seruabat. Tunc precepit rex ut mitteretur in lacum leonum. Et dixit ei. Deus tuus quem semper colis ipse liberabit te et signatum est os lacus sigillo regis. Et ut dicit scda pars nostri textus. Angelus venit ad abacuch prophetam et dixit ei. Porta cibum istum danieli posito in lacu leonum in babylone et cepit illud per capillum et in chaldeam deduxit et illo cibo recreatus est. Dicit textus illius sexti capituli per quod in crastino venit rex ad daniellem dicens. Daniel serue dei viuentis. Deus tuus cui seruimus semper putas ne valuit te liberare a leonibus. Et daniel ait. Rex in eternum viue. Deus meus misit angelum suum et conclusit ora leonum. Tunc vehementer gaudius est rex. et educto illo: adducti sunt qui accusauerant eum: et ipsi cum filiis et vxoribus missi sunt in lacum leonum: et deuorati sunt. Et tunc darius scripsit vniuerso populo sibi subdito quod omnes tremiscant et paueant deum danielis: quia ipse est deus vniuersi potens. etc. hic patet quod deus nunquam permittit bonis indignam penam: nisi aliquando ad mysterium et ob causam quam infinita sint iudicia dei. sed semper iustos et fideles protegit et liberat. ideo dicit in psal. Non vidi iustum derelictum. etc. Ideo summe est in deo confidentium: et ad eum recurrendum quicquid tractetur et agatur. Daniel iste fuit allegorice christum qui descendit in lacum tenebrarum tartari post passionem suam: cui leones. i. feroces demones nocere non poterant sed eum illesum exire permiserunt: et potentia dei clausum est os eorum et obstructa portas. Aliter daniel potest significare hominem virtuosum in lacu huius mundi in medio hostium positum. i. carnalis demones et mundi. Sed angelus dei quem ipse habet custodire eum spiritualiter preseruat et imminetibus periculis et tempestatibus liberat. **C** Con. Ira leonum (ibi potest esse etiam diabolus) hoc est leones irati. non attigit (in preterito et sine) daniellem illum virum missum in foueam. i. in lacum leonum quibus passa fames. i. quibus leones essent famelici. et hoc dico deo tutante. i. protegente (dicit timor/ris. ideo deriuatur de timor/ris. ideo deriuatur de timor/eris. et est frequentatiuum) cui danieli abacuch propheta transuectus regna. i. vectus et portatus ultra multa regna: vno capillo suo. detulit. i. portauit intus: prandia. i. cibum. et hoc dico foris. i. portis declinat huius foris rem/re. in singulari signati. i. cum sigillo regis. hec historia conuenit cum fabula prior: quia sicut illa filia acris in turri posita fuit: ita daniel in lacu. Sed est discouementis hoc quod puella corrupta fuit. sed daniel illesus et saluus euasit.

Thura cremate focis si quos seruare velitis

Fetus incolumes iubet hoc lathonia proles

Ex humero triuie dependent spicula mille

Cum te tidem neruis niobes vindicta loquacis.

C In hac parte ponit pseustis fabulam suam in qua aliquantulum aptius magis detrahit mulieribus: et earum honorem deturpat. et primo aliquantulum aperte hoc facit/contrario aluthia collaudat ibi. Presbiter flamas. Dicit ergo primo sic. ex mandato phebi et dyane si quis velit habere fetus sanos debet sacrificia facere: que sacrificia niobe facere recusauit. Ideo filij eius et filie phebum et dyane filios lathone interempti sunt. hec fabula scribitur ab Ouidio in vi. metamorph. vbi dicitur. Ecce venit niobe comitum celeberrima turba. et ibi dicit quod niobe filia iouis tantum filium regina erat thebarum et vxor amphitruonis: et voluit se preferre lathone in pluralitate: quia ipsa habebat septem filios et septem filias: et in generis nobilitate: et in alijs. non volebat celebrare festum lathone: sed voluit quod festum suum celebraretur/ideo lathona phebo et dyane liberis suis conquesta est de illo contemptu: et phebus diram ultionem de niobe accepit quia occidit arcum: et sagitta filios illius interemit: et dum ipsa gerneret pro amore filiorum

Liber theodoli

dyana est arcu occidit ~~et~~ sex sorores filiorum eius iam defunctorum et postea eccisus erat iam a phebō marit^{us} suus et ipsa finaliter mutata fuit in lapidē marmoreū. Veritas fuit ut dicunt quod isti liberi mores multū p^{ro}bis et sapiētibus thebanis inuidebāt ideo ab eis occisi sunt. Ex isto textu elici potest tale documentū et salubre. quod nunquā diuinus cultus est dimittendus ne gligendus vel cōtemnendus. Ex hoc applicari possent oēs hyitorice narratiōes quas ponit Valerius maximus in .i. et .ij. cap. primilibi de regione ~~et~~ neglecta religione. hec fabula introduci potest ppter supbos. ppter nimiam abundantiam tpaliū quō cognoscūt quasi suā fragilitatē. sed pheb^{us}. i. de^{us}. dyana. i. maria sepe ~~et~~ sagittis tribulationū efficiūt. Aliter potest dici quod lathona religio que habet duos filios. s. phebū et dyanā. i. sapientiā. et mūdā castitatē. Niobe est mundus hūis septē filios. i. septē peccata mortalis et totidem filias. imo quasi infinitas et innumerabiles. et iste mundus cōtemnit religionē. exaltatur tñ lathona. id est niobe depimitur. Sciendū est vltimo sicut tangit Ouidius vbi supra. et latius Virg. in. iij. eneydos circa principiū. quod iuno sciens lathonē esse pregnantē de ioue. creauit a terra phitonē serpentē. qui cum insequeretur. venit aut ipsa ad delō insulam. et ibi peperit primo dyanā. et illa nata matri sue parturienti apollinē obitetricis officiū gessit. et natus est pheb^{us} tunc numina nō passa terrā natalē illorū deorū esse ineffabilē sed etiā metono et gyaro duabus alijs insulis legauerūt. Construe. O homines cremate thura (a theos quod est deus. vel a tondo/dis) focis. i. ignibus. faciendo sacrificia. si velitis seruare. quos. i. aliquos ferus. pueros. incolumes. i. sanos. proles lathonia. i. pheb^{us} filius lathone vel dyana. iubet hoc mille spicula id est tela (ponitur numerus finitus pro numero infinito. i. determinatus pro indeterminato) dependent ex humero triue. i. dyane (cuius descriptio alibi posita est. Dicat aut triuia iuxta illud Ebrardi. tres triue sedeo proserpina luna dyana) cum totidem neruis. i. arcubus et sagittis. scz supple vidicta niobes. illius regine loquacis (dicuntur de loquor loqueris) id est garrule. more mulierū. loquaciter enī ipsa ~~et~~ honore locuta fuit. ideo illaym dicta de ipsa sumpta est.

**Presbyteri flammis nec longi tēporis etas
Sed tanti sexus potuit restringere virtus
Sed distincta licet mortis tibi facta videret
Quam natura dedit legem susanna subegit**

Hic alithia rñdet ad dicta pseustis. et ponit suā narrationē hystoricā dicēs breuiter quod susanna est arbor libidinis quorū dā presbyterorū nō restrictus fuit et etatē senile vel per virtutē et probitatē susanne. sed licet ipsi sibi mortē minarēt. tñ ipsa eis restitit et proprie naturę fragilitatē superauit. Ista hystoria originaliter describitur Dan. xij. multis late vbi dicit. Et erat vir habitās in babilone nomē eius iochim et accepit vxorē susannā pulchrā nimis et timentē deū. et constituti sunt duo senes iudices in illo anno qui quotidie vidētes illā ingredientem per pomeriū viri sui et egredientē. intrauerūt secrete pomeriū. dā ipsa se lavaret et puellis suis egressis venerūt sibi et dixerūt. Ecce hostia pomerij clausa fuit et nemo nō videt in cōcupiscentia tui sumus ideo cōmiscere nobiscū. sin aut dicem^{us} cōtra te testionis quod fuerit tecū iuuenis. Et dixit illa. Angustie michi sunt vndiqz. et breuiter clamauit. et illi duo etiā. Et accesserūt famuli quib^{us} illi narrauerūt quod cogitauerāt. et in crastino eā publice accusauerūt. quod adolescēs concubuit cū ea. et credidit eis multitudo quasi senib^{us} et duplicib^{us} populi et cōdēnauerūt eā ad mortē. Et dū ducere ad mortē. dixit daniel alta voce. Quid ego sum a sanguine hui^{us}. Et reuersi sunt oēs ut vltēr^{ius} inq̄rere. et separauit eos daniel. et dixit vni. O inueterate dierū malorū. dic sub qua arbore vidistis adolescentē cū ea. Et dixit. Sub cytho. Et amoto illo dixit daniel ad alterū. Dic michi sub qua arbore cōphēderis eos loquētes sibi. Et ait. Sub pruno. et dixit daniel. Recte mēt^{is} es in caput tuū. Et ex hoc cognita fuit sitate et fraudulēta accusatiōe occisi sunt a populo. et sanguis innoxius liberat^{us} est. Ex isto textu apparet quod detestāda est luxuria presertim senum et ecclesiasticorū sicut de senibus in primo de officiis dicit Tullius quod luxuria est omni etati turpis. senectuti turpissima. Secūdo apparet quod recōmendāda est pbitas et castitas istius scē mulieris susanne. sicut romani recōmendāt pbitatē lucretie quod seipsam interfecit. quod cū ipsa violēter ppetratū erat viciū carnis. Tertio ostēdit quod diligēter sunt negocie circūstantie perquirēde a iudicib^{us}. quod in criminibus et maxime in talibus debēt esse pbatōnes clarissime et euidentissime. hec hystoria potest exprimi ut susannā itelligim^{us} ecclesiā quod latuit se i fōte baptismatis. hęc volebāt opprimere sacerdotes iudaici. unde volebāt ecclesiā destruere: quā nō poterāt. et dānati sūt ad vitā eternā

cum commento.

Et ita sensus huius textus esset q̄ etas longi temporis: hoc est dicta patrum antiquorū non potuit restringere furorem indeorū: tamen susanna: hoc est ecclesia deuicit legem carnalium hoīm: et fidem catholicam fundauit. ¶ Cōstrue. Aliqui incipiunt illam constructionē per illum dñm presbyteris: sed illud non est necesse: ideo dicatur sic. Nec etas longi temporis: nec virtus tanti sexus q̄tus debet esse sexus sacerdotū vel. i. probitas (sexus muliebris) potuit restringere flammās. i. ardores libidinis presbyteri: sed. i. Quis susanna illa mulier videret in presenti fata mortis descripta vel potius distincta. i. distincte ordinata sibi / ipsa nihilominus subegit. i. subitus subiugauit et superauit et coegit / legem fragilitatis quam natura dedit sibi. ¶ Hec hystoria dicit contrariū illius quod dictum fuit in precedentis fabula: quia vituperabatur sexus mulierū / hic autē approbatur. Sed in hoc conueniūt q̄ indei fuerunt deuicti et interfecti per ecclesiam sicut filij niobes per phebum.

Mens robusta viri leuitate cadit muliebri

Hipomenes tranctant gusta sua membra cruentant

Femina quid possit therei domus aspera nouit

Scit medea suis infesta clade peremptis.

¶ In hac pte pseustis detractorie loquit̄ p̄tra mulieres honorē earū aptissime itimādo. Et diuidit in duas fin q̄ ponit duas narrationes. scōa ibi. Ardet scilla thozos. Prima in duas. Primo pseustis mulieres vituperat. Scōa alithia magna gloria extollit / ibi. Vera ne fedēt et proportionaliter diuidit alia. Dicit ergo sic textualiter. q̄ robusti hoies et fraudes mulierum frangunt. Nā mulieres tractāt venenū et faciūt maleficia / sortilegia. et veneficia: et iste peruersam earū malitiā declarat et prognē vxorē therei: que p̄p̄iū filiū marito comedendū dedit et p̄ medea que sui et iasonis p̄p̄ios filios occidit. In tertio p̄p̄iū tangit narratio de progne: et in quarto de medea. Prima materia scribit̄. vi. inethamor. iuxta finē. et eā tangit ouidius de remedio amoris. et etiā aliā. Dicit ḡ ouis. q̄ thereus rex thracie duxit in vxorē filiā regis atheniensis: que dicebatur progne. There⁹ autē videns philomenā sororē vxoris sue exarsit in amorē eius. et dū eā adduceret in tractā et videret sororē suā in sylua: p̄p̄essit eam et abscidit ei linguā et in silua dimisit. Philomena autē exis in illa sylua in domo vnus vetule / in tela depinxit et descripsit domū sue deflorationis. Quē vidēs progne coxit ithim filium suū et eū dedit comedendū patri suo. Quē cū ipse peteret dixit ei. Quod petis intus habes et caput pueri sui ostendit sibi: volens illi occidere sorores illas non potuit: sed progne mulier est in hyrūdinē: et philomena in alaudā: et thereus in vpupam. Veritas fuit totū quod dictū est vsq̄ ad istas mutationes: sed ista sunt poetica et fabulosa. Et istud pōt applicari ad illos qui se fingunt consobrinos et p̄ sanguineos aliquarū et eas deflorant: et tales dicuntur comedere suū propriū filiū: q̄ in carne p̄pria delectant̄: et tales mutantur in aues: q̄ coguntur fugere post manifestationē facti. ¶ Circa vltimū metrū sciendū est q̄ narratio scribitur in septē circa mediū et a principio libri. Et amor medee et iasonis narrat̄ in hystoria troyana: vbi describitur raptus velleris aurei per iasonē factus quē tūc dilexit nimis misere medea filia oethe regis colchos: et eius auxilio iason rapuit vellus aureū et oīa monstra superauit: et secū medeam deduxit: eā tñ dimisit iason et se ab ea separauit: et quia se separatā ab eo vidit occidit filios proprios: et plures querimonias medee tangit Ouidius in libro heroydum in epla que incipit. At tibi colchoz. et. Et intitulatur epistola medee ad iasonē. Ex qua narratione cum precedenti datur materia inuehendi contra crudelitātē et effrenatam audaciam et inhumanitātē mulierū et matrū: precipue que materno aio deposito filios etiā proprios occiderūt. ¶ Exponat̄ breuiter ista fabula. Vellus aureū potest significare diuitias temporales: et precipue ecclie: vt beneficia / dignitates. et. que sunt vellus arietis. s. xp̄i. Iason est bonus prelatus. Si quis ḡ velit habere aliqua beneficia que sunt in templo oethe regis. i. dei patris: debet p̄trahere familiaritātē cū filia. s. cū virgine maria: tunc debet expugnare hereticos et superare diachonē. i. diabolū: et tūc merito promouebit̄. Vel medea est aia peccatrix que cū iasone. i. dyabolo fornicatur. ¶ Construe. Mens robusta. i. firma (dicitur de robur) viri cadit. i. frangitur / pessunda. i. superatur leuitate muliebri: quia mulieres tractāt. i. tractando palpan hipomenes. i. talia venena vel tales carnunculas (et in hoc tangit eorum incantationem et sortilegium: et tales mulieres sunt grauit̄ puniende: vt dicunt iuriste: et inquisitor heretice p̄auitatis contra tales debet inquirere. Circa illud nomē dicit catholici hipomenes / is. dicitur quasi velox ad modum equi. vñ propter suā velocitatē dicitur superare athlantē suo curru. Sed hoc hipomenes indeclinabile et neutri generis est quedam

Liber theodoli

herba que se comedentes facit fugere: vel potius est virtus que distillat ab ingulne eque ex nimia luxuria dum amoris rabie feritur. Et dicitur ab ypos quod est equus et in mano manas/et hoc malefice et nouerce solent capere pro veneno. Et ille mulieres inq̃/cruentant. i. sedant: hoc est cruentas et sanguinolentas reddunt sua membra gustu. i. hantū taliū venenorum/ domus. i. familia/ aspera. i. dura/ crudelis/ inhumana etheri regis/ nouit. i. bene cognouit: et scit quid femina possit facere suis malitijs/ medea ista mulier: scit etiā quid femina possit et hoc suis scz liberis: et est edyphis: q̃ est defectus substantiui/ peremptis. i. interfectis/ clade. i. occasione/ pestilentia/ cede infesta. i. odiosa.

Aera ne fedent istec conuicia cessent

Femineas vires expauit dux holofernus

Insignis vidue belano captus amoze

Deflent assyrii q̃ crediderunt mulieri

Hic alithia subiungit hystoriam suā contrariā narrationi pseustis. Et dicit q̃ tales diffamationes essent inter eos: per quas deturpatur aer quodā modo dicit deide q̃ holofernes rex assyriorum qui amoze iudith vidue captus fuit: ab ea tandem occisus est: et postq̃ illa eum occidisset rediit in ciuitatē suā et assyrii flere euilare et clamare ceperunt: q̃ mulieri crediderāt. Ista est vna bene grata hystoria: et scribitur in libro iudith qui incipit. Arphexat itaq̃ rex medorum. et continet. xvi. ca. in quibus materia pulchre describitur. Et eam verificauit eleganter satis more suo ille petrus qui verificauit bibliā et incipit. Eustachio pauleq̃ faucus hieronymus actus. Translulit insignes hystoriasq̃ iudith. Et idcirco breuius q̃ res postulet tangendo istam hystoriam sciendum est comprehendendo principalem effectum breuiter summarie et Nabugodonosor vocauit ad se omnes maiores natu: et dixit holoferni principi militie sue. Egrederere aduersus omnē regnum occidentis: et contra eos precipue qui contēpserūt imperiū nr̃m: et ita factū est. Venit q̃ et subiungit vi et timore multa regna. i. syrie mesopotamie/ libie/ cilicie: et preceperat Nabugodonosor vt oēs deos exterminaret: vt ipse solus tanq̃ deus coleretur. Et vt dicit in. iij. ca. q̃ hoc audientes filiū israel: hi qui habitabant in iudea timuerunt valde a facie eius: et munierunt se et ciuitates suas et occupauerūt vertices et ascensus montū: et clamauit omnis populus ad dñm: et humiliauerūt se in ieiunijs et orationibus. Ista nunciata sunt holoferno: vt dicit in. iij. ca. et petiuit si quis esset populus ille. Tunc achior dux oīm filiorū ammon dixit. Iste populus est populus dei: et colit vnū deū. Vbiq̃ deus eorū pugnat p̃ eis: nisi deus eorū sit offensus non poterim⁹ vincere. Tūc iratus holofernes iussit vt mitteretur ad eos: vt eis victis cū illis occideretur. Et ozias suscepit eū in domo sua: et fecit cenā magnā: vt dicit in. vi. ca. Sed oib⁹ existētib⁹ in bethulia defecerūt aque: vt in ciuitate desolati essent oēs: vt dicit in. viij. ca. Et dixit ozias. Equo aio estote: et hos quinq̃ dies expectemus a dño miam: et si in transactis quinq̃ diebus non adiuuauerit nos deus: nos obediemus ei. Et in. viij. ca. dicit q̃ cum audisset hec verba iudith vidua cuius maritus mortuus erat in bethulia ciuitate. Et erat ista eleganti aspectu iunior et timebat deū et dixit. Qui estis vos qui tētatis dñm. Stabitis vos ad portā nocte ista et exēa cū abra. i. ancilla mea. Et dicit in. ix. ca. Exiit humiliter et fecit orationē suā ad dñm. Et in. x. ca. permiserunt ozias et alij exire ornatā honeste et splendide: et orauerūt p̃ ea: et ducta est ad tabernaculū holofernis: et adorauit holofernem et salutauit: et dixit holofernes. Equo aio esto et noli panere. Ita dicit in. x. ca. Et illa dixit ad eū. Sic mandauit deus per prophetas suos q̃ traderet illū populum pro peccatis suis ideo ad te cōfugi. Et vt dicit in. xij. ca. Petiuit licentiā vescēdi cibis quos tulerat: et habuit licentiā orandi et exeuindiforas. et. Bibit holofernes die quarto in pñtia lins vinū nimis q̃tum vna die vnq̃ biberat in vita sua. Et dicit in. xij. ca. Jacebat holofernes sopitus vino. Et iudith oratione facta accepit pugionē: hoc est gladiū vel cultellum holofernis caput abscidit et exiuit: et venit ad muros ciuitatis sue. Et oib⁹ congregatis dixit. Ecce caput holofernis. Et gratias egerunt deo. Et monstratū est illud caput achior. Et vt dicit in. xij. ca. q̃ achior credidit in deū vnū et verū. Et tunc assyrii comperta occasione holofernis ceperunt fugere. Et vt dicit in. xv. ca. alij secuti sunt eos clamantes et vlulantes: et illi fuerunt occisi et superati et eorū castra depredata: et bonis et diuitijs spoliata. Et in vltimo ca. ponit canticum iudith. i. Incipite dño in tympanis. et. Hic habet documentū q̃ perniciosum est principi militie inebriari: pro mulieribus inherere: qm̃ Coniuge pro pulchra: multisubire sepulchra. Nota exponendo allegorice. holofernes potest significare diabolū: quoniam amauit

cum commento.

viduam scilicet humanitatem christi putans quod eius fragilitas carnis deciperet: sed eum ipsa vidua. scilicet humanitas christi decepit: quoniam mortem subiit: et post resurrectionem infernum spoliavit. ¶ Construe. Dictum est prius vituperium de mulieribus: ideo dicitur aliter. Ista hec vel ista. declinatur in masculinum/femina. et proportionabiliter in femininum et in neutrum. ut practicat sepe Terentius conuicia. scilicet litigia/ increpationes/vituperia. (cessent et non amplius de dicantur) ne fedent. scilicet maculent aera. scilicet aerem (actus est grecus) quia quibus dicitur multa mala de mulieribus: tamen holofernes dux expauit. scilicet expauescens timuit vires femininas scilicet iudith. Ille inquam captus amore vesano id est male sano/indiscreto et amenti vidue insignis id est nobilis et splendide. assyrii. illi populi desierunt holofernem. quod pro quia crediderit mulieri. ¶ Clare patet quod iste textus corrigit dicta pseustis in precedenti: et ei contraria: ut alithia declarat. etc.

Ardet scilla thozos torquebat viscera minos

Purpureo veterem spoliauit crine parentem

Sed contenta viro plumas capit insita rostro

Vexat vndique pater curuis sonat vnguibus aer.

¶ Hic pseustis probat per aliam narrationem turpitudinem mulierum. et ita aperte eos detrahit Et dicit textualiter quod scilla iam nubilus erat: et eam frequentabat minos: que eius admauit contra iussu patris nisi: quare propter patrem crine purpureo spoliavit. Ipsa autem mutata fuit in alaudam: et pater suus in nilum: queam continuo insequitur per aera. hec narratio scribitur in principi. viij. methamoz. vñ ut tangit virgi. in bucco. due fuerunt scille. Una filia nisi de qua hic. Alia quam amauit glaucus: quem cyrte in canes pubetenus vertit. Dicit. ij. virg. Quid loquar aut scillam nisi. etc. Sed ad propositum de ista filia nisi dicit Quid. scilicet aliter quod nilus rex erat atheniensis: habens filiam scillam. habebat iste rex quandam aureum crinem: de quo fatatum erat quod dum capiti suo inhereret regnaret. Contra quem venit in obsidione minos filius iouis rex crethensis quem scilla amauit: et propter eum patri crinem eripuit: et vita victus est: et ciuitas capta quia illa crinem illum tradidit minoi. qui tamen eam noluit ducere in uxorem propter facinorosum quod perpetrauerat: nec in patriam redire audebat: et sic mutata est in alaudam: et pater eius in nilum vel accipitrem. qui adhuc eam persequitur. historica veritas est preter hoc quod dicitur de crine aureo. Sed hoc intelligendum est quod scilla furata est thesaurum patris sui. et sic nilus mutatus est in auem prede/hoc est ipse effectus est predo et vespilio. quia omnia perdidit. Illa vero in alaudam. scilicet mulierem pauperem. que modo nemus modo rura incolebat. In presenti etate videre est facile etiam multos. qui in magnatibus complacem tgramissima et horribilissima peccata committunt. ¶ Aliter potest sic exponi. Nilus est intellectus vel ratio qui impat ciuitati anime. Crinis aureus est caritas quam si bene seruemus expugnari non poterimus. filia eius est concupiscentia vel voluptas. Minos est dyabolus vel mundus. Si autem dyabolus obsideat ciuitatem anime contigit sepe quod concupiscentia vel appetitus sensitiuus seu voluntas machinatur sibi tradere patrem et patriam. scilicet rationem et animam quod ut fiat charitatem radit: et sic ratio occumbit. et aliter aper dyabolus occupatur et possidet. ¶ Con. Scilla illa mulier/ardet. scilicet ardenter amat. (ut ibi. Coridon ardebat alexim. in buc. Juxta illud doctrinalis les. Minos ille rex/torquebat. scilicet agitabat/viscera sua. Ipsa spoliavit parentem. scilicet patrem suum veterem. scilicet senem crine suo purpureo. sed ipsa scilla contempta. scilicet despecta viro. scilicet minoi propter tantum peccatum insita. scilicet circumdata vel complantata vel munita. rostro capit plumas quoniam in anem commutatur/pater eius qui etiam in aue erat mutatus/vexat. scilicet fatigat vbius eam scilicet scillam aer percussus ictibus alarum et vnguum/sonat. scilicet sonitum dat vnguibus curuis quibus habebat.

Coniugis offensum tumido sermone tyrannum

Persidis et medee species commouit edisse

In solito basti meruit captiua locari

Ciuitibus intentam remouens a principe plagam.

¶ Hic alithia subiungit historiam suam ad laudem mulierum. Et dicit breuiter quod assuer rex persidis et medee offensus per superbiam et arrogantem rationem coniugis sue dilexit edissam

Liber Theodoli

Et quia illa esset captiua: collocata est tamen in loco regine prioris que dicebatur vasti: illa
 remonit a ciuibus iudeis plagam que eis infligenda erat: quia eis succurrit ipsa hester
 ista est honesta valde hystoria: et originaliter scribitur et late in li. hester: qui incipit. In die-
 bus assueri. et continet. xvi. ca. Et breuiter tangendo summam hystorie sciendum est ut ubi
 scribitur quod rex quidam babylonie appellabatur assuerus et vxor eius vasti et inuitauit mul-
 tos magnates et principes ad conuiuium: et in leticia vocari fecit vxorem suam: que venire recusa
 uit ex superbia: ideo rex assistentium consilio relegauit eam: et fecit venire ante presentiam su-
 am puellas pulcherrimas: ut ex multis sibi placentem eligeret. Mardocheus autem
 iudeorum habebat vnam nepotem dictam hester vel edissa: quam ipse ad curiam regis op-
 time ornatam misit. veniens autem coram rege ei complacuit: et eam duxit in coniugem. Rex
 iste nepotem suum aman dilectissimum a se ab omnibus adorari fecit quod noluit facere mar-
 docheus homo rectus et sanctus. quem ideo eunuchus famuli aman occidere voluerat. Sed
 regina fecit illos eunuchos interfici. Aman autem indignatus imperauit a rege quod eos iu-
 deos interficeret. Ideo mardocheus dixit regine: petes ut illud mandatū impediret: et illa
 dixit se non audere. Tandem dum rex sederet induit se honestissime et ingressa est ad regem: quam
 rex videns pretendebat eis ceptum. Et illa inflexione genuum petiuit a rege ut in crastino rex
 et aman secum comederent. Et in crastino dum bene comedisent: dixit rex. Pete quod vis
 tibi dabitur. Illa petiuit caput aman: quod sibi concessum est: et inuite. Inuenit autem rex in libris
 annalibus mardocheum se a morte liberasse. Querente autem rege quid huic fieri oporteret quod
 rex vellet honorare. Aman ait quod talis deus ornari vestimentis regis et per totam ciuitatem deduci
 ab oibus adorandus. Et sic mandato regis aman taliter ornauit Mardocheum. Sciens autem
 aman quod caput suum regine concesserat: humiliter orauit eam et caput in gremio ponebat. Rex
 vero putauit eum velle reginam opprimere: et ideo eum decollari iussit: et totius regni sui regimē
 mardocheo commissum est: et ibi tam diu stetit quousque iudei in patriam hierosolymitanam pro-
 feci sunt. Assuerus potest significare christum: vasti significat synagogam. volebat enim deus syna-
 gogam iudeorum conuertere ad legem euangelicam: eam tamen conuertere non potuit: quia semper dure
 cervicis extiterunt: ita in sua pertinaci obstinatione remanserunt. hester autem significat ecclesiam ve-
 ram christi sponsam sanctam et mundam: sic christus (qui per assuerum intelligitur) desperit vasti. i. synagogam: et ex-
 altauit et edificabit hester. i. catholicam ecclesiam: et ex suo preciosissimo sanguine dedicauit eam.
 Ex hac hystoria patet quod superbia vasti damnando fuit: tamen bonitas et humilitas hester
 collaudanda. De supbia dicit hugo. li. primo de aia tertio. Cetera vitia sola virtutes expetunt qui-
 bus ipsa destruitur: ut luxuria prudentiam/ira potentiam. Sola vero superbia contra omnes
 animi virtutes se erigit: et quasi generalis pestifer morbus omnes corrumpit. Signa autem
 superbie hec sunt: clamor in locutione/amariendo in silentio/dissolutio in hilaritate/furores in
 tristitia/honestas in imaginatione/inhonestas in actione/rancor in reprehensione. Et hugo.
 in de verbis domini dicit. Discite in me non mundum fabricare: non omnia visibilia et inuisibilia credere
 et sequitur. Cogitas magnas fabricas construere/celsitudines de fundamento erigere. pri-
 mo cogita humilitatem. et Gregorius. humilitas vera est quod quis de se parua estimat: et bona alterius sine
 inuidia et timore promedat. Construe. Species. i. pulchritudo (quod species est equiuocum: ut Por-
 phiri in predicabilibus) edisse illi mulieris promouit tyrannum. i. dominum (quod antiquitus erat nomen
 dignitatis: modo nomen ferocitatis) plidias (hic plidias) huius plidias) et medee. i. illi alteri patrie: of-
 fensum. i. iratum et indignatum/sermone. i. verbo et ratione/tumido. i. inflato et supbo (a tumeo/es)
 pingis. i. vxoris sue. Vasti captiua. i. hester (que captiua erat et sub tributo regis) meruit per
 suam pulchritudinem et mores/locari. i. sublimari/in solio. i. in cathedra: vasti illi regine (hec va-
 sti nomen est indeclinabile) ista dico edisse iussit: remouens prius preces et facta plagam intentam
 ciuibusque iudeis a principe assuero ad petitionem aman nepotis sui. Clare patet quod hic poni-
 tur contrarium eius quod in precedenti particula per pseustim dicebatur.

Sylue prata bident/frondent nunc omnia rident

Huc elicon musas/huc protheu mitte napeas

Assint precipue qui curant florida tempe

Quos in distigij serie complecteris enni

Hic pseustis deorum pluralitatem asserit. vel deorum auxilium implorat. Et diuiditur in duas se-
 cundum quod in duobus locis istam deorum multitudinem inuit. Scilicet ibi. Triste mari. Item primo
 facit quod dictum est. Scilicet quasi deficient dicit noctem abesse. ibi. Sponte sua. Et est vna debilita-
 tio secundum diuisionem alibi factam. Item primo facit oppositionem suam. Secundo alithia illi contra-

clm commento.

affectiōe et inclinatione. ad tecta. i. ad stabula. Uesper depellit ~~omne~~ cythso. i. ab illa herba et depellit capras ab ulmo scz arboze. O alithia. ni. i. nisi tu. matura. i. festina. redi. i. reuertaris ad gregē tuū. lupus insidiabitur (sz de infideo/des. vel de infidie insidiarum) agnis tuis et ideo o dies (sz dya grece qđ est clarū latine) cede. i. recede (simplex pro cōposito. et est auferessis. vt ibi in Cathone. Mitte archana dei. i. dimitte) celo. i. a celo qz virgo. s. alithia nescit cedere. i. recedere. hoc est nō vult litem terminare vel disputationē finire.

**Si vos terret oues lupus ad caulas redeurtes
Cornibus elatis illum mea cura petatis
Quem sine fraude pius paschalis vicerat agnus
Fige dies cursum/ne perdat virgo triūphū**

Hic alithia respondet alloquendo gregem suum in hunc modū. O oues. si quando reuertimini ad caulas lupus perturbauerit vel terruerit. petatis ipsum elatis cornibus. hoc dico dyabolum resistēdo ei qui ab agno paschali denictus est. Dicit finaliter. O dies mane et nō recede a celo. ne ego perdā triūphū quē habitura sum de isto peruerso pseusti. Aduertendum est hic qđ alithia hortatur suas oues resistere dyabolo vel lupo. Secundo hortatur imitari agnum paschalē (eo qđ omnis xpi actio nostra est instructio. Tertio dirigit orationem ad deū. supplicando vt sol fixus adhuc maneat. causam subdit ne ipsa perdat victoriā. Hic textus etiam legitur allegorice sicut precedens. vt sit sensus. si dyabolus terret fideles redeuntes ad vitam et fidem. tunc in signo crucis et firma fide sibi resistatis. et petatis illū quem agnus paschalis. i. xps superauit. Et hic vltimus versus ponit orationē anime petētiōis spaciū penitētię. vt dyabolū superare possit. et de ipso victoriā habere. Cōstrue. Oues si lupus terret. i. territas reddit vos redeūtes. i. reuertētes ad caulas. i. ouilia. o vos in quā exeuntes mea cura petatis cornibus elatis. i. erectis loco defensionis vře illū dyabolū. quē pius agnus paschalis. i. xps (iuxta illd apli ad Corin. v. Pascha nostrum immolatus est xps ipse enim vt agnus occisus est: et se dedit nobis in eduliū in sacramento ab eo instituto) vicerat. i. superauerat. sine fraude. et non per fallacias. O dies fige (sine n debet scribi). i. fixū rede et pone cursū tuum. hoc est cōtinue claritatē tuā. ne virgo scz alithia perdat triūphū id est victoriā suam. quā intendit habere super istum pseustum. Obseruatur lex istius carminis sicut in textu precedenti. vt clare patet.

**Triste mari vectis helene respectus in astris
Frugibus erugo/serpentum sibilus agro
Hortos talpa fodit/digitos vrtica perurit
Omnia quis diuū potuit cōfligere tantum**

Hic pseustis non videns alithiam desistere iterato narrationē aliā inchoat. et deorū pluralitatem approbat. et dicit qđ helene stella est nautis nociua et tristis. erugo nocet frugibus et sibilus serpentum agris. talpe viuunt ex humo. vrtica de natura sua habet qđ sit pūgitia et adustia. quis ergo deorum est ille vnicus qui omnia ista tam diuersa potuit facere. componere confingere. Aduertendum est qđ aliqui dicunt hic pseustum aliqui adire ad fidem et veritatem. sed hoc nō video. immo expresse videtur potius probari et attestari deorū pluralitatem cum ipse dubius et quasi admirans querit. Omnia quis diuū et. Alii dicunt qđ ibi pseustis proponit alithie per modū interrogatorium vnum enigma: sed hoc nō videtur multum probabile et. Cōstrue. Respectus helene illius stelle lucide in cuius ortu frequēter accidunt procelle in mari in astris. i. inter astra. (et potest esse ptheseos paralange) est triste. i. res tristis. vectis (de vehor/ris. i. portatis. s. nautis vel alijs qui per mare deuehuntur) mari. i. in mari. Erugo dicunt aliqui. i. illa herba (hoc non credo) sed debet dici aerugo. i. aeris rubigo (et est infectio vel tempestas vel corruptio aeris nocens frugibus. et si in textu ponitur aerugo reuocetur causa metri) est triste frugibus (sz de fruor/eris (sibilus serpentū iuxta illud. Sibilus est hoim serpentum sibila dicas. qđ differētia hic confunditur. est tristis agris. i. cāpis. qz campū inficit suo sibili et reddit campū sterile) talpa illd aial. fodit hortos id est hūgulta et viridaria vrtica. i. illa herba (qđ sz ab vrendo) purit digitos de natura sua. qđ diuū. i. deorū (quasi diceret nullus. immo plures. vel) potuit tantū. i. rem tantā (vel tantum aduerbialiter) confligere. i. cōmiscere. oia supradicta. vel in vñā mittere vt conuenirent.

Liber theodoli

**Dulce viro mulier pratis arentibus ymber
Mandragore sterili fons agricolae sitienti
Preceps cunctis anime belamina carnis
Exuerit postquam placari iudicis iram**

Alithia respondet dicens. q. mulier est dulcis viro: pluuia locis aridis et siccis. mādra-
gora mulier sterili: fons agricolis sitibundis. Dicit ulterius q. inter cetera vtilius est anime
placare irā iudicis postquam a corpore fuerit exuta. Aduertēdū hic q. alithia habet hic sermo
nem oppositum in sermone pseustis. Locutus enī fuit pseustis de tritibus: ista autē de dulcib?
et in hoc significat veritas de sui natura est amabilis et dulcis quibus dicat comicus. Veritas
odium parit. hoc enim intelligitur apud malos. falsitas autē de se est odibilis et tristis. Unde
de veritate dicit Iheronimus. Nos nobiles: vos autē ignobiles: hec est cōditio veritatis: vt
eam inimicitie persequantur: sicut per adulationē perniciose amicitie cōqueruntur libenter
quod delectat odimus et offendat omne quod nolumus. et de falsitate ambrosius in lib. de virgi-
l. Venena nō dantur nisi melle circumlita: et vicia nō decipiunt nisi sub specie et ymbra virtu-
tum. **S**ciendū est ulterius q. actor iste capit illū modū respondēdi per contrarium a vir-
gil. in illa egloga allegata. forte sub arguta considerat ylice daphnes. patet inueniri pro-
cessum illius. Circa hanc dictionē mandragore sciendū scdm catholicon. q. mādragoza est
genus pomi similis parue peponi/odore/sapore/vel specie. q. habet mala suaue redolentia
in magnitudine mali maciani. vnde et latini vocāt malum terre. hāc poete antropozes ap-
pellant: q. habet radicem formā hominū simulantē. huius due sunt species. femina solius
lactuce similis generans mala in similitudine prunorū. Masculus solius bethe similis et acce-
pta in escam (vt quidā opinantur) facit in sterilibus fecunditatē: vt dicit Sen. xxx. Egressus ru-
ben tpe messis tritice in agro: reperit mandragoras quas matrilys detulit. Et ita sentētia
liter dicunt in summa sua. et Isidorus ethi. lib. xviij. Albertus dicit valde multa de ea lib. xvi
de vegetabilibus. dicit enī mandragora est herba cuius radix iabio vocatur et est magna ha-
bēs similitudinē cum forma hominis. vt dicit Auicenna. Est autē radix eius lignea cinerica
et est frigida et sicca et habet virtutē constringendi et mortificandi: vt si quis eā comedat mori-
atur: sed succurritur cū vomitu melle et butyro. mutilatus membris bibat de ea: et nichil sen-
tiet. Supponitur etiā aliquid de lachryma eius et educit fetum. Et semen mandragore vi-
uificat matricē qñ bibitur: et ita de multis alijs que omitto. **C**onstrue. Mulier. i. mulcens
herū/dulce. i. res dulcis et grata viro/imber est dulcis/pratis arentibus. i. siccis (de areo/es.)
mandragore: illa herba est dulcis mulieri sterili que nō potest habere pueros ffons est dul-
cis agricolae. quasi agros colenti. sitienti. i. melius est cūctis hoībus/aie. i. quo ad animā. irā
iudicis. s. dei omnipotētis. placari. i. pacificari. postquam exuerit vel anima carnis. i. corpis (vel
potest esse textus exuerit in plurali: et ly anie est nri casus) Patet ergo q. sicut innuebat pseu-
stis prius deorū pluralitatē: ita alithia dei unitatem: qui est index oīm.

**Quenam celicolas auertit dira voluptas
zodaici nunquid loca maximus ordo reliquit
Aut stertunt omnes aut tractant pocula lethes
Cede dies celo quia nescit cedere virgo**

In hac parte signatur tertia debilitatio pseustis. Et diuidit̃ in duas. Primo fit hoc. Scdo
resumit vires pponēdo enigma. Scda ibi. Dic michi. Itē primo ponit suā falsam opinionē
Scdo alithia ponit et trariā assertionē. Scda ibi. Obtutu vigili et. Dicit primo sic a qua
luptate deerū celicolarū affectio immutata est et aduersa nūquid ordo motus zodaici immu-
tatus: aut zodaicus dereliquit loca ppria motus sui et regulares motus solis obloqui. Et itē
o dies ex quo ita est q. ista virgo nō vult desistere. recede a celo vt ita cogat recedere. **A**d
uertendū est hic. q. in hoc textu clare apparet debilitatio pseustis et metus vrgens q. ipm oc-
cupat et ab alithia deuinciat. Scdo cōqueritur sup hoc q. sui dñi sibi nō auxiliati sunt: et illū
cōcluditur et verbis suis hic politis. Tertio ipse tēgit tres errores. Primus est in primo ver-
su: ubi innuit deos celicolas aliqua dira voluptate aduersos. in eis tñ nihil dirū cadere pōt
Scds error tangitur in scdo versu de immutatione motus zodaici: q. est regulatissimus
et ab agente infallibili directus. Tertius error euidenter ponitur in secundo versu: ubi im-

cum commento.

ponit dñs q̄ ipsi dormiūt ⁊ ociantur ⁊ humanos actus negligunt: vt tangit Boetius in primo de cōsol. phie. Et cū hoc in obliuionē inciderūt. quod est impossibile. In quarto versu nū textus ponitur oratio p̄sensit̄is que superius etiam ponebatur. ¶ Circū istud nomē zodiac⁹ sciendum est q̄ dicitur ⁊ zodia grece quod est animalia vel signa latine. ⁊ est animalis circulus vel signifer. q̄ in eo sunt. xij. signa nominibus animalium nūcupata. Vel q̄ sol intrans obliquus circulus. de quo poetice pulchre. m. ij. metham. paulopost principium. vñ sicut habetur in. ij. c. tractat⁹ de sphaera. Iste est secundus magnus circulus celi. Vñ ibi dicitur. Est autē alius circulus in sphaera qui intersecat equinoctialem et intersecatur ab eodē in duas ptes equales. ⁊ vna eius medietas declinat ad septētrionē alia vero ad austrū. ¶ Circa illud nomen lethe sciendū est q̄ lethe/lethes est nomen vnius fluij infernalis vbi anime demergūt ⁊ oim preteritorū obliuiscunt⁹ / ideo interpretatur obliuio. et inde dicitur letheus/a/um. i. obliuosus/sa/sum. et inde lithargia morbus obliuosus. vt tangit in primo de cōsolatione phileosophie. De nominibus fluijz infernalium habētur ista metra. Stix odiū. lethes obliuio phlegeton ardens. Luctu coctus. triste sonās acheron. ¶ Construe (Ita lra dicitur legi interrogatiue.) Quenā. i. que et nam est sillabica adiectio. sicut met et piam in hoc nomine q̄spia (voluptas. alij habent voluntas. dira. i. crudelis et inordinata auertit. i. aliorū vertit celicolas. i. deos superos quasi celum colentes. Nunquid ordo maximus. s. vnuerſi eo q̄ ordinatissime mundus ordinatur et regitur. reliquit. i. dimisit. loca dimisit. loca zodiaci. s. propria quasi diceret videt⁹ q̄ sic aut omnes. s. dñi. stertunt. i. glosant. i. firmiter dormiunt. Stertere autem magis proprie est dormiendo sonum cum naso facere) aut ipsi tractant pocula. i. pocula lethe. i. fluij obliuiosi. O dies cede. i. recede. celo. i. a celo. q̄ virgo scilicet alithia. nescit cedere. i. locum dare.

Obtutu vigili curant fastigia celi

Quicquid nutrit humus / quicquid producit abyssus

Non somnum nouit qui verbo cuncta creauit

fige dies cursum ne perdat virgo triumphum.

¶ Hic alithia respondens ponit cōtrariā p̄sensit̄is assertionē dicens. q̄ deus ille gloriosus qui verbo creauit cuncta curat vigilanter sine somno celestia terrestria et m̄ra. Deinde facit orationem suam sicut alias. ¶ Aduertendum est hic q̄ alithia remouet errorē p̄sensit̄is hoc q̄ dicebat deos dormire et stertere quādo hic dicit deum verū prouidēter et vigilāter oia prouidere et regere obtutu vigili. Et hic recte incidit materia de prouidentia diuina q̄ oia regit fortiter suauiterq̄ disponit de qua in. iij. et. v. de consolatione phie. De ista materia p̄ theologos latissime pertractatur. Hic etiam incidit materia de creatione mūdi solo verbo dei iuxta illud psal. Ipse dixit et facta sunt: ipse mandauit et creata sunt. ¶ Aduertendū est vltius q̄ totalis mundi vel totius vnuerſi tres sunt partes principales. Prima est celestis secunda terrestris. tertia est infernalis. Quālibet istarū deus viuificat tanq̄ aia istius mūdi discōm aliquorū imaginationē et omnes illas partes regit. oib⁹ p̄sens est. eas creauit. ⁊ videt⁹ regit et disponit vnicus deus gloriosus. ¶ Construe ille. s. de⁹ ops. qui creauit cuncta verbo suo. curat. i. cum cura regit. fastigia. i. altitudines celi. obtutu. i. aspectu prouidentia (dicitur de obtuor/ris. q̄ pponitur de ob ⁊ tuor q̄ est aspicio) vigili. i. prudenti ⁊ vigilantī ⁊ p̄nido. curat inq̄. quicquid humus. i. terra nutrit. q̄quid etiam abyssus. i. profunditas terre producit. nec pro non et ille inq̄ deus non nouit somnū sicut dicit p̄sensit̄is. O dies fige (mel⁹ est sine n̄ vt dictū est) cursum ne virgo. alithia perdat triumphum. i. victoriaz. Et dicitur a m̄a quod est tres. et phonos sonus. *phonos. q̄ dicitur*

Dic mihi dum tristes adit proserpina sedes

Lege data matri si bellet nata reuerti

Gustum perfidie quis p̄imum prodidit ore

Dic et troianum lauderis scire secretum.

¶ Hic p̄sensit̄is resumit vires suas et proponit enigma. Est autem enigma obscurus sermo quasi mirandus. ⁊ vulgariter appellatur diuinatorium. Secundo alithia respondet proponendo sibi aliā in textu sequenti. Dicit ergo sic p̄sensit̄is. O alithia dic mihi quando profici-

Liber theodoli

pina infernales sedes subijt. et mīi siue cereri lex pro educenda nata sua data est. Dicit ergo quis fuit ille qui manifestauit gustū proserpine. et si sic rīdebis ad illud tu laudaberis scire secretum troie. ¶ Sciendū est q̄ ista fabula scribitur originaliter. v. metham. post medium. vbi de raptu proserpine. de errore cereris. et de mutatione astalophi in bubonē. vnde ~~proserpina~~ filia ~~proserpine~~ proserpinā incluserat in quadā domo subterranea. venus aut̄ duxit eam secum ad colligendū flores quam pluto rapuit et deflorauit. Ista proserpina potest significare puellā et montales que si qñ clausurā exeunt ad colligendū flores mūdi deflorātur. Ceres filia sua dū et cū facibus quesita. tandē iuxta iudiciū arethuse descendit ad inferos. et quia filiā suam retrahere nō potuit. illud dixit ioui. qui disposuit q̄ proserpina per dimidium annum cū plutone regnaret. et per aliū cū matre esset. Ceres est bonus prelatus. pserpina est ōnis peccator et subditus. pluto dyabolus. iupiter est deus ad quē per ofonē recurrendū est. Dicit vltimus q̄ etiā a ioue rīsum fuit. q̄ illa filia exire nō poterat ab inferis si gustasset de fructib⁹ ei⁹. Sed astolophus asserit se eum vidisse tria grana malogranati comedisse. ideo de ~~terra~~ est ppetuo pserpina ei illū testē astalophū mutauit in bubonē. sic etiā illi q̄ alios accusant et explorāt mutāt in bubones. qz sūt odibiles et habēt odio ~~in~~ oib⁹. infern⁹ est ille mū dus in quo si q̄s gustauerit tria grana. s. delicias diuitias et honores. vix vltim⁹ extrahi poterit. ¶ Ista hystoria tota pōt naturaliter et phisice exponi vt pserpina sumat p grano cuiuslibet leguminis. hec rapta fuit ad inferos. i. semē positū est i terra. et ideo in terra deficiit et putrescit vt semē redeat a terra. qz ibi primo violēter detinet et corrūpit. sed pserpina nō redit. nisi postq̄ generauerit. aliter nō. iuxta illd̄ Jo. xij. Nisi granū frumētī cadēs in terram mortuū fuerit ipm solū manet et c. Alia sūt fabulosa. ¶ Cō. Dic michi o alithia dū. i. qñ pserpina. illa puella. adiit sedes tristes. s. infernales. et hoc dico lege. i. regula et ordinatiōe data a ioue. mīi. s. cereri. si nata. i. filia sua vellet reuerti deponēs est apd̄ modernos. Tulli⁹ tñ pōit ipm sepe neutraliter dic q̄s pdidit. i. manifestauit. vel pdēdo denunciāuit. ore pfidie. i. ore pfido et puerfo (alij iūgūt ly pfidie cū ly gustū gustu. s. q̄ pserpia gustauerat fruct⁹ inferni) dic ergo illd̄. et lauderis pōt gloriari. i. laudaberis et pōit tēpus p tpe scire secretū (s. hic de secer no/nis. inq̄tū cōponit de seorsū et cerno/nis. et tūc hz pma breuē. qz cōponeret de se et cerno/nis. pma pduceret) troianū vnū secretorū troie. erat palladiū imago palladis de qua factū fuit q̄ troia nūq̄ caperet q̄dā i troia esset. eā tñ vlixes rapuit p̄ ex hystoria troiana

Cum pelagus mundo subsidat mundus olympo

An medio semper consistit pendulus aer

Dic michi terra leuem celi supereminat axem

Et te posse dei tetragrammaton annuo fari

¶ Hic alithia rīdet et proponit enigma dicēs. O p̄fensi tu michi proposuisti tuum enigma fabulosum ego ppono tibi aliud tale. cum ita sit q̄ mare semper sublsitat et substat mundo. mundus celo et cum semper ipse aer stet quasi pendulus in medio elementorum. Dic michi vbi terra eminet supra axem lenem celi. et si michi responderis. ego annuam et dicam telo qui posse nomē dei ineffabile quod appellatur tetragrammaton. ¶ Istud enigma est satis obscurum et difficultas prouenit ex elementorū naturali ordine et dispositione secundū sub et supra. qz terra est inferior. aqua in secūdo loco. deinde aer. demum ignis. et tamen querit hic vbi est terra supra ignem et c. Prunus modus legendi fuit iste. Celus vir quidā habuit plastrū in cuius axe ipse iacuit. et pponebat enigma hic positū transeūtibus et ipsis nesciētib⁹ soluere. tandē dixit q̄ terra est altior aere celi. i. celij. et est ibi locutio apocopata. sicut ibi anthoni pro anthoniū. Iste modus est modus proportionabilis vni enigmati buccolico rum in egloga. Dic michi dameta. vbi ponitur peculi pro peculij. etiam qñ dī. Tres pateāt spaciū non amplius vlnas. sed qz illud enigma est quodāmodo fabulosum et satis vanū. Verisimile est enī q̄ talem sensum nō intendebat alithia q̄ interpretatur veritas) nō obstante reuerētia bernardi syluestris q̄ taliter exposuit vt iā dictū est. Est alius modus et magis alithie officio pporcionatus q̄ terra supereminet leuē axē celi. qz xps quasi contra naturā humanā carnē erexit i celos in die ascēsiōis et eā beatificatā sup oēs thronos et alios orbes collocauit ad dexterā dei p̄is. et ibi vt certū est terra. i. caro hūana de terra formata est supra axem celi. Et hic haberet locū materia de xpo et de virtutibus eius de ascensione de quibus determinat in. iij. sūtariū. Et de dotib⁹ corpis glorificati in. iij. sūtariū. vbi materia per doctores plix et diffuse ptractat. Circavltimum metrū est notandū q̄ tetragrammaton est nomē dei ineffabile vt fertur cōiter. Dicit aut̄ ineffabile nō quia nullus ipsum fari et dicere possit.

cum commento.

sed quia ad plenum nullus potest illud exponere propter profunditatem diuini nominis: quia illud est nomen quod est super omne nomen: vel nulli licebat illud nominare nisi causa reuerentie in articulo mortis. Et tetras quattuor: et grammata littera: quia erat quattuor litteris exaratum apud hebreos. scilicet ioth/he/vau/beth. Vide super illud Catholicon. Construe dum pelagus. id est mare (dicitur a pellendo littora) subsidat. id est subsistit: dicit catholicon. Sicut idem est quod sedeo: et caret preterito. unde sicut et sedeo significatione non differunt: nec eorum composita que sunt multa. ut ipse declarat. Alii textus habent subsistat mundo: dicunt alii: qui. id est terre: vel id est aliis corporibus tam elementaribus quam aliis qui sunt fere totus mundus: dum mundus subsidat olympo. id est celo: cum aer: illud elementum: pendulus: quia pendere videtur inter alia. De istis elementis videtur in primo methamorphoseon. circa principium: consistit. id est permanet sicut in medio aliorum. Cum ergo ita sit dico pseustis: ubi. id est in quo loco terra super eminet. id est apparet super axem. Axis est pars currus: ut dictum est in principio huius libri. in secundo versu. Axis ut dicitur in tractatu de sphaera: est linea transiens per centrum sphaere applicans extremitates suas ad circuli circumferentiam ex utraque parte et connotat volubilitatem circuli: vel sphaere circa ipsum in quod non connotat diametrum: et duo puncta axem terminantia dicuntur poli mundi leuem celi. Leue dicitur quia superfertur aliis. Et leuissimum quod super omnibus aliis superfertur patet in principio de celo et mundo ubi de ista materia: et ego annuo. id est concedo permitto te posse fari/proferre loqui/tetragrammaton. id est illud nomen dei patet hic quod pseustis videns quod non potest alithiam vincere veritatibus vel narrationibus tentat si possit eam vincere enigmate vel problemate. Est autem problema oratio sensum habens impliciter. Et alithia proportionabiliter respondet. Et in hoc videtur simplicitatem et moram rusticorum exprimere.

**Ista suis hodie si preualet artibus in me
Dum cessit mopso calcantis more dolebo
Fraude puellari non sic patiar superari
Millesies repetam nisi subtrahat hesperus horam**

Hic introducit pseustis solus loquens et supponit vel prete alithie querens. Ut ipse videtur se multum deprimi dicit sic. Si ista alithia superat me hodie ego dolebo sicut menalcas videtur a mopso doluit: sed tamen ego non permittam me superari per fraudem eius: sed millesies repetam quod dixi et aliam aduersus eam propositum nisi nox impediat me. Aduertendum est hic quod mopso et calchas duo fuerunt poete quorum quilibet alteri proposuit enigma: et unus inuidebat alteri. Mopso igitur tenebat fructum cuiusdam arboris in manu sua: et quesivit a calchante cuius arboris esset: quod nesciens calchas pro ira mortuus est. Virg. in buc. introducit quendam pastorem appellatum mopsum: quoniam dicitur. Cur non mopse boni quoniam quoniam inuenimus ambo. et cetera. Et in hystoria troiana legitur de quodam diuinatore quod dictus est calchas. de quo virg. in eneide. Donec calchante ministrum. et cetera. Sed non videtur mihi quod iste textus de altero istorum debeat intelligi: sed de aliis. Sciendum est ultimo circa metrum finale quod iste textus variis modis legi solet. Una opinio dicit quod calchas fecit unum librum. Dicit ergo pseustis se velle repetere dicta illius libri ad confutandum alithiam. Dicunt alii quod millesies est ciuitas in qua natus est talies: et calchas: et multi alii fabulosa. Aliiter dicitur quod millesies est aduerbiu. id est mille vicibus: sicut centies. id est centum vicibus/decies. id est decem vicibus. et cetera. Construe. Si ista (dicit pseustis alithie) preualet in me. id est est contra me. ut ibi in adulterum et desertorem: hodie suis artibus ego in dolebo more calcantis qui mortuus fuit/dum. id est quoniam ipse cessit. id est locum dedit mopso. Sed non patiar me superari. id est vinci/fraude. id est deceptione/puellari. id est unius puelle: quia hoc est magnus dedecus: sed repetam millesies iuxta expositiones tactas: nisi hesperus. id est illa stella que dicitur quasi vespertinus subtrahit. id est remoueat vel impediat horam. id est tempus.

**Nunc utinam tales fallorum fictorum adesses
Quattuor in primis euangelice rationis
Nitar codicibus nostrum de virgine corpus
Ut deus assumpsit nec labor iste grauabit**

Hic alithia sola loquens introducit et perterrere faciens pseustim dicit sic. Utinam tales ille fictorum fallorum huc veniret in auxilium tuum vel contra quem ego disputare deberem: tunc ego transirem

Liber theodoli

ad veritates evangelicas quas in mediū preponere: et ipm talibus confutare ut de mate-
ria incarnationis filij dei in beata maria virgine. Illud autē facere ego prompte et facili-
ter grauarer. ¶ Aduertendum est hic qd in precedentibus superatus est pseustis: et deuictus
ab auctoritate principaliter et tantummodo per hystoricas narrationes veteris testamenti et fi-
naliter per propositionem enigmaticam: hic autem confutatur per veritatē euangelicam
nam tamen proposita in publicū: sed tantūmodo cōminatam que veritas est in deo sincera
efficax et pura ad confutandos hereticos et falsitatē sustinentes qd merito pseustis qui inter-
pretatur falsitas timet et desperat. Item sciendum est qd iste tales fuit vnus septem sapien-
tium grecie. Alij autem fuerunt solon/hyas. etc. Et credo qd cum allegat Aristote. in primo
de anima. vbi tāgit opiniones antiquorū falsas et erroneas ut anima. et iste tales erat fictor
optimus fabularū: et tenuit multas opiniones falsas in phia: quapropter in textu preceden-
ti: quando dicitur. Millesies repetam/aperitissime repetā: potest intelligi de figmentis istius
taletis: et hoc videtur dicere pñs textus: qñ alithia optat etiā ipm talete adesse. ¶ Sciendū
est vltimo qd per transitū tangitur hec materia de incarnatione verbi: de qua dicitur Johā
in pmo. Et verbū caro factū est. De q in termino sniarū. Vñ et hī luce pmo. Venit angelus ga-
briel ad mariā et dixit. Ave gratia plena. etc. Et illa dixit. Ecce ancilla dñi fiat mihi sñm verbū
tuū. Et tūc pcepit dñm nñm iesum xp̄m: non quidē ex virili semine: sed ipse format⁹ est ex pu-
rissimis sanguinib⁹ marie mystico spiramine. Alia cā breuitat⁹ omittunt. ¶ Cōstrue. Vñā
(adverbium est optandi) o tales (taletis) fictor falsorū/adeses. i. pñs esses ego alithia/nitar. id
est conabor in quattuor primis codicib⁹. i. libris vel voluminibus vñ scriptis rationis. i. veri-
tatis euāgelice (Euangelium in bono debet scribi per vñ duplicē. et dicitur ab in quod est bonū: et ge-
lion nuntiatio: et additur vñā consonans: licet in curia romana oppositū seruet in describē-
do bullas et talia) vt. i. qualiter deus assumpsit nostrum corpus humanum de virgine. i. ma-
ria: nec pro non: iste labor grauiabit me: et per hoc ostendit alithia se habere validū et magnum
animum arguendi adhuc et disputandi contra pseustim et ipsum confutandi.

Egregiam sobolem cui per stibontis amorem

Uñ superum magna sociasti teste capella

Obsecro te fronesi iubeas reticere sorori

Quo tendit cedo: nec me cessisse negabo

¶ In ista parte introducitur pseustis. Vñ postq̄ prius posita est altercatio et debilitatio pseu-
stis. hic psequēter ponitur auxilij imploratio et victorie confessio. Ista pars intitulatur sñm diui-
sionē posita in principio: et in illo textu. Incola primus homo. Dicit ergo sic in textu. O fro-
nesi que (vt recitat Capella poeta) tu matrimonio iunxisti philogiam sobolem tuam et mer-
curium obsecro vt precipias alithie sorori in vt taceat et in deuicta dimittat: qd ego re-
cedo a lite et certamine tanq̄ victus: nec negabo eā me superasse. ¶ Sciendū est qd pseustis
non potēs alithie resistere fronesim alloquit⁹ quā ipse et ipsa in iudicē elegerūt: sicut dictū est
prius: et rogat pseustis ipam fronesim vt exoret alithiā vt taceat: qd se victū cōfitef. Et istud
non vult sicut nec pot aliquāliter ipse pseustis denegare. Pro intellectu hui⁹ textus sciendū
est qd mercurius consilio appollinis duxit in vxorem filiam fronesis: que dicta est philogiaz
quia fronesis soror fuit alithie et mater philogie presentes fuerunt istis nuptijs omnes dij et
dee. Mercurius dicitur in suis mētis. i. sermo qd consilio appollinis. i. sapientie duxit in vxorē
rem philogiam. i. rationē. Ista philogia dicitur fronesis: qd ratio dicit illa prudentie. Omnis dñs
et dee venerunt ad nuptias illas. i. coniunctioni sapientie eloquentie rationis et prudentie
omnes assunt virtutes: ita dicit glose. ¶ Ultra quas magis declarādo textū considerandū
est qd marcianus qd et capella dictus est: fecit vñ librum de ista materia: et incipit. Tu quē sal-
lentē thalamis quē mñe camena. Progenitū prohibet copula sacra deū. Et illud opus eius
epytalamicum carmen. i. nuptiale. qd est de nuptijs. Et illud cantauit quasi in pñtia filij sui.
Vñ marcian⁹ iste gñe aser cuius carthaginensis dignitate roman⁹ extitit. Studuit autē par-
tim rome: partim carthagine. Volens autē disputare de septē artibus liberalibus: compos-
uit hāc fabulam de nuptijs mercurij et philogie: nō tñ absq̄ magna ratione: nā philogia in-
terpretatur amor vel studium rationis mercurius dictus est quasi mens currens: qd mercu-
rius loco sermonis accipit: qui inter duos serit: vel mercurius dicitur quasi mercatorū kyrios. i.
dñs. Philogia igitur ponit in psona sapientie et rōnis. Mercurius in similitudine tracundie et
sermonis: quia vt ait Tullius in principio rhetorice. Eloquentia sine sapientia sepe nocet/
raro vero aut nunq̄ prodest. Sapientia vero sine eloquentia semper prodest et nunq̄ obest

cum commento.

Cum ergo in sapiente hec duo conueniunt scilicet acumen rationis: et fucūdia sermonis: tūc mercurius et philologia sociantur. ¶ Sciendum est finaliter q̄ ille marcianus sic nomine proprio appellabatur. Dictus est etiam minius ab habitu faciei. i. a rubore. Cicero ¶ cicere: propter triangulationem faciei. Felix ad bonū omne pertinet. Capella (vt dicitur in nostro textu) ab acumine ingenij: quia capella valde acute videt. Vel dicitur capella a petulantia et lasciuia poetica: vel quia sicut capella quidam animal est: ita philosophicas disciplinas auarissime aggressus est. Et fecit iste illud opus quod dicitur astrologia marcianus: et incipit liber iste. Mundus igitur ex quattuor elementis. ¶ Construe. O freneli dicitur esse prudentia vel sapientia secundum Catholicon: et dicitur ¶ phonos prudens/inde frontitus et infronitus/obsecro. id est precor te: quasi per aliquod sacrum obtestor te p̄ amorem stibontis. id est mercurij. et dicitur quasi stillans bona: q̄ s̄m astrologos est planeta beniuolus: cuiusq̄ stibonti sociasti pro sociasti per sincopam/vt. i. virtute et conuentu superū. i. supernorū: magnam se: boleam filiam tuam philogiam/egregiam. i. nobilem/cedo. i. recedo eo loco: super quo. i. ad quem tendit. i. vadit vel tendis: vel cedo. i. conrecedo. et nec pro non negabo me cessisse: aut locum sibi dedisset tanq̄ vni a quo vere deuictus fuit.

Mortales cuncti quod contendunt adipisci

Nec si perficiunt vite discrimina curant

Ex inspirato dominus tibi contulit vltro

Vt cessare velis deuictus supplicat hostis.

¶ In hac parte expedita lite et finita disputatione inter pseustim et alithiam: et multis alijs propositionibus positis et validioribus alithie responsionibus subiunctis. hic ponitur sententia finalis. et diuiditur. Primo ponitur sententia: et cum hoc fronesis rogat alithiam vt ceat. Secundo probat per simile q̄ tacere debet et pseusti parcere. Secunda in textu sequenti ibi. Traicus vates. Dicit ergo sic in hac parte. Mortales homines non curant discrimina: hoc est pericula vite sue si possint perficere quod contendunt perficere et habere. Et ideo o alithia quia dominus noster iesus christus fecit tibi ex inspirato illud p̄pter quod debes cessare ab vltiori lite et certamine: et dedit tibi victoriam ideo tacere debes et cessare. preteritum cum super isto te exoret et tibi etiam supplicet aduersarius tuus a te deuictus. s. pseustis. ¶ Sciendum est q̄ prima duo metra aliter possunt legi: sic q̄ mortales curant discrimina vite si non perficiat quod contendunt adipisci: vt pseustis quis nō potuit voluntate exple re: tñ curauit de vite sue periculo. Patet ergo q̄ in hac lra ponit cōis modus et conditio fere oim mortaliū. Scōo fronesis ostendit dñm deū nostrū semper veritati assistere: et eandē ad iuuare et fouere. Tertio inducit alithiam ad tacendū: q̄ non est amplius opus sermone vel verbis: cum ille confiteatur se victum. Quarto et principaliter ponitur sententia diffinitiva condēnatoria pseustis etiā ex confessione p̄pria. Et ista snia satis aperte trahit ex textu. Si queratur que vel qualis est ista sentētia. dicendū est breuiter q̄ est diffinitiva tñua partis condēnatoria. hic enim lis erat inter pseustim et alithiā: quilibet tendebat ad vincendum alterum sicut in duello inter pugiles videmus. Pseustis autē primo debilitatus est: deinde plene victus: et se habere malam causam confitendi succubuit: ideo condemnatus est silentium sibi impositum perpetuo. Et de ista sententia et de modo ipsam ferendi: et quam potestatem habet index arbitrari⁹ qualis fuit in ista causa fronesis videatur per iuristas ad quos ista materia spectat. ¶ Construe. Cuncti mortales. id est omnes homines qui sunt corruptibiles: et hoc ex parte corporis: curant discrimina. i. periculo vite sue. si nec pro nō: perficiant illud quod contendunt. i. satagunt certant nituntur/adipisci. i. acquirere vel perficere. O alithia dñs. s. deus/tibi cōtulit. i. dedit concessit/ex inspirato. i. ex re inspirata: hoc est absq̄ spe/vltro. i. sponte et p̄pria voluntate et dispositione vt velis cessare ab ampliori persecutione istius litis vel cause/hostis. i. tuus aduersarius. s. pseustis/deuictus. i. a te superatus supplicat. i. supplex et deprecessus efflagitat aut postulat vt etiam cessare velis.

Traicus vates commouit pectine manes

Te moueant lachryme iam tollit cornua phebe

Sol petit occasum frigus succedit opacum

Desine quod restat ne desperatio ledat.

Libet Theodoli

Ista est pars finalis huius operis in qua probat fronesis alithie q̄ debet tacere iuxta di-
 cta in precedenti textu: et arguit sic per argumentū a simili. Orpheus commouit inferos so-
 noritate lyre sue: ergo etiam illi debes commoueri lachrymis pseustis: viso et considerato q̄
 iam est nox: luna apparere incipit et cornua sua erigere et propter occasum solis iam frigus
 incipit incolere: et ergo rogo velis desistere ab ulteriori persecutione. Iste pseustis du-
 catur in desperationē. **A**duerrendū est hic q̄ fronesis hic ponit persuasiones ad proban-
 dum intentum suum: intendit enim probare q̄ alithia debet parcere pseustim: et ab incepto
 misericorditer desistere. Tres fuerunt posite in textu precedenti. Prima in duobus primis
 versibus. Secunda in tertio. Tertia q̄ dicitur. Deuictus supplicat hostis. hic autē illi idem
 alie subiunguntur. Prima que tangit in primo versu. Quia orpheus. et c. Secunda quando
 dicitur. Te moueant lachry me. et c. Debemus enī esse misericordes et p̄sicut pater noster
 deus misericors est. Tertia quādo dicit. Jam tollit. et c. Ubi ostenditur q̄ hora nūc est apta
 vel tempus ad continuandum istam litem. Quarto quando dicitur. Sol petit occasum. et c.
 Et est quasi eadem cum priori. Et confirmatur quando subiungitur. Frigus succedit. et c. Ul-
 tima tangitur in ultimo versu ubi ipsa fronesis rogat alithiam sororem suam dicens. Desi-
 ne quod restat. **S**ciendum est secundo quo ad primum versum nostri textus q̄ per vātē
 traiciū intelligimus orpheum: de quo multa dixi superius in illo textu. Certauere sequi. et c.
 ubi dictum est q̄ vt recuperaret vxorem suā ipse descendit ad inferos: et melodia sue cytha-
 re ipsos etiam infernales mulsit. id est commouit. **S**ciendum est tertio q̄ ultima me-
 trum q̄ illud sic potest exponi. O alithia desine: hoc est cessa dicere plura. Desperatio le-
 dat istum pseustim quod restat si plura dixeris: restat certe vt ipse in desperationem incidat.
Alter intelligitur sic. Desine illud quod nunc restat dicere. id est quod superest modo ti-
 bi ad dicendum: scimus enim q̄ multa adhuc per te restant dicenda. **T**ertio modo legi-
 tur sic. Desine ne desperatio ledat te sicut lesit Joachum et Judam. Ultimo modo potest sic
 legi. Desine plura dicere disputando contra pseustim quod restat. id est quod superest dis-
 currendo scilicet per materiam euangelij: et totius noui testamenti: ne desperatio ledat ip-
 sum pseustim aduersarium tuum: qui iam victum se sponte et suppliciter confitetur. **A**lter
 considerandum est circa expositionem terminorum huius partis. Traicius potest scri-
 bi per a in tertia littera vel per u. Unde Boetius de cōsolatione philosophie dicit. Ut in tra-
 ciis boreas emissus ab antre. et c. Et dicit de tracio regione: et istius populi tra-
 ci de quibus dicit virg. iij. eneid. Traces erant acri quondam regnata ligurgo. et c. Inde tra-
 ciensis dicitur. Vates quādoq̄ sumitur pro propheta: vt in hy. beati iohannis baptiste
 ubi dicitur. Maxime vatum. Quādoq̄ sumitur pro quacūq̄ diuinatione. Inde vaticinor
 et vaticinium. Vates igitur primo dicitur quasi vates theos. id est dei. Aliquādo capitur pro
 poeta vt hic. Commouere componitur de cōprepositione inseparabili et mouere. Pecten
 est equiuocum: vt patet per Ebrardum in Sreclismo: ubi dicit sic. Pecten agit telas lendes
 trahit. et c. Et hic capitur pro cythara. Manes dicuntur anime infernales: et dicuntur quasi
 amene per defectum: quia deficiunt bono loco. Vel amene per contrarium: quia sint clare
 sed q̄ semper tenebrosae. Te est pronomen primum secundae persone. Mouere actiuum
 est. Inde motus motior: moto mōtas/mobilis: et multa alia deriuantur. Lachryme habet
 singularem heclachryma. Jam componitur: vt iamiam. Tollere est eleuare/erigere/efferre.
 Cornu est equiuocum: vt in equiuocis. Pars crucis est cornu terrena potētia cornu. et c. hic
 capitur pro vna parte extremalune: acuta et curua ad modū cornu aialis. Qualiter declina-
 tur: patet per alexandrum in suo doctrinali ubi. Cornua mutantur. et c. Phebe est luna: et di-
 citur phebos vel phos quod est lux vel ignis: et est nomen grecum. Et declinat hec phe-
 be phebes. Sol dicitur quasi super omnia lucens: vt dictum est circa secundum metrum hu-
 ius libri. Peto est actiuum. Inde appeto/suppeto/impeto/competo: composita. inde potior
 et petitio: petitus/a/um. Occasus/sus/sur: deriuatur ab occido media breui: quod componi-
 tur de ob et cado. Frigus dicitur de frigo frigus: vel defrigeo frigescit. Opacus secundum Ca-
 tholicum dicitur ab opa terra. id est obscurus: et dicitur quasi celo opertus: ethymologia est
 et declinatur opacus opaca opacum. et comparat opacus/or/mus. Et inde opacare. id est
 condensare. obscurare: et est actiuum: inde opacitas. Succedere componitur de sub et cado.
 Desine de/et sine/is. componitur quod habet in preterito desini vel desij desitum: et red-
 dit compositionem exponiuiem: vt dicunt logici de materia incipit et desinit. et c. quod est no-
 men infinitum. Resto componitur de re prepositione inseparabili et sto stas. Ne aduerbium
 est prohibendi. Desperatio dicitur de despero desperas/desperare: quod cōponit de deor-
 sum et spero quod dicitur de spes. Ledere notum est. inde lesus et lesio: et illido/allido: com-
 ponitur. **C**onstrue. Vates. i. poeta/traicius sic dictus a loco scilicet orpheus: cōmouit ma-
 raro verē.

1822725

w/5)- Buckley sale, Pt 2. Lot 2886. ud/

249

A⁸ B⁴ C⁸ D⁴ E⁸ F⁶; 38 leaves: leaves 33 + 38 wanting

E. G. D. April 94.

Leaf 8 misplaced.

272 WYNKYN DE WORDE.—*Liber Theodoli cum commento nouiter Londoniis impressus. [Impensis honesti viri WYNANDI DE WORDE LONDONIIS in vico vulgariter nuncupato sub intersignio solio cōmorantis. Anno Millesimo quingētesimo decimo quito. [1515] Die vero. x. mensis Martij.] Sm. 4to, Black Letter, with woodcut of a master and pupils on the title-page, wants two leaves (F 1 and 6) and A 8 misplaced, vellum gilt, £15 15s.*

The *Short Title Catalogue* records no copy of this edition in any American library.

